Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ε.Κ.Ε.Ι.Ε.Δ., 46, 2016, σ. 23-78

Ηλίας Ν. ΑΡΝΑΟΥΤΟΓΛΟΥ

Θόρυβος, εὐστάθεια και το κανονιστικό πλαίσιο των αθηναϊκών λατρευτικών σωματείων

Το 330 π.Χ. ο Δημοσθένης συνέθεσε τον λόγο *Περὶ τοῦ στεφάνου* ως απάντηση στην προσφυγή που είχε υποβάλλει ο Αισχίνης το 336 π.Χ. εναντίον της πρότασης του Κτησιφώντα να τιμηθεί ο Δημοσθένης με την αιτιολογία ότι αντίκειται σε νόμο (*γραφή παρανόμων*). Προς το τέλος του λόγου, ο Δημοσθένης προχωρά σε μια ιδιαίτερα σφοδρή προσωπική επίθεση εναντίον του, τονίζοντας ότι ο νεαρός Αισχίνης

> *ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις τοὺς καλοὺς θιάσους ἄγων διὰ τῶν ὁδῶν, τοὺς ἐστεφανωμένους τῷ μαράθῳ καὶ τῇ λεύκῃ, τοὺς ὄφεις τοὺς παρείας θλίβων καὶ ὑπὲρ τῆς κεφαλῆς αἰωρῶν, καὶ βοῶν 'εὐοῖ σαβοῖ,' καὶ ἐπορχούμενος 'ὑῆς ἄττης ἄττης ὑῆς,' ἔξαρχος καὶ προηγεμὼν καὶ κιττοφόρος καὶ λικνοφόρος καὶ τοιαῦθ' ὑπὸ τῶν γραδίων προσαγορευόμενος, μισθὸν λαμβάνων τούτων ἔνθρυπτα καὶ στρεπτοὺς καὶ νεήλατα, ἐφ' οἷς τίς οὐκ ἂν ὡς ἀληθῶς αὐτὸν εὐδαιμονίσειε καὶ τὴν αὐτοῦ τύχην;*

> [Κατά τη διάρκεια της ημέρας οδηγούσες μέσα στους δρόμους τους «όμορφους» θιάσους (των πιστών) που φορούσαν στεφάνια από μάραθο και λεύκη. Και εσύ κρατούσες μεγάλα φίδια, τα περιέφερες πάνω από το κεφάλι σου φωνάζοντας «εὐοῖ σαβοῖ» και χόρευες στον ρυθμό του «ὑῆς ἄττης ἄττης ὑῆς», καθώς οι γριούλες σε αποκαλούσαν αρχηγό και οδηγό, κισσοκουβαλητή και καλαθοφόρο και άλλα παρόμοια. Και η πληρωμή σου ήταν μουσκεμένο ψωμί, στριφτά μπουρεκάκια και πίτες, για τα οποία στ'αλήθεια ποιος δεν θα μακάριζε τον εαυτό του και την τύχη του;][1]

1. Δημ. 18 (*Περὶ τοῦ στεφάνου*) 260. Η νεοελληνική απόδοση όλων των χωρίων της

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Το στοιχείο που ενδιαφέρει δεν αφορά την επίδραση παρόμοιων περιγραφών και προσωπικών επιθέσεων στην ρητορική στρατηγική του Δημοσθένη. Το παραπάνω απόσπασμα είναι σημαντικό από μία άλλη, παραμελημένη ίσως, πλευρά. Αντανακλά το κλίμα που δημιουργούν αυτοί οι «καλοί θίασοι», μια θορυβώδη ατμόσφαιρα, με φωνές και ρυθμικές κραυγές, χορούς και θεαματικές επιδείξεις. Είναι ακριβώς αυτή η αίσθηση του θορύβου που μεταφέρει η εναργής όσο και σαρκαστική περιγραφή του Δημοσθένη που αξίζει περαιτέρω διερεύνησης. Κατά πάσα πιθανότητα είναι αυτή η ίδια αίσθηση του θορύβου πίσω από την απαγόρευση της συνάντησης ομάδων λατρευτών έξω από το ιερό της Δήμητρας (Θεσμοφόριο) του Πειραιά που καταγράφεται στην επιγραφή *IG* ii^2 1177, στ. 3-4 των μέσων του 4^{ου} αιώνα[2]. Ως θόρυβο αντιλαμβάνομαι τους ψιθύρους, τις χαμηλόφωνες συνομιλίες, τα μουρμουρητά, τις επιδοκιμασίες, τις αποδοκιμασίες, τις φωνές και τα γέλια. Ο θόρυβος αποτελούσε ουσιαστικό στοιχείο των ομαδικών εκδηλώσεων της κοινωνικής ζωής στην Αθήνα ενώ τα τελευταία χρόνια πολλοί μελετητές έχουν τονίσει τον πανταχού παρόντα ρόλο του στους θεμελιώδεις μηχανισμούς διαβούλευσης της αθηναϊκής δημοκρατίας, στη συνέλευση και στα δικαστήρια. Χαρακτηριστικά, η Elisabeth Tacon υποστήριξε τον θεμελιώδη ρυθμιστικό ρόλο του θορύβου στις συζητήσεις στην εκκλησία του δήμου[3], ενώ ο Bob Wallace υπογράμμισε ότι ο αθηναϊκός δήμος δεν αισθανόταν υποχρεωμένος να ακούει ήσυχα-ήσυχα απόψεις με τις οποίες δεν συμφωνούσε. Επικαλούμενος μαρτυρίες από τους τραγικούς ποιητές και τον Θουκυδίδη υποστήριξε ότι παρόμοια στάση ταίριαζε περισσότερο σε απολυταρχικά καθεστώτα[4]. Η δε πολιτική επιστήμων Melissa Schwartzberg οδήγησε την ερμηνεία στα λογικά της όρια υποστηρίζοντας ότι ο θόρυβος αποτελούσε όχι μόνον έναν μηχανισμό επιδοκιμασίας μέσω του οποίου ο δήμος συμμετείχε στην διαδικασία λήψης αποφάσεων αλλά και έναν μηχανισμό λογοδοσίας[5]. Παρόμοια, ο Victor Bers διερεύνησε το

αρχαίας ελληνικής γραμματείας είναι δική μου. Για την *γραφὴ παρανόμων* βλ. Todd (1993: 108 και 298-300) ειδικότερα για την προθεσμία άσκησης του ενδίκου μέσου, βλ. Giannadaki (2014).

2. Βλ. *IG* ii^2 1177, 1-7 (μέσα 4^{ου} αιώνα π.Χ.): *[μετὰ] τῆς ἱερείας τὸν [ἀεὶ δημαρχ]/[οῦ] ντα τοῦ θεσμοφορίου, [ὅπως ἂν μ]/[ηδ]εὶς ἀφέτους ἀφιεῖ μηδὲ θιά[σο]/[υς] συνάγει μηδὲ ἱερὰ ἐνιδρεύω[ν]/[τα]ι μηδὲ καθαρμοὺς ποιῶσιν μηδ/[ὲ] πρὸς τοὺς βωμοὺς μηδὲ τὸ μέγαρ/ον προσίωσιν ἄνευ τῆς ἱερέας* ... και παρομοίως την επιγραφή του 2^{ου} αι. π.Χ. από τα Πάταρα της Λυκίας, *SEG* 57.1674, 6-8: *ἄλλωι δὲ μηθενὶ ἐξέστω συναγωγὴν/ ποιεῖσθαι μηδὲ καταλύειν/ ἐμ τῶι τεμένει πλὴν τῶν θυόντων*. Βλ. επίσης Ziebarth 1896, 167.

3. Tacon (2001: 181-6).

4. Wallace (2004: 226). Μαρτυρίες: Αισχ. *Πέρσαι*, 591-4, *Προμηθεύς Δεσμώτης* 880, Σοφ. *Ἀντιγόνη* 690-2 και 757, Θουκυδίδης 8.66.1.

5. Schwartzberg (2004) και Schwartzberg (2010). Βλ. επίσης και Villacèque (2013).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρόλο του θορύβου μεταξύ των δικαστών και η Adrian Lanni εξέτασε τον ρόλο του ακροατηρίου και του συνεπαγόμενου θορύβου ως μια μορφή άτυπης λογοδοσίας των ηλιαστών[6]. Επομένως, ο θόρυβος αποτελούσε *de facto* μέρος της διαδικασίας στα συλλογικά όργανα λήψης αποφάσεων.

Ο θόρυβος, όμως, ο ίδιος προϊόν έντασης, έχει ως αποτέλεσμα την όξυνση των αντιπαραθέσεων ανάμεσα στα μέλη ενός συλλογικού σώματος. Συχνά μπορεί να κλιμακωθεί με αφορμή π.χ. την εκμετάλλευση κοινής περιουσίας[7], αλλά μπορεί να φέρει αντιμέτωπα και δύο διαφορετικά σωματεία[8]. Περαιτέρω, οι εντάσεις μπορεί να εξελιχθούν σε συγκρούσεις, οι οποίες είτε επιλύονται άτυπα με διαμεσολάβηση ή με διαιτησία και με την επίκληση της ομόνοιας που πρέπει να επικρατεί ανάμεσα στα μέλη της ομάδας[9], είτε με τη προσφυγή στον επίσημο μηχανισμό επίλυσης διαφορών της πόλης, δηλ. στα δικαστήρια[10]. Η χειρότερη εξέλιξη θα ήταν η κλιμάκωση των συγκρούσεων σε βίαιη αντιπαράθεση. Επομένως, είναι απαραίτητο για μια συσσωμάτωση να θεσμοθετήσει και να θέσει σε ισχύ μηχανισμούς και διαδικασίες που θα εξασφαλίζουν την σταθερότητα, την *εὐστάθεια*, η οποία με την σειρά της θα καλλιεργήσει την *εὐκοσμία*[11], την κόσμια συμπεριφορά στις εκδηλώσεις του σωματείου και θα αντανακλάται στην δημόσια εικόνα του, αυξάνοντας έτσι το κοινωνικό του γόητρο.

---

6. Bers (1985) και Lanni (1997). Η Adriaan Lanni επανήλθε στην ίδια προβληματική στο άρθρο "Publicity and the courts of classical Athens" *Yale Journal of Law & the Humanities* 24 (2012) 119-35 όπου υπογραμμίζει την κοινωνική θέση των διαδίκων ως παράμετρο του ενδιαφέροντος που επεδείκνυε το αθηναϊκό κοινό.

7. *IG* ii^2 1258 (πιθανόν) και 1289.

8. Π.χ. η διαφορά μεταξύ των Αθηναίων και των Πελοποννησίων τεχνιτών του Διονύσου, η οποία πηγάζει από συμφωνία των δύο μερών για την οργάνωση κοινών συγκεντρώσεων και οργάνωσης στο Άργος. Η μακροχρόνια αυτή διαφορά επιλύθηκε με παρέμβαση των ρωμαϊκών αρχών (του διοικητή της Αχαΐας και της ρωμαϊκής συγκλήτου), βλ. *FD* iii (2) 70 (LeGuen (2001: 98 αρ. 12) και Aneziri (2003: αρ. C2)).

9. Διαιτησία: *IG* ii^2 1289. Ομόνοια: *IG* ii^2 1261, 1283 και 4985. Βλ. και Sheppard (1984-86: 244-8).

10. *IG* ii^2 1258 και ο χαμένος λόγος του Ισαίου *Πρὸς ὀργεῶνας* (Is. frg. 35.26-27 (Thalheim)).

11. Για την πιθανή επιρροή της έννοιας της *εὐκοσμίας* των γυμνασίων στα σωματεία βλ. Baslez (2006). Βλ. χαρακτηριστικά τα αποσπάσματα από τον εφηβαρχικό νόμο της Αμφίπολης, *BE* 1987, 704 (Hatzopoulos) του έτους 23/22 π.Χ. όπου αναφέρεται ιδιαίτερη ενότητα για την *εὐκοσμία* και άλλη για την διαγωγή των ἐφήβων κατά τη διάρκεια παραστάσεων, όπου οφείλουν *μήτε κροτεῖν, μήτε συρίζειν ἀλλὰ σιωπῇ καὶ κοσμίως θεωρεῖν*. Για την έννοια της *εὐκοσμίας* σε ιερό βλ. την επιγραφή *IG* ix (2) 1109, 25-26, 51 (2^{ος} αι. π.Χ., ιερό Απόλλωνα Κοροπαίου, Δημητριάδα) και Robert, *Hellenica* 5, 16-28 ιδιαίτερα 21-22. Για την έννοια της *ἀκοσμίας* ως ανυπακοής στους κανόνες που διέπουν την τέλεση των μυστηρίων στην επιγραφή της Ανδανίας, βλ. Deshours (2006: 100-1) και Gawlinski (2012: 151-2).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Η διερεύνηση του κανονιστικού πλαισίου των σωματείων στην αρχαία Αθήνα δεν μπορεί να μην αναφερθεί στην αποδιδόμενη στο Σόλωνα, διαβόητη διάταξη των *Πανδεκτών* 47.22.4[12], όπου ορίζεται ότι οι συμφωνίες μεταξύ των μελών συσσωματώσεων (περισσότερο ή λιγότερο χαλαρών) είναι ισχυρές εφόσον δεν αντιβαίνουν σε νόμους της πόλης. Εντούτοις, δεν υπάρχει λόγος αυτή η διάταξη να μονοπωλεί το ερευνητικό ενδιαφέρον καθώς υπάρχει μια πλειάδα κανονιστικών κειμένων από την ελληνιστική και ρωμαϊκή Αθήνα που μας επιτρέπουν να δούμε το όλο ζήτημα υπό διαφορετικό πρίσμα.

Ως κανονιστικά κείμενα ορίζω την κατηγορία εκείνη των τεκμηρίων που προέρχονται από αθηναϊκά σωματεία και διασώζουν αποφάσεις τους με τις οποίες τίθενται δεσμευτικοί κανόνες συμπεριφοράς για τα μέλη τους, δίχως να είναι απαραίτητο να συνοδεύονται από κυρώσεις, ποινικής ή αλλής υφής. Έτσι στην επιγραφή *Ag.* 16, 161 οι σχετικοί με τις θυσίες κανόνες που τίθενται δεν συνοδεύονται από κανενός είδους κύρωση, όπως και στην επιγραφή *IG* ii^2 1283 όπου τίθενται κανόνες για συμμετοχή στην πομπή. Από την ελληνιστική και ρωμαϊκή Αθήνα έχουν διασωθεί εννέα τέτοια κείμενα[13]. Υπάρχουν, βέβαια, και αρκετές διατάξεις πειθαρχικού χαρακτήρα, διάσπαρτες στα τιμητικά ψηφίσματα των σωματείων. Από τα εννέα κανονιστικά κείμενα, πέντε χρονολογούνται στην ελληνιστική περίοδο (τέλη 4^{ου} αι. έως και 2^{ος} αι. π.Χ.) και τέσσερα στην αυτοκρατορική ρωμαϊκή περιόδο (τέλη 1^{ου} αι. π.Χ. έως και 2^{ος} αι. μ.Χ.). Η συντριπτική πλειοψηφία των τιμητικών ψηφισμάτων χρονολογείται στα ελληνιστικά χρόνια.

Περιεχόμενο των κανονιστικών κειμένων

Το πιο πρώϊμο κείμενο, η επιγραφή *IG* ii^2 1361 (βλ. Παράρτ. Α.Ι), που διατηρείται σε μια σπασμένη στην κορυφή και στη βάση στήλη, βρέθηκε στον Πειραιά και χρονολογείται στην περίοδο 330-324 π.Χ. Περιέχει τις αποφάσεις ενός *κοινοῦ ὀργεώνων* (μάλλον της «θρακικής» θεότητας

12. *Πανδέκτες* 47.22.4: *ἐὰν δὲ δῆμος ἢ φράτορες ἢ †ἱερῶν ὀργίων ἢ ναῦται† ἢ σύσσιτοι ἢ ὁμόταφοι ἢ θιασῶται ἢ ἐπὶ λείαν οἰχόμενοι ἢ εἰς ἐμπορίαν, ὅ τι ἂν τούτων διαθῶνται πρὸς ἀλλήλους, κύριον εἶναι ἐὰν μὴ ἀπαγορεύσῃ δημόσια γράμματα.* Εάν (κάτοικοι κάποιου) δήμου ή μέλη μιας φρατρίας ή (εκτελεστές) ιερών τελετών ή ναύτες ή άτομα που μοιράζονται το ίδιο φαγητό, ή τον ίδιο τάφο, ή ακόλουθοι λατρειών ή άτομα που συμμετέχουν σε εξορμήσεις με σκοπό τη ληστεία ή το εμπόριο (αποφασίσουν), ο, τιδήποτε (από τα παραπάνω?) συμφωνήσουν μεταξύ τους αυτό θα έχει ισχύ, εκτός εάν απαγορεύεται από τα δημόσια αρχεία (δηλ. τα έγγραφα (νόμους, ψηφίσματα, σύμφωνα κλπ) που διατηρούνται εκεί). Βλ. πιο πρόσφατα, Leão & Rhodes (2015: απόσπ. 76).

13. *Ag.* 16, 161 (αρχές 3^{ου} αι. π.Χ.), *IG* ii^2 1275 (3^{ος} αι. π.Χ.), 1283 (240/39 π.Χ.), 1328 (185/4 π.Χ.), 1339 (37/36 π.Χ.), 1361 (330-324 π.Χ.), 1368 (164/5 μ.Χ.), 1369 (τέλη 2^{ου} αι. μ.Χ.), *SEG* 31.122 (περ. 94 μ.Χ.).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Βενδιδος) σχετικά με θυσίες (μερίδια σε ιερείς και ιέρειες ανάλογα με το σφάγιο, απαγόρευση διεξαγωγής θυσιών δίπλα από τον βωμό, οικονομική συνδρομή των μελών για την διεξαγωγή θυσιών), την οικονομική διαχείριση των περιουσιακών στοιχείων του σωματείου (μίσθωση ακινήτου και πώληση νερού με σκοπό την επισκευή του ιερού), διάταξη για τη σύγκληση τακτικών συνελεύσεων των μελών, διαδικασία εγγραφής νέων μελών, και τον απαραίτητο όρο «θωράκισης» του νόμου έναντι τροποποιήσεων.

Στις αρχές του τρίτου αιώνα π.Χ. ένα σωματείο *ὀργεώνων* αναγράφει σε στήλη, η οποία βρέθηκε στην Αθηναϊκή Αγορά, τρία σύντομα ψηφίσματα (*Ag*. 16, 161, βλ. Παράρτ. Α.Ιι) τα οποία αφορούν την αναγραφή των ονομάτων των οφειλετών προς το σωματείο, λεπτομέρειες της διεξαγωγής θυσιών (ημερομηνία, θύμα, διανομή μερίδων στα μέλη, άνδρες και γυναίκες) ενώ από το τρίτο μόνον η αρχή του έχει διασωθεί.

Στην ίδια περίοδο χρονολογείται και η επιγραφή *IG* ii^2 1275 (βλ. Παράρτ. Α.Ιιι), η οποία βρέθηκε στον Πειραιά και δυστυχώς σώζεται μόνο το κάτω μέρος της στήλης. Στο κείμενο αναφέρεται η υποχρέωση να αναγγέλλεται ο θάνατος ενός μέλους του σωματείου από τους πλησιέστερους συγγενείς του ή από άλλο μέλος, ενώ οι λατρευτές (*θιασῶται*) υποχρεούνται να ακολουθήσουν την εκφορά[14]. Το κείμενο κλείνει με τον όρο «θωράκισης» του νόμου έναντι τροποποιήσεων.

Στο δεύτερο μισό του τρίτου αιώνα π.Χ. και πιο συγκεκριμένα το 240/239 το *κοινόν τῶν ὀργεώνων* της θεάς Βενδιδος αναγράφει σε στήλη τους κανόνες που θα διέπουν την σχέση των Πειραιωτών *ὀργεώνων* με τους *ἐν ἄστει* με σκοπό την επίτευξη ομόνοιας (*IG* ii^2 1283, βλ. Παράρτ. Α.Ιν). Έτσι, οι *ἐν ἄστει ὀργεῶνες* μπορούν να συμμετέχουν στην πομπή, να έχουν την ίδια μεταχείριση με τους Πειραιώτες, να απευθύνουν τα αιτήματα τους κατά προτεραιότητα στο *κοινόν τῶν* Πειραιωτών *ὀργεώνων* και να μπορούν να γίνονται μέλη του.

Λίγες δεκαετίες αργότερα, το 185/4 π.Χ. οι *ὀργεῶνες* της Μητέρας των Θεών στον Πειραιά αναγράφουν και αναρτούν στήλη με δύο ψηφίσματα (*IG* ii^2 1328, βλ. Παράρτ. Α.Ν). Το πρώτο έχει κανονιστικό χαρακτήρα καθώς ορίζει τις υποχρεώσεις των ιερειών να θέτουν στην διάθεση των μελών δύο θρόνους στρωμένους και ασημένια κοσμήματα για τις κοπέλλες που περιέφεραν τις φιάλες (*φιαληφόροι*) καθώς και για εκείνες που συμμετείχαν στη συλλογή των εισφορών, κατά τη διάρκεια των εορτασμών. Επιπλέον ορίζεται ότι οι ιέρειες οφείλουν να επιλέγουν τις βοηθούς τους ανάμεσα στις ιέρειες προηγουμένων ετών.

14. Πρβλ. σχετικές υποχρεώσεις στα τεκμήρια Παράρτ. Β ΙΙΙ και Γ ΙΙ, ΙΙΙ. Σχετική υποχρέωση εμφανίζεται στο σωματείο των *ταβουλλαρίων* της Κωνσταντινούπολης, *Ἐπαρχικὸν Βιβλίον* I.26 του 10^{ου} αιώνα μ.Χ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Αν κάποιος ήθελε να σκιαγραφήσει τα χαρακτηριστικά των αθηναϊκών σωματείων της ελληνιστικής περιόδου θα εστίαζε στην ιδιαίτερη βαρύτητα που αποδίδουν στην ρύθμιση οργανωτικών ζητημάτων, θεμάτων σχετικά με την εκμετάλλευση της κοινής περιουσίας τους, και τέλος την σαφή ρύθμιση λατρευτικών πρακτικών. Αξιοσημείωτη είναι η απουσία οποιασδήποτε αναφοράς στην πόλη και στις σχέσεις του σωματείου με αυτήν, με εξαίρεση την αναφορά στην επιγραφή *IG* ii^2 1283, στ. 10 και 25 στους *νόμους* της πόλης.

Περίπου ενάμισυ αιώνα αργότερα το *κοινὸν τῶν Ἡροϊστῶν* της επιγραφής *IG* ii^2 1339 (37/36 π.Χ., βλ. Παράρτ. A.VI) αποφασίζει να προχωρήσει στην είσπραξη των συνδρομών τόσο των *ἀποδημούντων* όσο και των *ἐπιδημούντων* μελών, απειλώντας τους κακοπληρωτές με αποβολή.

Σαφώς πιο εκτεταμένα, αναλυτικά, αλλά και εσωτερικά οργανωμένα είναι τα κείμενα της αυτοκρατορικής περιόδου. Το πρωϊμότερο από αυτά χρονολογείται στη δεκαετία του 90 μ.Χ. ή λίγο αργότερα. Η επιγραφή *SEG* 31.122 (βλ. Παράρτ. A.VII) βρέθηκε στο Λιόπεσι (σημ. Παιανία) και βρίσκεται σήμερα στο μουσείο J.P. Getty στο Los Angeles. Διασώζει την απόφαση, *δόγμα*, του *ἀρχερανιστή* των *Ἡρακλιαστῶν ἐν Λίμναις* Μάρκου Αἰμιλίου Εὐχαρίστου από τον αρχαίο δήμο της Παιανίας και ορίζει τις ποινές για τα μέλη που αντιπαρατίθενται βίαια, τις ρυθμίσεις για οικονομικά ζητήματα (δωρεά[15], όροι χρήσης του ποσού και ποινές σε περιπτώσεις κατάχρησης του δωρηθέντος κεφαλαίου), για την προμήθεια χοιρινού κρέατος και κρασιού, τη διαδικασία ορισμού και λογοδοσίας ελασσόνων αξιωματούχων, και τις εισφορές των μελών.

Η πιο γνωστή, όμως, επιγραφή και μακράν η εκτενέστερη, ιδιωτικού σωματείου είναι αυτή που αναφέρεται στους *ἰοβάκχους* του *Βακχείου* στο οποίο ιερέας ήταν ο Ηρώδης ο Αττικός. Η επιγραφή, *IG* ii^2 1368 (βλ. Παράρτ. A.VIII)[16], αποτελείται από 163 στίχους, χρονολογείται κατά πάσα πιθανότητα στο 164/5 μ.Χ. και χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος,

15. Για τον όρο *ἐνθήκη* βλ. επίσης *TAM* 2.905 στήλη 19, 17 (Ροδιάπολις Λυκίας, 152/3 μ.Χ.), *SEG* 16.754 (Φρυγία 200-237 μ.Χ.), *IK* 22 (*Stratonikeia*) 227 (*ἐνθήκη σιτωνίου*, 2ος αιώνας μ.Χ.), *IK* 34 (*Mylasa*) 802, 7 (τέλη 2ου αιώνα π.Χ.), *IC* 4.285, 13-14 (Γόρτυνα, 381 μ.Χ.), *ICos* ED 200, 10 (1ος αιώνας π.Χ.), *IGBulg* 1519, *IBeroia* 7, 54, 59, 87 (αρχές 2ου αιώνα μ.Χ.), *P. Haun.* 2.21, 9-10, *P. Herm.* 30.9, *P. Oxy.* 22.2342, 13-14, *P. Strasb.* 3.145, 17, *P. Strasb.* 5.162, 15-16, *SB* 6.9557, 16, *SB* 18.13167, 25 και Thür, G. (1987) "Hypotheken-Urkunde eines Seedarlehens für eine Reise nach Muziris und Apographe für die Tetarte in Alexandreia (zu P. Vindob. G 40.822)» *Tyche* 2, 229-45 ιδιαίτερα 231-3. Ο όρος *προενθήκη* μαρτυρείται στην επιγραφή *FdXanthos* 7.67, 26-29, ενώ ο όρος *ἐνθηκάρις* εμφανίζεται σε επιτάφια επιγραφή του 5ου -6ου αιώνα από την Κω, *ΑΕφ* 1966, 94-95 αρ. 4 (*BE* 1968, 391 και *SEG* 19.553). Βλ. συγκριτικά και Παπαγιάννη (1992: 30, 41, 117-8).

16. Αγγλική απόδοση της επιγραφής και στου Smith, (2003: 129-31).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στ. 1-31, αποτελεί ένα είδος πρακτικών της συνέλευσης του σωματείου, όπου αποτυπώνεται η ομόφωνη αποδοχή της αναγραφής των κανόνων σε στήλη από τα μέλη[17]. Το δεύτερο μέρος, στ. 32-163, αποτελεί μια συστηματική κατάταξη των κανόνων δικαίου που διέπει τις δραστηριότητες του σωματείου. Ειδικότερα, ρυθμίζεται η διαδικασία εγγραφής νέου μέλους (στ. 32-62), οι υποχρεώσεις των μελών και οι συνακόλουθες κυρώσεις (στ. 63-110, 127-36, 159-63), και οι αξιωματούχοι και τα καθήκοντα τους (στ. 111-27, 136-59).

Τέλος, μία από τις υστερότερες μαρτυρίες για τη σωματειακή ζωή στην Αθήνα μας δίνει μια χαμένη σήμερα επιγραφή, η *IG* ii^2 1369 (βλ. Παράρτ. Α.IX) του ύστερου 2^{ου} αιώνα μ.Χ. που είχε εντοπιστεί και αυτή στο Λιόπεσι. Στην στήλη προτάσσεται ένα επίγραμμα το οποίο μας δίνει το όνομα του άρχοντα (αλλά, δυστυχώς, δεν μπορεί να ενταχθεί σε κάποια γνωστή ακολουθία αρχόντων), και ακολουθεί ο *νόμος* ενός *κοινοῦ ἐρανιστῶν* (στ. 30). Σε αντίθεση με την εκτεταμένη ρύθμιση του *νόμου* των *ἰοβάκχων* (*IG* ii^2 1368) οι ρυθμίσεις εδώ είναι λακωνικές και αφορούν την είσοδο νέων μελών (στ. 31-36), την επιλογή των αξιωματούχων (στ. 36-39), και την πειθαρχική αντιμετώπιση μελών που θορυβούν ή βιαιοπραγούν (στ. 40-44).

Τιμητικά ψηφίσματα

Τα τιμητικά ψηφίσματα των αθηναϊκών σωματείων στη συντριπτική τους πλειοψηφία ανήκουν στα ελληνιστική περίοδο. Από την ρωμαϊκή περίοδο διαθέτουμε κυρίως καταλόγους μελών, κανονισμούς και τιμητικές επιγραφές. Δεν έχουν σωθεί τιμητικά ψηφίσματα, με εξαίρεση την αποσπασματική επιγραφή *IG* ii^2 1345, από την οποία σώζονται οι πέντε πρώτοι στίχοι, και επομένως, υπάρχουν κενά αναφορικά με το ιδεολογικό πλαίσιο των σωματείων. Στα τιμητικά ψηφίσματα περιλαμβάνονται κανόνες σχετικοί με τα καθήκοντα των αξιωματούχων[18] καθώς και κυρώσεις εξαιτίας μη

17. Παρόμοια αναφορά σε πρακτικό συνεδρίασης του αθηναϊκού Αρείου Πάγου στην επιγραφή που δημοσίευσε ο Herrmann (1993) (= *SEG* 43.864) από τις Σάρδεις, των μέσων του 2^{ου} αι. μ.Χ.: *λειπέσθω· ἐπερώτ[ησεν ----------]/ ὁ πρόεδρος· δοκεῖ γραφῆναι τ[οῖς]/ κρατίστοις Σαρδιανοῖς ὑπὲρ το[ῦ]/ ἀξιολογωτάτου Πολυβίου; πᾶσ[ιν?]/ τι οἴεσθε· ὑπομνηματισάσ[θω?]/ εἰσκληθεὶς εἶπε Πολύβιος· μεγ[α]/λειοτέραν τῆς παρούσης μοι εὐ/διαμονίας οὐδεμίαν ἄλλην κρίν[ω]./ ἄνδρες Ἀρεοπαγεῖται· παρ' ὑμῖν ε[ὐ]/τύχηκα καὶ στῆναι καὶ εἰπεῖν κα[ὶ]/ τῆς ἀφ' ὑμῶν ἀπολαῦσαι μαρτυ[ρί]/ας ἧς ποτε τυχόντες μέγα ἐφ[ρό]/νησαν καὶ θεοὶ· ἐξεβόησαν ἄξιος*. Επιπλέον βλ. το πρόσφατα δημοσιευμένο πάπυρο του 3ου αιώνα μ.Χ., Daris, S. (2011) "Appunti per un verbale di assemblea" *ZPE* 176, 205-12, όπου και η προηγούμενη βιβλιογραφία.

18. *IG* ii^2 1284, 23-24 (241/0 π.Χ.): *διώ[ικηκεν τὰ πρ]οσταττόμεν' αὐτῶι ὑ[πὸ τ]ῶν νόμων ὀρθ/ῶς καὶ δικαίως*, (γραμματεὺς). *IG* ii^2 1291, 3-6 (τέλος 3^{ου} αι. π.Χ.): [... *δι-*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

συμμόρφωσης[19]. Έτσι, στην επιγραφή *IG* ii² 1263, 43-45 (300/299 π.Χ.) ορίζεται ότι *ἐὰν δὲ μὴ ἀναγο/ρεύσωσι* (οἱ ἱεροποιοί), *ἀποτινέτωσαν τῶι κοινῶι/* (50): *δραχμάς*.

Αδικήματα και ποινές

Τα σωματεία ποινικοποιούν συμπεριφορές των μελών τους που στρέφονται ευθέως εναντίον της ίδιας της συσσωμάτωσης ή υποθάλπουν την οικονομική της θέση και ευμάρεια. Ειδικότερα, τιμωρείται η μη καταβολή συνδρομών και εισφορών (*IG* ii² 1339, 1361, 1368, *SEG* 31.122), η παραβίαση των αποφάσεων του σωματείου (*IG* ii² 1275, 1361), η μη συμμόρφωση αξιωματούχου προς τα καθήκοντα του (*IG* ii² 1328, 1368, *SEG* 31.122)[20], και η συμπεριφορά μέλους που απάδει με τον κανονισμό του σωματείου (*IG* ii² 1368, 1369, *SEG* 31.122).

Τα αθηναϊκά σωματεία διέθεταν τρία νομικά-πειθαρχικά όπλα για την εφαρμογή των αποφάσεων τους,

α) **περιουσιακές ποινές**: Ήταν κυρίως χρηματικά πρόστιμα, διαφορετικού ύψους ανά εποχή (συνήθως 50 δραχμές στα ελληνιστικά χρόνια, στην ρωμαϊκή Αθήνα κυμαίνονται από 25 έως 50 δραχμές ή δηνάρια), πληρωτέα

εχείρισε τὸ ἀ/ρ]γύριον τ[ὸ] κοινὸ[ν ὃ παρακατέθεν?]/το αὐτῶι οἱ ἐρανιστ[αὶ κατὰ τοὺς νό]/μους τοὺς κοινούς τ[ῶν ἐρανιστῶ]/ν (ταμίας). *SEG* 2.9, 4-6 (245/4 π.Χ.): *οἱ καθιστάμενοι εἰς τὰς ἐπιμελείας καλῶς καὶ φιλοτίμως ἐπιμε/μέληνται τῶν τε θυσιῶν, ὡς αὐτοῖς πάτριόν ἐστιν, καὶ τῶν ἄλλων/ ὅσων αὐτοῖς ὁ νόμος προστάττει καὶ τοὺς λόγους ἀποδεδώκα/σι*. *SEG* 44.60, 3-5 (244/3 π.Χ.): *ἐπειδὴ οἱ ἐπιμεληταὶ καὶ ὁ γραμματεὺς ἐπε/μελήθησαν τῶν θυσιῶν τοῖς θεοῖς καθ' ἃ πάτριόν ἐστι καὶ τῶν ἄ/λλων πάντων ὧν οἱ νόμοι προστάττουσιν*.

19. Βλ. επίσης *IG* ii² 1273, 21-26 (265/4(;) π.Χ.): *ἐὰν δὲ ὁ ἱερεὺς μὴ στεφανώσ/ει ἢ μὴ ἀνείπει καθάπερ γέγραπται, ἀπ/οτινέτω* (50) *δραχμὰς παραχρῆμα ἱερὰς τ/[ε]ῖ Μητρὶ τῶν θεῶν, ἡ δ' εἴσπραξις ἔστω τ/[ο]ῖς θιασώταις καθάπερ καὶ τἆλλα ὀφε/ιλήματα*. *IG* ii² 1297, 17-18 (236/5 π.Χ.): *ἐὰν δὲ μὴ ἀναγορεύσωσιν (οἱ ἱεροποιοί), ὀφει/λέτωσαν τέτταρας δραχμὰς ἱερὰς τῆι θεῶι/*. *IG* ii² 1292, 15-17 (215/4 π.Χ.): *ἐὰν δὲ μὴ ἀναγορεύσωσ[ιν ἢ μὴ στε]/[φα]νώσωσι* (οἱ ἱεροποιοί), *ἀποτεισάτω ἕκαστος αὐ[τῶν — —]/ [δ]ραχμὰς ἱερὰς τοῖς Σαραπιασταῖς*. *MDAI* (A) 66 (1941) 228 αρ. 14, 16-19 (138/7 π.Χ.): *καὶ ἀναγορεύειν καὶ τοῦτον τ[ὸν στέφανον τὸν γραμμα]/τέα καὶ τὸν ἐπιμελητὴν καθάπερ καὶ [τοὺς ἄλλους μετὰ τὰς σπονδὰς]/ ἐν τῶι ἱερῶι, ἐὰν δὲ μὴ ἀναγορεύσω[σιν ἢ μὴ στεφανώσωσιν, ἀποτεῖσαι]/ [δρ]α[χμ]ὰς* (50) *ἱερὰς τῆι Ἀφροδίτε[ι, ...]*.

20. Ακόμα και η μη αποδοχή του αποτελέσματος της κλήρωσης, βλ. συγκριτικά *IG* v (1) 1390, 6-7 και 9-10 και Θέμελης (2007) (χρονολόγηση της επιγραφής το 23 μ.Χ.). Στην παραδοσιακή χρονολόγηση (91 π.Χ.) προσχωρούν και οι Deshours (2006: 50-51) και Gawlinski (2012: 11). Βλ. και Harter-Uibopuu (2002). Συγκριτικά βλ. και Monson (2013) όπου παρόμοιος όρος εμφανίζεται σε κανονισμό σωματείου συνταγμένο στη δημοτική αιγυπτιακή του τελευταίου τέταρτου του 3ου αι. π.Χ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

συνήθως στο ταμείο του σωματείου, στο όνομα της λατρευομένης θεότητας[21]. Το ύψος των προστίμων ήταν συνήθως καθορισμένο με απόφαση (νόμος ή ψήφισμα) του σωματείου, όπως ορίζεται στην επιγραφή *IG* ii^2 1263, 43-46: *ἐὰν δὲ μὴ ἀναγο/ρεύσωσι, ἀποτινέτωσαν τῶι κοινῶι/* :(50): *δραχμάς*.

β) **ποινή αποκλεισμού**: Τα μέλη ενός σωματείου μπορούσαν να αποβληθούν από τις εκδηλώσεις του, να απαγορευθεί η παρουσία τους στις εγκαταστάσεις του, ενώ σε μία περίπτωση ορίζεται η βίαιη απομάκρυνσή τους[22]. Η ποινή αυτή μαρτυρείται ιδιαίτερα συχνά στην επιγραφή των *ἰοβάκχων*[23]. Χαρακτηριστική είναι η ρύθμιση για την μη συμμετοχή σε συνέλευση του σωματείου με θέμα την εκδίκαση προσφυγής για πρόκληση σωματικής βλάβης. Το μέλος που δεν θα προσέλθει δεν θα μπορεί να εισέρχεται στις εγκαταστάσεις του σωματείου μέχρι την αποπληρωμή του προβλεπόμενου προστίμου ύψους 50 δραχμών[24]. Συχνά υποστηρίζεται ότι η φράση *μὴ μετέστω αὐτῶι τῶν κοινῶν* στον όρο «θωράκισης» του ψηφίσματος *IG* ii^2 1361, 13-15: *[ἐά]ν δ[έ τι]ς [ε]ἴπ[ηι] ἢ ἐπιψηφίσηι παρὰ τόνδε τὸν νόμον, ὀφειλέτω* :(50): *δραχμὰς τῆι/ [θεῶι] ὅ τ[ε εἰπὼν καὶ] ὁ ἐπιψηφίσας καὶ μὴ μετέστω αὐτῶι τῶν κοινῶν. ἀναγράφειν δ/[ὲ αὐτὸν ὀφείλο]ντα τῆι θεῶι τοῦτο τὸ ἀργύριον εἰς τὴν στήλην τοὺς ἐπιμελητά[ς]* υποκρύπτει ποινή διαγραφής[25]. Αγνοώντας τα συμφραζόμενα, θα μπορούσε όντως η φράση *μὴ μετέστωι αὐτῶι τῶν κοινῶν* να ερμηνευθεί ότι επιβάλλει την μόνιμη απαγόρευση συμμετοχής στις σωματειακές υποθέσεις. Αλλά στο απόσπασμα αυτό η ποινή της αποβολής συμπληρώνει την ποινή του πρόστιμου.

---

21. Βλ. *IG* ii^2 1273, 21-25, *IG* ii^2 1297, 17-18, *MDAI* (A) 66 (1941) 228 αρ. 4, 18-19 και Arnaoutoglou (2003: 135-6).

22. *IG* ii^2 1368, 136-144: *εὔκοσμος δὲ κληρούσθω ἢ καθισ/τάσθω ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἐπιφέρων τῷ ἀκοσ/μοῦντι ἢ θορυβοῦντι τὸν θύρσον τοῦ θε/οῦ. ᾧ δὲ ἂν παρατεθῇ ὁ θύρσος, ἐπικρεί/ναντος τοῦ ἱερέως ἢ τοῦ ἀρχιβάκχου/ ἐξερχέσθω τοῦ ἑστιατορείου. ἐὰν δὲ ἀ/πειθῇ, αἱρέτωσαν αὐτὸν ἔξω τοῦ πυλῶ/νος οἱ κατασταθησόμενοι ὑπὸ τῶν/ ἱερέων ἵπποι ...*

23. *IG* ii^2 1368, 67-72: *μηδενὶ/ ἐξέστω τῶν ἰοβάκχων τῶν μὴ συντελε/σάντων εἴς τε τὰς ἐνάτας καὶ ἀμφιετηρί/δας εἰσέρχεσθαι ἰς τὴν στιβάδα μέχρις ἂν/ ἐπικριθῇ αὐτῷ ὑπὸ τῶν ἱερέων ἢ ἀπο/δοῦναι αὐτὸν ἢ ἰσέρχεσθαι ...* 82-83: *ἢ μὴ συνίτωσαν ἰς τοὺς/ ἰοβάκχους μέχρις ἂν ἀποδῶσιν ...* 88-89: *καὶ προστειμάσθω/ πρὸς χρόνον μὴ εἰσελθεῖν ὅσον ἂν δό/ξῃ ...* 102-107: *ἐὰν δέ τις τῶν/ εἰσερχομένων τὸ ἰσηλύσιον μὴ/ διδοῖ τῷ ἱερεῖ ἢ τῷ ἀνθιερεῖ, εἰργέσ/θω τῆς ἑστιάσεως μέχρις ἂν ἀπο/δοῖ, καὶ πρασσέσθω ὅτῳ ἂν τρόπῳ/ ὁ ἱερεὺς κελεύσῃ ...* Βλ. και Jaccottet (2011), όπου υποστηρίζεται ότι ο όρος *στιβὰς* στην εν λόγω επιγραφή σημαίνει την μεγάλη εορτή του σωματείου και επομένως όποια σχέση μεταξύ πειθαρχικών –ποινικών ρυθμίσεων και του όρου σηματοδοτεί τον αποκλεισμό του παραβάτη από την εορτή.

24. *IG* ii^2 1368, 99-102: *ἐὰν δὲ ἀπειθῆι πρασσόμε/νος, ἐξέστω τῷ ταμίᾳ κωλῦσαι αὐτὸν/ τῆς εἰσόδου τῆς εἰς τὸ Βακχεῖον μέ/χρις ἂν ἀποδοῖ ...*

25. Έτσι βλ. Ziebarth (1896: 171), Poland (1909: 448).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ορίζεται, επίσης, ότι το όνομα του οφειλέτη - παραβάτη θα αναγραφεί σε στήλη. Επομένως, η σώρευση των ποινών δεν θα είχε κανένα νόημα καθώς η βαρύτερη θα απορροφούσε την ελαφρύτερη, αλλά και η αναγραφή θα ήταν ανώφελη εφόσον ακολουθούσε διαγραφή. Κάποιος που θα καταδικαζόταν επειδή η πρόταση του ήταν αντίθετη με τα οριζόμενα στο εν λόγω ψήφισμα, θα ήταν υποχρεωμένος και να καταβάλλει το προβλεπόμενο πρόστιμο αλλά και στη συνέχεια να υποστεί την ποινή της διαγραφής. Το επιθυμητό, όμως, σενάριο για το σωματείο θα ήταν και να καταβληθεί το πρόστιμο και να παραμείνει το μέλος στο μητρώο του. Επειδή η φράση *μὴ μετέστω αὐτῶι τῶν κοινῶν* είναι αρκούντως αμφίσημη, δηλ. μπορεί να σημαίνει συμμετοχή στις κοινές εκδηλώσεις αλλά και στη διαχείριση των κοινών υποθέσεων, έχω την εντύπωση ότι σε αυτήν την περίπτωση δεν επιδιώκεται η διαγραφή του εισηγητή, αλλά ο αποκλεισμός του μέχρι την αποπληρωμή του προστίμου. Η αναγραφή του ονόματος του οφειλέτη σε στήλη εξυπηρετεί την πολιτική είσπραξης του προστίμου από το σωματείο, αποθαρρύνοντας και μειώνοντας το κοινωνικό γόητρο εκείνου του μέλους που δεν συμμορφώνεται με τους κανόνες της σωματειακής ζωής. Παρόμοιος προβληματισμός ανακύπτει και στην επιγραφή *SEG* 31.122 όπου στους στ. 5-9 ορίζεται *ἐάν τις ἐν τῇ συνόδῳ/μάχην ποιήσῃ, τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ ἀποτινέτω προστείμ/ου ὁ μὲν ἀρξάμενος δραχμὰς δέκα) (ὁ δὲ ἐξακολουθ/ήσας δραχμὰς πέντε) (καὶ ἐξάνανκα πραττέσθω τῶν ς/[υ]νεραν̄ιστῶν ψῆφον λαβόντων ἐκβιβάσαι*. Ο πρώτος εκδότης, ο A. Raubitschek, στην αγγλική μετάφραση της επιγραφής υποστηρίζει ότι η προβλεπόμενη τιμωρία κλιμακώνεται με την διαγραφή του μέλους (expel). Το απαρέμφατο *ἐκβιβάσαι* (από το ρήμα *ἐκβιβάζω*) σημαίνει «υλοποιώ ένα μέτρο, επιβάλλω την εκτέλεση σε κάποιον, ικανοποιώ απαίτηση» σε πηγές του δεύτερου αι. μ.Χ. και αργότερα. Σε αυτήν την περίπτωση, όμως, ο συνδυασμός επιβολής χρηματικού προστίμου και διαγραφής δεν έχει νόημα όταν οι ποινές σωρεύονται αλλά αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα, όταν η ποινή της διαγραφής ενεργοποιείται μετά την μη καταβολή του προστίμου. Η παρούσα διάταξη μπορεί να αποδοθεί ως εξής: «τα υπόλοιπα μέλη (*συνεραν̄ισταὶ*), μετά από ψηφοφορία, υποχρεωτικά θα εξαναγκάσουν τον οφειλέτη σε συμμόρφωση». Παραμένει, όμως, άγνωστο πως ο παραβάτης θα εξαναγκαστεί να καταβάλλει το πρόστιμο και τι θα συμβεί σε περίπτωση άρνησης του.

γ) **ποινή διαγραφής από το σωματείο.** Η ποινή αυτή μαρτυρείται στην επιγραφή των *Ἡρακλιαστῶν ἐν Λίμναις*, *SEG* 31.122, 42-45: *και τὰς δὲ φορὰς/ καταφέριν τῷ ταμίᾳ ἐπάναγκες ἰς τὰς ἐγδόσις*[26]· *ὁ δὲ μὴ*

26. Για τη σημασία του όρου *ἔκδοσις* βλ. επίσης *IG* ii^2 1299.39-40, *IG* iv 558.17-18 & 20-21, *IG* v (2) 437, *IG* v (2) 515B, *IOropos* 324.27-28, *SEG* 23.447, 30-32, *IG* xii (9) 17-23, *IMM* 98.59-61.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κατενένκας/ ἀποτινέτω τὸ διπλοῦν ὁ δὲ μὴ δοὺς τὸ κάθολον ἐξέρανος/ ἔστω, δηλ. «και να καταβάλλονται οι εισφορές υποχρεωτικά στον ταμία με σκοπό την κάλυψη των εξόδων, όποιος δεν καταβάλλει να οφείλει τα διπλά και όποιος δεν καταβάλλει το συνολικό χρέος (δηλ. την αρχική οφειλή συν το πρόστιμο) να διαγράφεται». Παρόμοια σημασία έχει και η έκφραση που διασώζεται στην επιγραφή του *κοινοῦ τῶν ἡρωιστῶν IG* ii^2 1339, 12-15: *ἐὰν δὲ μὴ διδ[ῶσι]/ [τὴν φοράν, ἔ]δοξεν μὴ μετέχειν αὐτο[ὺς]/ [τοῦ ἐράν]ου ἐὰν μή τινι συμβῆι διὰ πέ[ν]/[θος ἢ διὰ ἀ]σθένειαν ἀπολειφθῆναι*[27].

Σε κάποιες περιπτώσεις το είδος και το ύψος της ποινής αφηνόταν στην διακριτική ευχέρεια της συνέλευσης των μελών. Στην επιγραφή *IG* ii^2 1275, 14-17: *εἰὰν δέ τις παρὰ τὸν νόμον ἢ εἴπει ἢ πράξει, κα/τηγορίαν αὐτοῦ εἶναι τῶι βουλομένωι τῶν θιασωτῶ/ν, καὶ ἂν ἕλει αὐτὸν τιμάτωσαν αὐτὸν καθότι ἂν δο/κεῖ τῶι κοινῶι*, η συνέλευση των μελών του σωματείου διαθέτει την διακριτική ευχέρεια να επιβάλλει όποια ποινή κρίνει απαραίτητη, δίχως να δεσμεύεται από κάποια προηγούμενη απόφαση της. Σε αυτήν την περίπτωση θα πρέπει να υποθέσουμε ότι η συνέλευση λειτουργούσε ως οιονεί δικαστήριο (έχοντας ως πρότυπο την εκκλησία του δήμου και την βουλή των 500) και ότι οι εμπλεκόμενοι θα πρότειναν τις αντίστοιχες ποινές, σαν να επρόκειτο για έναν ατίμητο αγώνα[28]. Επίσης παρόμοια διαδικασία προβλέπεται και στην επιγραφή *IG* ii^2 1328, 12-13: *κύριοι ἔ[σ]τωσαν οἱ ὀργεῶνες ζημιοῦντε[ς τὴ]ν [π]α[ρ]αβαίνουσά[ν]/ τι τῶν γεγραμμένων μέχρι δραχμῶν π[εν]τήκον[τα* με τη μόνη διαφορά ότι σε αυτήν προβλέπεται το ανώτατο ύψος του επιβαλλομένου προστίμου, επαφίεται όμως στην διακριτική ευχέρεια της συνέλευσης να ορίσει το ακριβές ποσό[29].

Όσον αφορά τις ποινές, δύο ιδιαιτερότητες πρέπει να επισημανθούν, α) σπάνια γίνεται επίκληση της ποινής διαγραφής (και υποθέτω πολύ πιο σπάνια επιβαλλόταν), άλλωστε η επιγραφή των Ιοβάκχων είναι αποκαλυ-

27. Μολονότι θα μπορούσε κάποιος να αποκαταστήσει πιο πειστικά για την περίπτωση διαγραφής ... *μὴ μετέχειν αὐτο[ὺς]/ [τοῦ κοιν]οῦ* ... Πρβλ. επίσης την διάταξη σε επιτύμβια επιγραφή του 2^{ου} αι. μ.Χ. από την Ακραίφια της Βοιωτίας, *IG* vii 2725: *καὶ τοὺς/ ὑβρίσαντας τοὺς ἥρω/ας τῶν τέκνων ἡμῶν κα/ὶ ἐμὲ καὶ τὸν ἄνδρα μου Πυ/θίωνα καὶ ἐπιμένοντας/ τῇ αὐθαδίᾳ οὐ βούλομαι μ/ετέχιν τῆς συνόδου τῶ/ν ἡρωιαστῶν τῶν τέκν/ων ἡμῶν Ἐπαμινώνδου/ καὶ Θεοκρίν<η>ς μήτε ζώντω/ν ἡμῶν μήτε τελευτησ/άντων*. Για τις σχετικές, περιορισμένες πληροφορίες για τη διαδικασία διαγραφής στα σωματεία του δυτικού τμήματος της αυτοκρατορίας βλ. Tran, N. (2007) "Le procédures d'exclusion des collèges professionnels et funéraires sous le Haut-Empire: pratiques épigraphiques, norme collective et non-dits" στον τόμο της Wolff, Catherine (ed) *Les exclus dans l'antiquité* (Actes du colloque organisé à Lyon les 23-24 septembre 2004), 120-38, Paris.

28. Βλ. Todd (1993: 133-4).

29. Παρομοίως όσον αφορά τη χρονική διάρκεια της αποβολής του παραβάτη, *IG* ii^2 1368, 88-89.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πτική καθώς δεν προβλέπει παρόμοια ποινή και β) δεν προβλέπεται επιβολή σωματικής ποινής, με εξαίρεση την επιγραφή *IG* ii² 1369, 40-44: *εἰ δέ τις μά/χας ἢ θορύβους κεινῶν φαίνοιτο,/ ἐκβαλλέσθω τοῦ ἐράνου ζημιού/μενος [ε] Ἀττ[ι]καῖς κε' ἢ πληγαῖς αἰκ[αικ]ιζό/μενος ταῖς διπλαῖς πέ[τ]ρα κρίσεως*, γεγονός το οποίο αποτελεί ένδειξη για το status των μελών τόσο του συγκεκριμένου σωματείου αλλά ενδεχομένως και των σωματείων γενικότερα[30].

Όργανα επιβολής των ποινών

Ποια σωματειακά όργανα επέβαλαν τις ποινές; Συνήθως, κάποιος αξιωματούχος του σωματείου (*ἱερεύς, ταμίας*) επιφορτιζόταν με αυτό το καθήκον. Σπανιότερα, η συνέλευση των μελών αποφάσιζε για την ποινική-πειθαρχική κύρωση που θα επιβαλλόταν. Πέραν των δύο περιπτώσεων που μόλις επισημάνθηκαν (*IG* ii² 1275, 14-17 και *IG* ii² 1328, 12-13), στην επιγραφή *SEG* 31.122, 8-9 είναι η συνέλευση των μελών που καλείται να αποφασίσει για τους τρόπους είσπραξης του επιβληθέντος προστίμου. Σε δύο περιπτώσεις στην επιγραφή των *ἰοβάκχων* (*IG* ii² 1368, 72-90) προβλέπονται κάποιες παραλλαγές των γνωστών διαδικασιών. Συγκεκριμένα, εάν κάποιο μέλος ξεκινήσει να βιαιοπραγεί ή να συμπεριφέρεται απρεπώς ή να κάθεται στη θέση άλλου ή να εξυβρίζει ή να συκοφαντεί άλλο μέλος, τότε στην περίπτωση εξύβρισης ή κατασυκοφάντησης το θύμα θα πρέπει να παρουσιάσει δύο μάρτυρες, μέλη του σωματείου, οι οποίοι θα καταθέσουν ενόρκως ότι άκουσαν τις ύβρεις και τις συκοφαντίες (στ. 72-83)[31]. Δεν είναι σαφές όμως ενώπιον ποιού οργάνου θα εμφανιστούν οι μάρτυρες, ενώπιον του ιερέα ή ενώπιον της συνέλευσης των μελών[32]. Ενόψει του γεγονότος ότι η σύγκληση της συνέλευσης των μελών προβλέπεται ρητά από το *δόγμα* των *ἰοβάκχων* (βλ. στ. 86), θα πρέπει να υποθέσουμε ότι οι αυτόπτες μάρτυρες κατέθεταν ενώπιον του ιερέα ή κάποιου άλλου αξιωματούχου του σωματείου (βλ. *ἀνθιερεὺς* (στ. 85, 104, 109), *ἀρχίβακχος* (στ. 92-93, 140)).

Ιδιαίτερη διαδικασία προβλέπεται επίσης και στην περίπτωση της πρό-

30. Βλ. Gawlinski (2012: 149-53) για τον ρόλο και τα καθήκοντα των ραβδοφόρων στο ιερό της Ανδανίας. Πρβλ. τις προβλεπόμενες σωματικές ποινές που συνοδεύουν την διαγραφή από σωματεία στο *Ἐπαρχικὸν Βιβλίον* VII.6, XVII.4, XIX.4, XX.3, XXI.10, XXII.3 του 10ου αι. μ.Χ.

31. Ο δράστης υποχρεούται να πληρώσει στο σωματείο 25 δρχ. όπως και ο αίτιος των βιαιοπραγιών. Μέχρι την καταβολή αποκλείονται από τις δραστηριότητες του σωματείου.

32. Πάντως, η διαδικασία αυτή θυμίζει τον τρόπο επίλυσης κάποιων διαφορών στην νομοθεσία της κλασικής Γόρτυνας, όπου η μαρτυρική κατάθεση θεωρείται απόδειξη εναντίον της οποίας δεν φαίνεται να χωρεί ανταπόδειξη.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κλησης σωματικής βλάβης (στ. 84-94), οπότε το θύμα πρέπει να υποβάλλει γραπτή προσφυγή στον ιερέα ή στον ανθιερέα. Αυτοί, με τη σειρά τους, είναι υποχρεωμένοι να συγκαλέσουν τη συνέλευση των μελών, η οποία θα αποφασίσει για την ενοχή ή όχι του κατηγορουμένου και την προβλεπόμενη από το *δόγμα* ποινή[33]. Εδώ θα πρέπει να επισημανθεί η ομοιότητα της διαδικασίας με την *εἰσαγγελία* της κλασικής περιόδου[34]. Η ίδια ποινή (δηλ. πρόστιμο και αποβολή) προβλέπεται για το θύμα που θα καταφύγει σε εξω-σωματειακά όργανα για την απόδοση δικαιοσύνης, όπως και για τους αξιωματούχους (*εὔκοσμοι*) που δεν επεμβαίνουν για να χωρίσουν τους συμπλεκόμενους. Ουσιαστικά διακρίνεται μια απόπειρα οριοθέτησης της σωματειακής έννομης σφαίρας, της αρμοδιότητας του σωματείου, σε σχέση με την έννομη σφαίρα της πόλης. Μέλος του σωματείου που υπαιτίως δεν συμμετέχει στην παραπάνω συνέλευση τιμωρείται με πρόστιμο 50 δρχ. και σε περίπτωση μη συμμόρφωσης του αποκλείεται από τις εκδηλώσεις του σωματείου μέχρι την εξόφληση. Τέλος, θορυβοποιά μέλη και καθώς και εκείνα που επιδεικνύουν απρεπή συμπεριφορά τιμωρούνται με αποβολή από τον χώρο του δείπνου ενώ σε περίπτωση απείθειας επιβάλλεται η βίαιη απομάκρυνση τους και η επιβολή προστίμου όπως σε περίπτωση βιαιοπραγίας (στ. 136-45).

Αναγκαστική εκτέλεση

Ήταν όμως δυνατόν να εξαναγκασθεί ο παραβάτης να καταβάλλει το πρόστιμο; Είχε ο αξιωματούχος του σωματείου εξουσία να προχωρήσει σε λήψη ενεχύρου για την οφειλή του παραβάτη προς το σωματείο, όπως συνέβαινε σε μία περίπτωση στην ελληνιστική Δήλο, *ID* 1523, 7-13: *μηθενὶ δὲ [ἐξέστω]/ τῶν συνοδιτῶν ἐναντίον μηθὲ[ν πρᾶ]/ξαι ταῖς προγεγραμμέναις τιμαῖς· [ἐὰν δὲ πράσ]/σηι, [ἔ]νο[χο]ν αὐτὸν εἶναι τῆι ἱεροσυλ[ίαι]/ καὶ π[ροσ]αποτεισάτω δραχμὰς πεντ[α]/κ[οσίας*[35]*? καὶ ἐξέ]στω τῶι [β]ουλομένωι ἐνε[χυ]/[ράζειν <αὐτόν>·* (τέλη 2ου αι. π.Χ.), αλλά και στην ρωμαϊκή Αίγυπτο, *P. Mich.* 5.243, 2-3: *κατὰ δὲ τοῦ ἀδωσιδικοῦντος ἐπὶ/ τ̣ρ̣ύτων καὶ τῶν ἄλ̣[λω]ν ἐξέστωι τῶι προ̣ς̣τάτηι ἐνεχυράζειν.* (Τέβτυνις, 14-37 μ.Χ.), *P. Mich.* 5.244, 10-12: *τὸν δὲ ἀδωσιδικοῦντα καὶ μὴ/ π̣λ̣ημεροῦντά τι τῶν δημοσίων λαογραφίας ἢι καὶ δαπανῶν ἐξῖναι τῷ Κρονίωνι ἐνεχυράζιν αὐτοὺς ἔν τε τῆι/ π̣λατέᾳ καὶ ἐν τα̣ῖ̣ς οἰκίαις καὶ παραδιδόνε αὐτοὺς ἢ*.

33. Οι στ. 84-90 περιγράφουν την προβλεπόμενη διαδικασία και τις επιβαλλόμενες ποινές. Ιδιαίτερη σημασία έχει η διακριτική ευχέρεια της συνέλευσης να αποβάλλει τον δράστη από τις δραστηριότητες του σωματείου για όσο χρονικό διάστημα προφανώς κρίνει πρόσφορο, επιπλέον του χρηματικού προστίμου έως 25 δραχμές.

34. Βλ. Hansen (1975).

35. Μήπως πρέπει να αποκατασταθεί το ύψος του προστίμου σε *πεντ[ή]/κ[οντα?]*.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σώματα αὐτῶν και στ. 18-20·(*ἀπολύσιμοι*, Τέβτυνις, 43 μ.Χ.) και *P. Mich.* 5.245, 37-41: *τὸν δὲ ἀδωσιτικοῦντα/ [καὶ μ]ὴ [ἀ]ν̣απλεροῦντά τι τῶν δη-μοσίων ἢ καὶ τῶν/ [προσε]ν̣κληθησομένων αὐτῦς ἐξῖναι τῷ αὐτῷ Ἀπ/[ύνχι ἐνε]χυράσζιν αὐτοὺς ἔν τε τῇ πλατέᾳ καὶ ἐν/ [ταῖς οἰκί]α̣ι̣ς καὶ ἐν τῷ ἀγρῶι καὶ παραδιδαιναι αὐτοὺς/ [καθὼς πρό]κι̣τ̣α̣ι̣.* (*ἁλοπῶλαι*, Τέβτυνις, 47 μ.Χ.)[36]. Στην Αθήνα όμως, από την εποχή του Σόλωνα απαγορευόταν η κράτηση Αθηναίου πολίτη ως ενεχύρου. Ενδεχομένως, όμως, κάποια μορφή λήψης πράγματος ως ενεχύρου να βρίσκεται πίσω από εκφράσεις όπως *κα]ὶ εἰσπραττ[όν]/των τρόπωι ὅτωι ἂν [δύνωνται* στην επιγραφή *IG* ii^2 1328, 13-14 ή στην επιγραφή *IG* ii^2 1368, 106-107: *καὶ πρασσέσθω ὅτῳ ἂν τρό-πῳ/ ὁ ἱερεὺς κελεύσῃ.*

Ποια ήταν η νομική φύση της πειθαρχικής αρμοδιότητας των σωματειακών δικαιοδοτικών οργάνων; Δυστυχώς τα κείμενα της ελληνιστικής περιόδου δεν μας προσφέρουν επαρκή στοιχεία, συνήθως οι αξιωματούχοι τιμωρούνται για τη μη προσήκουσα εκτέλεση των καθηκόντων τους και λιγότερο μέλη που προτείνουν ή ψηφίζουν διάταξη αντίθετη με το «νόμο» του σωματείου. Ο San Nicolo σε μελέτη του 1927[37] υποστήριξε ότι η δικαιοδοτική αρμοδιότητα των σωματειακών οργάνων προσομοιάζει με την διαιτησία και επομένως μπορεί βάσιμα να υποστηριχθεί ότι οι αντίδικοι είχαν την δυνατότητα να προσφύγουν, ουσιαστικά κατ'έφεση, σε δικαστήριο της πόλεως. Το παραπάνω άρθρο βασίζεται στη μελέτη, κυρίως, των σχετικών πηγών, των γραμμένων στη δημοτική αιγυπτιακή και ελληνική γλώσσα για τα αιγυπτιακά σωματεία. Καταρχήν, δεν νομίζω ότι η δικαιοδοτική αρμοδιότητα των αθηναϊκών (τουλάχιστον) σωματείων προσομοιάζει με την διαιτησία και τον τρόπο λειτουργίας της διαιτησίας. Δεν υπάρχει καμία πρόβλεψη για τη σύνταξη συνυποσχετικού, για την επιλογή διαιτητών, και την αμοιβαία δέσμευση από την κρίση των διαιτητών. Θα μπορούσε κάποιος να υποθέσει ότι όλες οι παραπάνω παράμετροι εμπεριέχονται και συνομολογούνται σιωπηρά με την εγγραφή του ατόμου στο σωματείο. Όμως, ακόμα και σε αυτήν την περίπτωση, η παραπάνω θεώρηση αγνοεί ότι στο σύνολο σχεδόν των περιπτώσεων οι κυρώσεις προβλέπονται από τις αποφάσεις (νόμος ή δόγμα) του σωματείου. Για να μιλήσουμε με σύγχρονους και ταυτοχρόνως αναχρονιστικούς όρους, η σχέση των μελών με το σωματείο

36. Βλ. Παράρτ. Γ.2-4. Για τους κανονισμούς σωματείων από την Αίγυπτο βλ. Venticinque (2010) και την απόδοση στα αγγλικά του κανονισμού συνταγμένου στη δημοτική αιγυπτιακή με πολλές παρόμοιες διατάξεις, *P. Cairo. Dem.* 30606 (= de Cenival 1972: 45-58) στη συλλογή των Ascough, R. A., Harland, Ph. A. & J. S. Kloppenborg (eds) (2013) *Associations in the Graeco-Roman World. A sourcebook*, αρ. 299 (Τέβτυνις, 158/7 π.Χ.), Berlin.

37. San Nicolo (1927: 265).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μοιάζει περισσότερο με σύμβαση προσχώρησης, όπου ο αντισυμβαλλόμενος δεν μπορεί να τροποποιήσει τους όρους της σύμβασης, αλλά μόνο να τους αποδεχθεί και να συμμορφωθεί.

Το παρακάτω υποθετικό παράδειγμα αποτελεί τη λυδία λίθο για να εκτιμήσουμε τα όρια της σωματειακής δικαιοδοσίας: εάν δύο μέλη του ίδιου σωματείου συμπλακούν στην αγορά της πόλης για διαφορά π.χ. από αγοραπωλησία και ο ένας πληγώσει τον άλλον, στοιχειοθετείται αρμοδιότητα του δικαιοδοτικού μηχανισμού του σωματείου να επιληφθεί (δηλ. να εκδικάσει και να επιβάλλει ποινή); Δεν το νομίζω, και οι δύο διαθέσιμες πηγές συνηγορούν σε αυτό. Ειδικότερα, στο *δόγμα* των *Ἡρακλιαστῶν ἐν Λίμναις*, *SEG* 31.122, 5-6: *ἐάν τις ἐν τῇ συνόδῳ/ μάχην ποιήσῃ* προσδιορίζεται ο τόπος τέλεσης του αδικήματος, στις εγκαταστάσεις του σωματείου, ενώ στους *ἰοβάκχους*, *IG* ii^2 1368, 72-74: *μάχης δὲ/ ἐάν τις ἄρξηται ἢ εὑρεθῇ τις ἀκοσμῶν ἢ/ ἐπ' ἀλλοτρίαν κλισίαν ἐρχόμενος* και έμμεσα 94-95: *ἐπιτείμια δὲ ἔστω τὰ αὐτὰ τῷ εὐκόσ/μῳ μὴ ἐκβαλόντι τοὺς μαχομένους*, υπονοείται ότι η αρμοδιότητα του σωματείου εκτείνεται μόνο μέσα στους χώρους του σωματείου. Επομένως οι πρωταγωνιστές του υποθετικού παραδείγματος διατηρούν το δικαίωμα να προσφύγουν στα δικαστήρια της πόλης, εφόσον η παράνομη πράξη ετελέσθη εκτός των εγκαταστάσεων του σωματείου. Εάν η συμπλοκή λάβει χώρα στις εγκαταστάσεις του σωματείου, και πάλι τίποτε δεν εμποδίζει τους εμπλεκόμενους να προσφύγουν στα δικαστήρια της πόλης, όπως συνάγεται εξ αντιδιαστολής από τους στ. 90-94 της επιγραφής *IG* ii^2 1368. Επομένως, η δικαστική δικαιοδοσία του σωματείου συντρέχει με αυτήν της πόλης και (περι)ορίζεται από την ταυτότητα των αντιδίκων ως μελών και από τον χώρο τέλεσης του αδικήματος (βλ. ιδιαίτερα *ἰόβακχοι*). Η ιδιόρρυθμη αυτή αρμοδιότητα εξηγεί και ένα άλλο παράδοξο, τα πρόστιμα (ούτε συνολικά ούτε μέρος τους) δεν αποδίδονται στον αντίδικο αλλά γίνονται απαιτητά και είναι εκτελεστά από το σωματείο μέσω των οργάνων του. Επομένως, έχουν χαρακτήρα ποινής και όχι αποζημίωσης του παθόντος. Εν τέλει, ο χώρος τέλεσης ενός αδικήματος μπορεί να μεταμορφώσει ένα «ιδιωτικό» αδίκημα σε αδίκημα εναντίον μιας συλλογικότητας.

Συγκρίνοντας τις δύο ομάδες κανονιστικών κειμένων, αυτών της ελληνιστικής και της ρωμαϊκής περιόδου, δεν μπορούμε παρά να εντοπίσουμε διαφορές. Πέρα από κάποιες δομικές ομοιότητες[38] που αφορούν τα καθήκοντα αξιωματούχων, την διαδικασία εγγραφής στο σωματείο υπάρχει μια αξιοσημείωτη διαφορά. Για πρώτη φορά στα κείμενα της ρωμαϊκής περι-

38. Μια από τις διαφορές ανάμεσα στον «νόμο» των *ἰοβάκχων* (*IG* ii^2 1368) και στον νόμο των *cultores Dianae et Antinoi* (*FIRA* III^2 35) αφορά στην έλλειψη ειδικής διάταξης για λοιδορία αξιωματούχων στον πρώτο «νόμο».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

όδου εγγράφονται διατάξεις που αφορούν την διατήρηση της τάξης στις εκδηλώσεις των σωματείων[39]. Η διαπίστωση αυτή εγείρει δύο περαιτέρω ερωτήματα: α) γιατί ποινικοποιείται από το σωματείο αυτήν την περίοδο ο θόρυβος, η *ἀκοσμία*, οι συμπλοκές, και οι τραυματισμοί; και β) πως τα σωματεία της ελληνιστικής περιόδου αντιμετώπιζαν παρόμοια φαινόμενα;

Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, νομίζω ότι θα πρέπει να αναζητήσουμε την απάντηση σε όσα εισαγωγικά έχουν εκτεθεί για την θέση του «θορύβου» στις διαδικασίες διαβούλευσης στην κλασική Αθήνα. Εφόσον, ο «θόρυβος» αποτελεί συστατικό στοιχείο των λαϊκών συνελεύσεων και δικαστηρίων, αυτομάτως αποκτά και δημοκρατικό πρόσημο. Αντίθετα, ανάμεσα στους Ρωμαίους και ιδιαίτερα ανάμεσα στην κυβερνώσα ελίτ κατά την ύστερη Respublica ανδρώθηκε –όχι αδικαιολόγητα- ένα φοβικό σύνδρομο απέναντι στις συσσωματώσεις. Έτσι γεννήθηκε η αντίληψη ότι τα σωματεία είναι δυνητικά εστίες αναταραχών και διασάλευσης της τάξης[40]. Η αντίληψη αυτή φαίνεται να διαχέεται σε κείμενα του πρώτου και δεύτερου αιώνα μ.Χ. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά την επίσκεψη του Παύλου στην Έφεσο (*Πράξεις Ἀποστόλων* 19.23-41) κάποιος Δημήτριος *ἀργυροκόπος* ξεκίνησε οργανωμένη διαμαρτυρία εναντίον της παρουσίας του Παύλου, επειδή απειλούσε την επιβίωση των συντεχνιτών του. Ο *γραμματεύς* της πόλης απευθυνόμενος στους συγκεντρωμένους τεχνίτες λέει ανάμεσα στ' άλλα: *...καὶ γὰρ κινδυνεύομεν ἐγκαλεῖσθαι στάσεως περὶ τῆς σήμερον...* Στο έργο του Φίλωνα, *Πρὸς Φλάκκον* 135-8, ο Φίλων αφηγούμενος γε-

39. Για την κατανόηση των ερίδων στις πρώιμες χριστιανικές εκκλησίες, ανάλογων με τις ρυθμίσεις σε λατρευτικά σωματεία, βλ. Kloppenborg, J. S. (2011) "Greco-Roman *thiasoi*, the *ekklēsia* at Corinth, and conflict management" στον τόμο των Cameron, R. & M. Miller (eds) *Redescribing Paul and the Corinthians*, 187-218, Atlanta.

40. Για τον θόρυβο και την βία στις ρωμαϊκές συνελεύσεις βλ. Metaxaki-Mitrou (1985). Για την τρικυμιώδη σχέση μεταξύ σωματείων και Res publica βλ. μεταξύ άλλων Salerno (1985). Για την αντιμετώπιση ταραχών και «στάσης» από τον ρωμαίο διοικητή βλ. Kokkinia (2004). Η ιδεολογία του ελέγχου των σωματείων εκδηλώνεται και με τη σύνταξη και ανάρτηση καταλόγων μελών. Είναι αλήθεια, βέβαια, ότι εκτός από καταλόγους τιμώμενων αξιωματούχων, κατάλογοι μελών καταρτίζονται ήδη από την ελληνιστική περίοδο, βλ. *IG* ii^2 1297, 1298, 1322, 1335, 1325 κλπ, αλλά αυτοί συνήθως συνδέονται είτε με κάποια συνεισφορά (1322, 1335) είτε με την απόδοση κάποιων τιμών (1298). Βλ. Kloppenborg, J. S. (2013) "Membership practices in Pauline Christ groups" *Early Christianity* 4, 183-215 ιδιαίτερα 189-205 για τα ελληνο-ρωμαϊκά σωματεία. Αν και ο τιμητικός αλλά και επιτιμητικός χαρακτήρας της αναγραφής των ονομάτων σε λίθινη στήλη είναι προφανής, δεν βρίσκω πειστική την επιχειρηματολογία του συγγραφέα σχετικά με την υποχρεωτική παράσταση των μελών του σωματείου σε τελετές ως κατ' ουσίαν επιβεβαίωση του συνεκτικού ιστού του σωματείου. Πολλές από τις επιγραφές αφορούν την καταβολή της συνδρομής (*IG* ii^2 1361 και 1339) ή την παρουσία των μελών σε μια ιδιαίτερα σημαντική λειτουργία του σωματείου ως οιονεί δικαστηρίου (*IG* ii^2 1368, 96-99).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γονότα των πρώτων δεκαετιών του 1ου αι. μ.Χ. χαρακτηρίζει τον αρχηγό των Αλεξανδρινών αντιπάλων του ρωμαίου διοικητή Φλάκκου, Ισίδωρο ως *ἄνθρωπος ὀχλικός, δημοκόπος ... ἐχθρὸς εἰρήνῃ καὶ εὐσταθείᾳ, στάσεις καὶ θορύβους κατασκευᾶσαι μὲν οὐκ ὄντας ... θίασοι κατὰ τὴν πόλιν εἰσὶ πολυάνθρωποι.* Στην αλληλογραφία του Πλίνιου του νεώτερου με τον Τραϊανό στις αρχές του 2ου αιώνα, (10.33-34 και 92-93) είναι φανερή η ανησυχία του αυτοκράτορα[41]. Τέλος σε μια επιγραφή από την Έφεσο του ύστερου 2ου αι. μ.Χ. ο Ρωμαίος διοικητής απαγορεύει τις συγκεντρώσεις[42]. Αλλά θα ήταν απλοϊκό να θεωρηθεί ότι αυτή η στάση είναι αποκλειστικά ρωμαϊκή. Ήδη στην πτολεμαϊκή Αίγυπτο (*OGIS* 48 του έτους 278/77 ή 240/39 π.Χ.) σε ένα ψήφισμα προς τιμήν των πρυτάνεων της πόλης Πτολεμαΐδος αναφέρεται ότι οι πρυτάνεις επέβαλλαν τις νόμιμες ποινές σε συμπολίτες τους που όχι μόνο θορυβούσαν στην εκκλησία και στη βουλή

41. Πλίνιος, *Επιστολές* 10.34: *Tibi quidem secundum exempla complurium in mentem venit posse collegium fabrorum apud Nicomedenses constitui. Sed meminerimus provinciam istam et praecipue eas civitates eius modi factionibus esse vexatas. Quodcumque nomen ex quacumque causa dederimus iis, qui in idem contracti fuerint, hetaeriae eaeque brevi fient. Satius itaque est comparari ea, quae ad coercendos ignes auxilio esse possint, admonerique dominos praediorum, ut et ipsi inhibeant ac, si res poposcerit, accursu populi ad hoc uti.* (Απάντηση του Τραϊανού στο αίτημα του Πλίνιου για την σύσταση *collegium fabrum* στην Νικομήδεια). 10.93: *Amisenos, quorum libellum epistulae tuae iunxeras, si legibus istorum, quibus beneficio foederis utuntur, concessum est eranum habere, possumus quo minus habeant non impedire, eo facilius si tali collatione non ad turbas et ad illicitos coetus, sed ad sustinendam tenuiorum inopiam utuntur. In ceteris civitatibus, quae nostro iure obstrictae sunt, res huius modi prohibenda est.* (Απάντηση στο αίτημα για την ίδρυση σωματείου στην Αμισό). Για την ιδεολογία στην αλληλογραφία Τραϊανού – Πλινίου, βλ. Stadter (2006).

42. IK (*Ephesos*) 215, 1-11: *ὥστε συμ]/[βαί]νειν ἐνίοτε τὸν δῆμον ἰς ταραχὴν καὶ θορύβους ἐνπίπτιν διὰ τὴν σ[ύλ]/λ̣ογον καὶ ἀθρασίαν τῶν ἀρτοκόπων ἐπὶ τῇ ἀγορᾷ· στάσεων ἐφ' οἷς ἐχρῆν [αὐ]/τοὺς μεταπεμφθέντας ἤδη δίκην ὑποσχεῖν· ἐπεὶ δὲ τὸ τῇ πόλει συμφέ[ρον χρὴ]/ τῆς τούτων τιμωρίας μᾶλλον προτιμᾶν,/ ἀναγκαῖον ἡγησάμην διατάγ[ματι]/ αὐτοὺς σωφρονίσαι· ὅθεν ἀπαγορεύω μήτε συνέρχεσθαι τοὺς ἀρτοκ[ό]/ πους κατ' ἑταιρίαν μήτε προεστηκότας θρασύνεσθαι, πειθαρχεῖν δὲ π[άν]/τως τοῖς ὑπὲρ τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἐπιταττομένοις καὶ τὴν ἀ[ναγ]/καίαν τοῦ ἄρτου ἐργασίαν ἀνενδεῆ παρέχειν τῇ πόλει· ὡς ἂν ἄλῳ τι[ς αὐ]/τῶν τὸ ἀπὸ τοῦδε ἢ συνιὼν παρὰ τὰ διηγορευμένα ἢ θορύβου τινὸς [καὶ στά]/σεως ἐξάρχων, μεταπεμφθεὶς τῇ προσηκούσῃ τειμωρίᾳ κολασθή[σεται·]/.* Βλ. επίσης τις αποσπασματικές αναφορές στην επιγραφή TAM iv 3 από την Νικομήδεια της Βιθυνίας της αυτοκρατορικής εποχής *— — —ν τ̣ὸ [διά]τ̣αγ̣μα διὰ τὸ τοὺς πολλο[ὺς — — —]/ [— — διὰ(?) γ]λώσσης τὸ περὶ τοὺς πληστηρ[ιάζοντας — — —]/ — — —ν ἀναγκαῖόν ἐστιν καὶ οἱ παρόν[τες — — —]/ — — — ρως ἔχοντες οὐκ ἔφασκον ἄλλο— — —/ — — —ξαι· εἴ τινος ἡ βουλὴ μὴ δικαίως — — —/ [— — ἐπὶ τοὺς] ἀνθυπάτους ἐκκαλῆσθαι· μη— — —/ [— — — β]ουλευταῖς κατὰ τῶν θορυβούντ[ων — — —]/ — — — — — — ὡς νομίζετε, ἔστιν, ἀλλὰ στάσ[εις(?) — — —]/ [— — — θο]ρυβήσαντα οἱ ἄρχοντες εἰς τ[ὸ δεσμωτήριον ἀπάγειν(?) — — —]/ — — — β̣ο̣ύ̣λοιτο κατηγορεῖν — — —.*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

αλλά έφτασαν στο σημείο να ασκήσουν βία και πράξεις ασέβειας κατά την εκλογή αρχόντων[43]. Κάποιος θα μπορούσε να αντιτείνει ότι «θόρυβος» υπάρχει και στην επιγραφή των *ἰοβάκχων* (*IG* ii^2 1368, 13-17, 24-28), αλλά αυτός ο «θόρυβος» απεικονίζεται περισσότερο ως μια προμελετημένη και ενορχηστρωμένη αντίδραση των μελών.

Στο σημείο αυτό κάποιος θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι αν η ποινικοποίηση των ζητημάτων τάξης στα σωματεία είναι ρωμαϊκής κοπής, τότε παρόμοιες διατάξεις θα πρέπει να εντοπίζονται και σε κανονιστικά κείμενα σωματείων στο δυτικό κομμάτι της αυτοκρατορίας. Εκεί όμως, μαρτυρείται μόνο μία παρόμοια ρύθμιση, στον νόμο (*lex*) του *collegium cultorum Dianae et Antinoi*, *FIRA* iii 35, II, 26-28 (133-136 μ.Χ.): *si quis autem in opporbrium alter alterius dixerit aut tu multuatus fuerit ei multa esto HS XII n(ummum) si quis quinquennali inter epulas opprobrium aut quid contumeliose dixerit ei multa esto HS XX n(ummum) (εάν κάποιος συκοφαντεί άλλον ή δημιουργεί αναστάτωση θα πληρώσει 12 σηστέρσια ... εάν κάποιος δυσφημεί ή συκοφαντεί αξιωματούχο κατά τη διάρκεια του δείπνου θα πληρώσει 20 σηστέρσια)* (βλ. Παράρτ. ΒΙΙΙ). Αυτή η έλλειψη οφείλεται, ίσως, στον στενότερο διοικητικό έλεγχο στις περιπτώσεις ίδρυσης νέων σωματείων, όπως αυτός αποτυπώνεται στους περιορισμούς των ιδρυτικών νόμων (*leges*) των κοινοτήτων (*municipia*)[44].

Όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα, δηλ. ο τρόπος αντιμετώπισης παρόμοιων προβλημάτων από τα ελληνιστικά σωματεία, η απάντηση είναι ότι δεν γνωρίζουμε επειδή δεν έχει σωθεί καμία αναφορά σε παρόμοια ζητήματα. Μπορούμε να στοιχειοθετήσουμε όμως μία απάντηση, αν λάβουμε υπόψη μας δύο παραμέτρους: τα αθηναϊκά σωματεία της ελληνιστικής περιόδου ήταν κυρίως θρησκευτικά και ότι τα μέλη των σωματείων διέθε-

---

43. *OGIS* 48 (*SB* v 8852; *I. Louvre* 4; *I. Prose* 4; *AfP* 1 (1901) 202 αρ. 4; *BCH* 21 (1897) 189 αρ. 3), Αίγυπτος (Πτολεμαΐς): *ἔδοξεν τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι· Ἑ[ρ]μᾶς/ Δόρκωνος Μεγιστεὺς εἶπεν· ἐπειδὴ πρυτάνεις/ οἱ σὺν Διονυσίωι Μουσαίου τοῦ ὀγδόου ἔτους,/ Διονύσιος Μουσαίου Ὑλλεύς, Ἱπ[πία]ς Δίωνος Με/γιστεύς, Κρατίος Προκρίτου Φιλωτέρειος, Κίσσος/ Νεάρχου Ἀνδ[α]νιεύς, Ἡλιόδωρος Νικομάχου Δαναεύς,/ Νεοπτόλεμος Θεοδώρου Καρανεύς, καλῶς καὶ ἀξίως/ τῆς πόλεως προέστησαν ὁρῶντές τινας τῶν πολιτῶν/ [μ]ὴ ὀρθῶς ἀνα[στρ]εφομένους καὶ θόρυβον οὐ τὸν τυχόντα παρ[έ]/[χ]οντας ἐν τ[αῖς] βουλαῖς [καὶ] ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, [μ]άλιστα δὲ/ ἐν ταῖς ἀρχα[ιρεσίαις μέχρι βίας καὶ] ἀσ[ε]βείας, προεληλυθότας,/ ἐπέστησαν τῆι κακ[ίαι, κολάζοντ]ε[ς τοῖς] ἐκ τῶν νόμων ἐπιτίμοις,/ δι' ὃ συμβέβηκεν τὴν πό[λ]ι[ν εὐνομωτέραν γεγο]νέναι· [εἶτα] καὶ ἐψηφίσαν[το]/ ἐξ ἐπιλέκτων ἀνδρῶν τὴν βουλὴν [καὶ τὰ] δικαστή[ρια αἱρεῖσ]θαι· ἐφ' ο[ἷς]/ παροξυνόμενοι οἱ νεώτεροι καὶ οἱ ἄλλοι π[ολῖτ]αι ο[ἱ] αἱρο[ύμενοι] βέλτιον π[ολι]/[τεύεσθ]αι καὶ περὶ ὧν ὑπελάμβανον συμφέρειν τῆι πόλει διο[ι]κηθῆνα[ι — — —]/ [— — — διο]ικητὴν ὅ[π]ω[ς — — —]*

44. Για τη σχέση μεταξύ των καταστατικών χαρτών των *municipiae* και του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι βλ. Mentxaka (1995-96).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ταν ένα σύνολο κοινωνικών κυρώσεων, όπως η πίεση, ο ανταγωνισμός για γόητρο και κύρος, ο άτυπος αποκλεισμός (που μπορεί να εκτείνεται από τη μη συνεργασία μέχρι την περιθωριοποίηση), για να εξασφαλίσουν τη συμμόρφωση των μελών στους κανόνες του σωματείου. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση του ανώνυμου σωματείου *ὀργεώνων* της επιγραφής *Ag.* 16, 161: 5-6 *ἀναγράψαντας τοὺς ὀφείλοντά[ς τι εἰς τὴν κοι]/νωνίαν ἐν στήλει λιθίνει στῆσαι παρὰ τ[ὸν βωμὸν]/ ἐν τῶι ἱερῶι τά τε κεφάλαια καὶ τὸν τόκο[ν ὁπόσου]/ ἂν ἔχει ἕκαστος*, σύμφωνα με την οποία τα ονόματα των οφειλετών θα αναγραφούν σε στήλη, η οποία θα αναρτηθεί στο ιερό και αντίστοιχα στην επιγραφή *IG* ii^2 1361, 14-15. Σε αυτό το πλαίσιο, η ανοχή του «θορύβου» μπορεί να λειτουργούσε ως μια βαλβίδα εκτόνωσης των εντάσεων που παράγει η σωματειακή ζωή. Αντίστοιχα, η κατάπνιξη του στα ρωμαϊκά χρόνια οδήγησε στην «ποινικοποίηση» ακόμα περισσότερων εκφάνσεων κοινωνικής δραστηριότητας με αμφισβητούμενα αποτελέσματα.

Μπορούμε, όμως, στην περίπτωση των σωματειακών κανόνων εναντίον του «θορύβου» να διακρίνουμε επίδραση όχι μόνο ρωμαϊκών αντιλήψεων αλλά και κανόνων, δηλαδή μια περίπτωση νομικής πρόσληψης (legal transfer); Έναν ιδανικό υποψήφιο, ύποπτο για μια παρόμοια διαδικασία βρίσκουμε στο πρόσωπο του Κλ. Ηρώδη Αττικού, ο οποίος είχε αποκτήσει την ρωμαϊκή πολιτεία, είχε γνώση των κοινωνικο-πολιτικών αντιλήψεων και του ανατέθηκε κατ'εξαίρεση το αξίωμα του ιερέα του *Βακχείου* των *ἰοβάκχων*. Παρά το γεγονός ότι βρίσκω την θεωρία της νομικής πρόσληψης ιδιαίτερα ελκυστική, εντούτοις στην περίπτωση αυτή νομίζω ότι το σύνολο των στοιχείων που διαθέτουμε υποδεικνύει ως περισσότερο πιθανή την περίπτωση δημιουργικής προσαρμογής των αθηναϊκών σωματειακών κανόνων στο ρωμαϊκό νομικό-ιδεολογικό πλαίσιο της *εὐκοσμίας*.

Αναφορές

- Aneziri, Sophia (2003) *Die Vereine der dionysischen Techniten im Kontext der hellenistischen Gesellschaft: Untersuchungen zur Geschichte, Organisation und Wirkung der hellenistischen Technitenvereine*, Wiesbaden.
- Baslez, Marie-Françoise (2006) "Entraide et mutualisme dans les associations des cités grecques à l' époque hellénistique" στον τόμο του Molin, M. (ed) *Les régulations sociales dans l' antiquité* (Actes du colloque d' Angers, 23 et 24 mai 2003), 157-68, Rennes.
- Bers, V. (1985) «Dikastic thorubos» στον τόμο των Cartledge, P. A. & F. D. Harvey (eds) *Crux. Essays in Greek history presented to G. E. M. de Ste Croix on his 75th birthday*, 1-15, London.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

- Deshours, Nadine (2006) *Les mystères d'Andania: étude d'épigraphie et d'histoire religieuse*, Paris.
- Gawlinski, Laura (2012) *The sacred law of Andania: a new text with commentary*, Berlin.
- Giannadaki, Ifigeneia (2014) "The time limit (*prothesmia*) in the *graphe paranomon*" *Dike* 17, 15-34.
- Hansen, M. H. (1975) Eisangelia: *the sovereignty of the people's court in Athens in the fourth century B.C. and the impeachment of generals and politicians*, Odense.
- Harter-Uibopuu, Kaja (2002) "Strafklauseln und gerichtliche Kontrolle in der Mysterieninschrift von Andania" *Dike* 5, 135-59.
- Herrmann, P. (1993) "Epigraphische Forschungen in Lydien (Polybios aus Sardeis)" στον τόμο των Dobesch, G. & G. Rohrenbock (eds) *Die epigraphische und altertumskundliche Erforschung Kleinasiens: hundert Jahre Kleinasiatische Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* (Akten des Symposiums von 23. bis 25. Oktober 1990), 211-9, Wien.
- Θέμελης, Π. (2007) «Τα Κάρνεια και η Ανδανία» στον τόμο των Σημαντώνη-Μπουρνιά, Ε., Λαιμού, Α. Α., Μενδώνη, Λ. Γ., & Ν. Κούρου (επιμ.) *Ἀμύμονα ἔργα. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Βασίλη Κ. Λαμπρινουδάκη*, 509-28, Αθήνα.
- Jaccottet, Anne-Françoise (2011) "Integrierte Andersartigkeit: Die Rolle der dionysischen Vereinen" στον τόμο της Schlesier, R. (ed) *A different god? Dionysos and ancient polytheism*, 413-31, Berlin.
- Kokkinia, Christina (2004) "Ruling, inducing, arguing. How to govern (and survive) a Greek province" in de Ligt, L., Hemelrijk, E. A. & H. W. Singor (eds) *Roman rule and civic life: local and regional perspectives* (Proceedings of the fourth workshop of the international network Impact of empire (Roman empire, c. 200 B.C. – A.D. 476) Leiden, June 25-28, 2003), 39-58, Amsterdam.
- Lanni, Adriaan (1997) "Spectator sports or serious politics? *Οἱ περιεστηκότες* and the Athenian lawcourts" *JHS* 117, 183-9.
- Leão, D. F. & P. J. Rhodes (eds) (2015) *The laws of Solon. A new edition with introduction, translation and commentary*, London.
- LeGuen, Brigitte (2001) *Les associations de technites dionysiaques à l'époque hellénistique*, Nancy.
- Mentxaka, Rosa (1995-96) «El derecho de asociacion en Roma a la luz del cap. 74 de la *lex Irnitana*» *BIDR* 37-38, 199-218.
- Metaxaki-Mitrou, Fotini (1985) "Violence in the contio during the Ciceronian age" *AC* 54, 180-7.
- Monson, A. (2013) "Rules of an association of Soknebtynis" στον τόμο των Ast, R., Cuvigny, Helene, Hickey, T. M. & Julia Lougovaya (eds) *Papyrological texts in honor of Roger S. Bagnall*, 209-14, Durham, NC.
- Παπαγιάννη, Ελευθερία (1992) *Η νομολογία των εκκλησιαστικών δικαστη-*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ρίων της βυζαντινής και μεταβυζαντινής περιόδου σε θέματα περιουσιακού δικαίου Ι. Ενοχικό δίκαιο – Εμπράγματο δίκαιο, Αθήνα.

- Poland, Fr. (1909) *Geschichte des griechischen Vereinswesens*, Leipzig.
- Salerno, Fr. (1985) "Collegia adversus Rem Publicam?" *Index* 13, 541-56.
- San Nicolo M. (1914-15) *Ägyptisches Vereinswesen zur Zeit der Ptolemäer und Römer*, München.
- San Nicolo, M. (1927) "Zur Vereinsgerichtsbarkeit im hellenistischen Ägypten" στον τόμο *Epitymbion Heinrich Swoboda dargebracht*, 255-300, Reichenberg.
- Schwartzberg, Melissa (2004) "Athenian democracy and legal change" *American Political Science Review* 98, 311-25.
- Schwartzberg, Melissa (2010) "Shouts, murmurs and votes: Acclamation and aggregations in ancient Greece" *The Journal of Political Philosophy* 18, 1-21.
- Sheppard, A. R. R. (1984-86) "*Homonoia* in the Greek cities of the Roman empire" *AncSoc* 15-17, 229-52.
- Smith, D. E. (2003) *From symposium to eucharist: The banquet in the early Christian world*, Minneapolis.
- Stadter, P. A. (2006) "Pliny and the ideology of empire: The correspondence with Trajan" *Prometheus* 32, 61-76.
- Tacon, Judith (2001) "Ecclesiastic *thorubos*: interventions, interruptions, and popular involvement in the Athenian assembly" *G & R* 48, 173-92.
- Todd, S. C. (1993) *The shape of Athenian law*, Oxford.
- Venticinque, Ph. F. (2010) "Family affairs: guild regulations and family relationships in Roman Egypt" *GRBS* 50, 273-94.
- Villacèque, Noémie (2013) "Θόρυβος τῶν πολλῶν: le spectre du spectacle démocratique" στον τόμο του Macé, A. (ed) *Le savoir public. La vocation politique du savoir en Grèce ancienne*, 287-311, Toulouse.
- Wallace, R. W. (2004) "The power to speak – and not to listen – in ancient Athens" στον τόμο των Sluiter, I. & R. Rosen (eds) *Free speech in classical antiquity*, 221-32, Leiden.
- Ziebarth, E. (1896) *Das griechische Vereinswesen*, Leipzig.

Λέξεις-κλειδιά: σωματεία, θίασος, θιασῶται, ὀργεῶνες, ἐρανισταί, Ἡρακλιασταί, Ἰόβακχοι, ἀρχερανιστής, αδικήματα, ποινές, πρόστιμα, διαγραφή μέλους, αποκλεισμός μέλους, εκτέλεση αποφάσεων.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Στο παράρτημα περιλαμβάνονται τα περισσότερα από τα γνωστά κανονιστικά κείμενα σωματείων γραμμένα είτε σε λίθο είτε σε πάπυρο, στα ελληνικά και στα λατινικά. Δεν συμπεριέλαβα τις παρακάτω λατινικές επιγραφές, *FIRA* III^2 34 (*CIL* viii 2557 = 18050, *ILS* 2354, Waltzing III 1440, *Fontes* I 179), κανονισμός του σωματείου *cornicinium* του έτους 203 μ.Χ., *FIRA* III^2 41 (*CIL* iii p. 924, *ILS* 7215a, Waltzing III p. 247, *Fontes* I 177, *Inscriptiones Daciae Romanae* I 31) του έτους 167 μ.Χ. από την Alburnus Maior στη Δακία, που αναφέρεται σε διάλυση σωματείου (*Libellus de collegio funeraticio tollendo*), την επιγραφή *FIRA* III^2 32 (*CIL* vi 10298, *Fontes* I 178) που ενδεχομένως να αποτελεί κανονισμό ενός *conlegium aquae* της εποχής του Αυγούστου, τον πάπυρο *BGU* 14.2371 (Ηρακλεοπολίτης νομός, 1ος αι. π.Χ.), όπου περιέχονται αποσπασματικές κανονιστικές ρυθμίσεις, και τους κανονισμούς τους συνταγμένους στην δημοτική αιγυπτιακή γραφή. Δεν έγινε καμία επέμβαση στο κείμενο αλλά υιοθετήθηκε η καθιερωμένη έκδοση του. Στόχος της μικρής αυτής συλλογής είναι να παράσχει την δυνατότητα επαλήθευσης των ισχυρισμών και ταυτόχρονα μια συγκριτική επισκόπηση της κανονιστικής λειτουργίας του σωματειακού φαινομένου στην ελληνο-ρωμαϊκή αρχαιότητα[45].

Συντομογραφίες

AGRW Sourcebook = Ascough, R. S. Harland, P. A. & J. S. Kloppenborg (eds) (2013) *Associations in the Greco-Roman World. A sourcebook*, Berlin.

APMA 1 = Μπαρδάνη, Β. & Γ. Μαλούχου (1992) *Ἀρχεῖον τῶν μνημείων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀττικῆς 1: Εὑρετήρια τῶν περιοδικῶν «Ἀθήναιον» (1872-1881) καὶ «Φιλίστωρ» (1861-1863)*, Ἀθῆναι. (Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 127)

APMA 3 = *Ἀρχεῖον τῶν μνημείων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀττικῆς 3*, Ἀθῆναι 1998. (Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 177)

APMA 5 = Μαλούχου-Νταϊλιάνα, Γ. (2010) *Ἀρχεῖον τῶν μνημείων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀττικῆς 5: Εὑρετήρια «Ἐφημερὶς Ἀρχαιολογικὴ» περιόδου πρώτης 1837-1860*, Ἀθῆναι. (Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 265)

Behrend = Behrend, D. (1970) *Attische Pach-*

45. Οι βραχυγραφίες περιοδικών ακολουθούν τις συμβάσεις του *L'Année Philologique*, οι εκδόσεις επιγραφικών συντομογραφούνται σύμφωνα με το *Guide de l'épigraphiste*[4], Paris 2010 ενώ οι εκδόσεις παπυρικών κειμένων σύμφωνα με το *Checklist of editions of Greek, Latin, Demotic, and Coptic Papyri, Ostraca and Tablets* διαθέσιμο on-line στην ακόλουθη διεύθυνση *http://library.duke.edu/rubenstein/scriptorium/papyrus/texts/clist.html*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

turkunden. Ein Beitrag zur Beschreibung der misthosis *nach den griechischen Inschriften*, München. (Vestigia 12)

Bendlin, A. (2011) "Associations, funerals, sociality, and Roman law: the collegium of Diana and Antinous in Lanuvium (CIL 14.2112) reconsidered" in Öhler, M. (ed) *Aposteldekret und antikes Vereinswesen: Gemeinschaft und ihre Ordnung*, 207-96, Tübingen.

Byrne, *RCA* = Byrne, S. (2003) *Roman Citizens of Athens*, Leuven. (Studia Hellenistica 40)

CCCA = Vermaseren, M. J. (1977-1989) *Corpus Cultus Cybelae et Attidisque*, Leiden. (EPRO 50)

Foucart = Foucart, P. Fr. (1873) *Des associations religieuses chez les Grecs: thiases, éranes, orgéons*, Paris.

GRA = Kloppenborg, J. S. & R. S. Ascough (eds) (2011) *Greco-Roman associations. Texts, translations and commentary I. Attica, Central Greece, Macedonia and Thrace*, Berlin.

Jaccottet = Jaccottet, A.-Fr. (2003) *Choisir Dionysos. Les associations dionysiaques ou la face cachée du dionysisme*, Kilchberg.

Le Guen = Le Guen, Br. (2001) *Les associations de technites dionysiaques à l'époque hellénistique*, Nancy. (Études d'archéologie classique 11-12)

Lupu, *NGSL* = Lupu, E. (2009) *Greek sacred law. A collections of new documents*, Leiden. (Religions in the Graeco-Roman world 152)

Muszynski = Muszynski, M. (1977) "Les associations religieuses en Égypte d'après les sources hieroglyphiques, démotiques et grecques" *Orientalia Lovaniensia Periodica* 8, 145-74.

Pfohl, *GrInschr.* = Pfohl, G. (1980) *Griechische Inschriften als Zeugnisse des privaten und öffentlichen Lebens*, München.

Poland = Poland, Fr. (1909) *Geschichte des griechischen Vereinswesens*, Leipzig.

Tracy, *ADT* = Tracy, S. V. (1995) *Athenian Democracy in Transition. Athenian letter-cutters of 340 to 290 B.C.*, Berkeley. (Hellenistic culture and society 20)

Tracy, *ALC* = Tracy, S. V. (1990) *Athenian Letter-Cutters of 229 to 86 B.C.*, Berkeley. (Hellenistic culture and society 6)

Tracy, *AM* = Tracy, S. V. (2003) *Athens and Macedon. Athenian letter-cutters of 300 to 229 B.C.*, Berkeley. (Hellenistic culture and society 38)

Waltzing = Waltzing, J. P. (1895-1900) *Étude historique sur les corporations professionnelles chez les Romains depuis les origines jusqu'à la chute de l'Empire d'Occident*, Louvain.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Α. Κανονιστικά κείμενα Αθηναϊκών σωματείων

I. *IG* ii^2 1361 (Michel 979, *LSCG* 45, Behrend 37, Le Guen no. 6, *GRA* I 4, *AGRW Sourcebook* no. 11, *SEG* 25.167, 42.1803, 47.26, 50.22, 53.2247, 54.59 & 212, 57.135, *BE* 1942 no. 32, *Ηόρος* 17-21 (2004-2009) 103-4, *APMA* 1, 101 no. 359, Tracy, *ADT*, 129, Poland A2a), περ. 330-324 π.Χ.

1 *— — — — — ε̣ναικε — — — — — Ε — — — — — ας ὁπόσοι ἐν τῆ[ι στήλ]-*
η[ι ἐ]γ[γεγρα]μμένοι εἰσὶν ἢ το[ὺς τ]ούτων ἐκγόνους ᵛᵛᵛ· *ἐὰν δέ τις θύηι*
τῆι θεῶι τῶν ὀργεώνων οἷς μέτεστιν τοῦ ἱεροῦ ἀτελεῖς αὐτοὺς θύειν·
[ἐ]ὰν δὲ ἰδιώτης τις θύηι τῆι θεῶι διδόναι τῆι ἱερέαι γαλαθηνοῦ μὲν :I○:
5 *[κ]αὶ τὸ δέρμα καὶ κωλῆν διανε[κ]ῆ δεξιάν, τοῦ δὲ τελέου* :III: *καὶ δέρμα καὶ*
[κ]ωλῆν κατὰ ταὐτά, βοὸς δὲ :I○: *καὶ τὸ δέρμα· διδόναι δὲ τὰ ἱερεώσυνα τῶ-*
[ν μὲ]ν θηλ[ε]ιῶν τῆι ἱερέαι, τῶν δὲ ἀρρένων τῶι ἱερεῖ· παραβώμια δὲ μὴ
[θύ]ειν [μ]ηδένα ἐν τῶι ἱερῶ[ι ἢ] ὀφείλε[ι]ν :Ⅲ: *δραχμάς.* ᵛ *ὅπως δ' ἂν ἡ οἰκία καὶ*
τὸ ἱερὸν ἐπισκε[υ]άζηται, τὸ ἐν[οίκιον τῆ]ς οἰ[κίας] καὶ τὸ ὕδωρ ὅσου ἂμ πραθῆι, ε-
10 *[ἰς τὴν ἐ]πισκευὴν τοῦ ἱεροῦ [καὶ τῆς] οἰκίας, εἰς ἄλλο δὲ μηδὲν ἀναλίσκειν, ἕ-*
[ως] ἂν [τὸ ἱερὸ]ν ἐπισκευ[ασ]θῆι κ[αὶ ἡ οἰκία], ἐὰν μή τι ἄλλο ψηφίσωνται οἱ ὀργεῶνε[ς]
.....ν εἰς τὸ ἱερόν. ᵛᵛ *ὑπολι[μπά]νειν δὲ ὕδωρ τῶι ἐνοικοῦντι ὥστε χρῆσθ[αι].*
[ἐὰ]ν δ[έ τι]ς [ε]ἴπ[ηι] ἢ ἐπιψηφίσηι παρὰ τόνδε τὸν νόμον, ὀφειλέτω :Ⅲ: *δραχμὰς τῆι*
[θεῶι] ὅ τ[ε εἰπὼν καὶ] ὁ ἐπιψηφίσας καὶ μὴ μετέστω αὐτῶι τῶν κοινῶν. ἀναγράφειν δ-
15 *[ὲ αὐτὸν ὀφείλο]ντα τῆι θεῶι τοῦτο τὸ ἀργύριον εἰς τὴν στήλην τοὺς ἐπιμελητά[ς].*
ἀγο[ρὰν δὲ κ]αὶ [ξ]ύ[λλ]ογον ποιεῖν τοὺς ἐπιμελητὰς καὶ τοὺς ἱεροποιοὺς ἐν τῶι ἱερ-
[ῶι] πε[ρὶ τῶν κοιν]ῶν τῆι δευτέραι ἱσταμένου τοῦ μηνὸς ἑκάστου. ᵛᵛ *διδόναι δὲ*
[τοῖς ἱ]εροποιοῖς εἰς τὴν θυσίαν :⊢⊢: *δραχμὰς ἕκαστον τῶν ὀργεώνων οἷς μέτεστι*
[το]ῦ [ἱε]ροῦ τοῦ Θαργηλιῶνος πρὸ τῆς ἕκτης ἐπὶ δέκα, ὃς δ' ἂν ἐπιδημῶν Ἀθήνη-
20 *[σι] καὶ ὑγιαίνων μὴ συνβάλληται, ὀφειλέτω* :⊢⊢: *ἱερὰς τῆι θε[ῶι].* ᵛ *ὅπως δ' ἂν ὡ-*
[ς πλ]εῖστοι ὦσιν ὀργεῶνες τοῦ ἱερο[ῦ], ἐξεῖναι [τῶι] βουλομένωι εἰσεν[έ]γκαντι
[— δ]ραχμὰς μετεῖναι αὐτῶι τοῦ ἱεροῦ καὶ εἰς τὴν στήλην ἐγγράφεσθαι, τ[οὺς]
[δὲ γεγραμ]μένους εἰς τὴν στήλην δο[κιμά]ζειν τοὺς ὀργεῶνας καὶ παρ[α —]
*[— — — — — —

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μισθωτή για να το χρησιμοποιεί. Εάν κάποιος προτείνει ή ψηφίσει ρύθμιση αντίθετη με αυτόν τον νόμο, να οφείλει 50 δραχμές στη θεά και ο εισηγητής της πρότασης και αυτός που θα την θέσει σε ψηφοφορία να μην συμμετέχει στις κοινές δραστηριότητες. Να φροντίσουν οι ἐπιμελητὲς να γραφτεί το όνομα του οφειλέτη αυτού του προστίμου στη στήλη. Συνέλευση και συγκέντρωση να συγκαλούν οι επιμελητές και οι *ἱεροποιοὶ* στο ιερό για τις κοινές υποθέσεις την δεύτερη μέρα κάθε μήνα. Να δίνεται από κάθε μέλος των *ὀργεώνων* που συμμετέχουν στο ιερό στους *ἱεροποιούς* για θυσία 2 δραχμές τον μήνα Θαργηλιώνα (σημ. μέσα Μαίου -Ιουνίου) πριν από την 16η μέρα. Όποιος βρίσκεται στην Αθήνα και είναι υγιής αλλά δεν πληρώνει, να οφείλει 2 δραχμές ιερές στη θεά. Για να είναι όσο το δυνατόν πιο πολυπληθές το σωματείο, να επιτρέπεται σε όποιον το επιθυμεί να εισέλθει στο σωματείο καταβάλλοντας ... δρχ. και να συμμετέχει στο ιερό και να γραφτεί το όνομα του στη στήλη. Αυτοί των οποίων τα ονόματα έχουν αναγραφεί στη στήλη να εξετάζονται από τους *ὀργεῶνες* και ... του μήνα Θαργηλιώνα... (σημ. μέσα Μαίου -Ιουνίου).

II. *Ag.* 16, 161 (*LSCS* 20, *GRA* I 14, *AGRW Sourcebook* no. 1, *SEG* 21.530, 49.160, 52.133, 55.258, *BE* 1944 no. 67, 1950 no. 71), αρχές 3ου αι. π.Χ.

[Λυσίας Περι]άνδρου Πλωθεὺς εἶ[πεν· ἀγαθεῖ τύχει]
[δεδόχθαι] τοῖς ὀ[ρ]γεῶσιν· ὅπως ἂν δι[ατηρῆται τῶν]
[θυσιῶν ἡ κοινω]νία εἰς τὸν ἅπαντα χρό[νον τῶι κοι]-
[ν]ῶι τῶι πρὸς τοῖς Καλλιφάνους καὶ τῶ[ι τοῦ ἥρωος Ἐ]-
5 *χέλου, ἀναγράψαντας τοὺς ὀφειλοντά[ς τι εἰς τὴν κοι]-*
νωνίαν ἐν στήλει λιθίνει στῆσαι παρὰ τ[ὸν βωμὸν]
ἐν τῶι ἱερῶι τά τε κεφάλαια καὶ τὸν τόκο[ν ὁπόσου]
ἂν ἔχει ἕκαστος· ἀναγράψαι δὲ καὶ τὰ ψη[φίσματα]
τὰ ἀρχαῖα εἰς τὴν στήλην· ἐπιμεληθῆναι δ[ὲ ...8...]
10 *να τῆς ἀναγραφῆς καὶ τῆς στάσεως τῆς στήλης κ[αὶ λο]-*
γίσ[α]σθαι ὅ τι ἂν εἰς ταῦτα ἀναλώσει τῶι κοινῶι.
ἔδοξεν τοῖς ὀργεῶσιν· τὸν ἑστιάτορα θύειν τὴν [θυσί]-
αν μηνὸς Ἑκατονβαιῶνος ἑβδόμει καὶ ὀγδόει ἐπ[ὶ] δ-
έκα· θύειν δὲ τεῖ πρώτει ταῖς ἡρωίναις χοῖρον, τῶι δὲ [ἥ]-
15 *[ρ]ωι ἱερεῖον τέλεον καὶ τράπεζαν παρατιθέναι, τεῖ δ[ὲ]*
[ὑστερ]ά̣αι τῶι ἥρωι ἱερεῖον τέλεον· λογίζεσθαι δὲ ὅ τι ἂν
[ἀναλ]ώσει· ἀναλίσκειν δὲ μὴ πλέον τῆς προσόδου· [ν]-
[εμέτω] δὲ τὰ κρέα τοῖς {οις} ὀργεῶσι τοῖς παροῦσι καὶ τοῖ[ς]
[ὑοῖς τὴν] εἰς ἡμίσεαν καὶ ταῖς γυναιξὶ ταῖς τῶν ὀργεώ[ν]-
20 *[ων, διδ]ο̣ὺς ταῖς ἐλευθέραις τὴν ἰσαίαν καὶ ταῖς θυγ[α]-*
[τράσι τὴν εἰς ἡμί]σεαν καὶ ἀκολούθωι μιᾶι τὴν εἰς ἡμ[ί]-
[σεαν· παραδιδότω δὲ τ]ῷ̣ι ἀνδρὶ τῆς γυναικὸς τὴν με-
[ρίδα.]
[ἔδοξεν τοῖς ὀργεῶσιν· τὸν ἑστιά]τορα τῶν ἐπιγενομέ-
25 *[νων —]*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Ο Λυσίας γιος του Περίανδρου από την Πλωθεία πρότεινε: *Αγαθή τύχη*. Οι οργεώνες αποφάσισαν: με σκοπό να διατηρηθεί η κοινότητα των θυσιών στο διηνεκές ανάμεσα στο κοινό που έχει την έδρα του κοντά στου Καλλιφάνη και στο κοινό του ήρωα Ἐχέλου, να αναγραφούν τα ονόματα των οφειλετών της κοινότητας σε λίθινη στήλη και να ανεγερθεί (αυτή) δίπλα στον βωμό στο ιερό και (να αναγραφεί) η αρχική οφειλή και οι τόκοι που χρωστά ο καθένας. Να αναγραφούν και οι παλιές αποφάσεις στη στήλη. Να επιμεληθεί δε ο ... την αναγραφή και την ανέγερση της στήλης και ό,τι ξοδέψει σε αυτά να πληρωθούν από το κοινό ταμείο. Οι ὀργεῶνες αποφάσισαν: ο *ἑστιάτωρ* να τελεί την θυσία την 17η και 18η του μήνα Εκατομβαιώνα (σημ. μέσα Ιουλίου-Αυγούστου). Να θυσιάζει την πρώτη μέρα χοίρο στις ηρωϊδες και στον ήρωα ενήλικο ζώο και να ετοιμάζει τραπέζι για τις προσφορές. Την τελευταία ημέρα να θυσιάζει ενήλικο ζώο στον ήρωα. Να δώσει λογαριασμό για ό,τι ξοδέψει. Να μην ξοδεύει τίποτε παραπάνω από τα έσοδα. Τα κρέατα από τη θυσία να μοιράζονται στους παρόντες *ὀργεῶνες* και οι γιοί (τους να παίρνουν) τη μισή μερίδα, και στις γυναίκες των *ὀργεώνων*, δίνοντας στις ελεύθερες ίση μερίδα (με τους άνδρες) και οι θυγατέρες (τους να παίρνουν) τη μισή και οι ακόλουθες τους τη μισή μερίδα. Να παραδίνεται η μερίδα της γυναίκας στον άνδρα της. Οι *ὀργεῶνες* αποφάσισαν: ο *ἑστιάτωρ* ...

III. *IG* ii^2 1275 (Michel 1549, *LSGS* 126, *GRA* I 8, *AGRW Sourcebook* no. 13, *SEG* 21.534, 46.2363, 56.2070), 325-275 π.Χ.

— *δέ τις αι*
— *ναι κατασ-*
— *αια τῶν θιασ-*
[ωτῶν — — — — — — — — — εἰὰν δέ τι]ς αὐτῶν ἀπογίγνητ-
5 *[αι, φράσ]ει ἢ ὑὸ[ς ἢ μήτηρ? ἢ π]ατὴρ ἢ ὃς ἂν οἰκειότατ-*
ος εἶ τοῦ θιάσου, τοῦ δ' ἀπογιγνομένου ἰέναι ἐπ' ἐ-
χφορὰν καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς φίλους ἅπαντας : καὶ ἄ-
ν τις ἀδικῆται, βοηθεῖν καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς φί-
λους ἅπαντας, ὅπως ἂν πάντες εἰδῶσιν ὅτι καὶ
10 *εἰς τοὺς θεοὺς εὐσεβοῦμεν καὶ εἰς τοὺς φίλους· τα-*
ῦτα δὲ ποιοῦσιν αὐτοῖς πολλὰ κἀγαθὰ καὶ ἐγγόν-
οις καὶ προγόνοις. ἐπειδὰν δὲ κυρώσωσι τὸν νόμ-
ον οἱ θιασῶται, μηθὲν εἶναι τοῦ νόμου κυριώτερ-
14 *ον· εἰὰν δέ τις παρὰ τὸν νόμον ἢ εἴπει ἢ πράξει, κα-*
15 *τηγορίαν αὐτοῦ εἶναι τῶι βουλομένωι τῶν θιασωτῶ-*
ν, καὶ ἂν ἕλει αὐτὸν τιμάτωσαν αὐτὸν καθότι ἂν δο-
κεῖ τῶι κοινῶι.

... των θιασωτών ... εάν κάποιος από αυτούς πεθάνει, να το ανακοινώσει ή ο γιός ή η μητέρα ή ο πατέρας ή όποιος είναι πλησιέστερος στον *θίασο* και στην εκφορά του νεκρού να παρίστανται τα μέλη και όλοι οι φίλοι. Αν κάποιο μέλος αδικείται, αυτοί (τα μέλη του σωματείου) και όλοι οι φίλοι να τον βοηθούν, για να γνωρίζουν όλοι ότι είμαστε ευσεβείς προς τους θεούς και προς τους φίλους. Κάνοντας αυτά να τύχουν πολλών και καλών

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

οι ίδιοι και οι απόγονοι και οι πρόγονοι τους. Όταν επικυρώσουν τον νόμο τα μέλη του σωματείου (*θιασῶται*) τίποτα να μην έχει ισχύ μεγαλύτερη από το νόμο. Εάν κάποιος προτείνει ή διαπράξει κάτι τι αντίθετο με το νόμο, όποιο από τα μέλη επιθυμεί μπορεί να υποβάλλει κατηγορία εναντίον του και εάν καταδικαστεί, να τον τιμωρήσει το σωματείο όπως νομίζει.

IV. *IG* ii^2 1283 (Michel 1551, *LSGS* 46, Le Guen no. 7, *GRA* I 23, *AGRW Sourcebook* no. 18, *SEG* 24.155, 25.99, 29.136, 41.582, 42.1803, 46.1472, 2363 & 2371, 49.162, 53.31, 57.29 & 34, 59.18 (χρονολ.), *BE* 1981 no. 239, Tracy, *AM*, 85 (χρονολ.), Poland A3c), 240/39 π.Χ.

θεοί.
ἐπὶ Πολυστράτου ἄρχοντος μηνὸς Ἑκατομβαιῶνος ὀγδόη-
ι ἱσταμένου· ἀγορᾶι κυρίαι· Σωσίας Ἱπποκράτου εἶπεν· vv
ἐπειδὴ τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων δεδωκότος τοῖς Θραιξὶ μ-
5 *όνοις τῶν ἄλλων ἐθνῶν τὴν ἔγκτησιν καὶ τὴν ἵδρυσιν τοῦ*
ἱεροῦ κατὰ τὴν μ[α]ντείαν τὴν ἐγ Δωδώνης καὶ τὴν πονπὴν π-
ένπειν ἀπὸ τῆς ἑστίας τῆς ἐκκ τοῦ πρυτανείου καὶ νῦν οἱ
ἡι[ρη]μένοι ἐν τῶι ἄστει κατασκευάσασθαι ἱερὸν οἴοντα-
ι δεῖν οἰκείως διακεῖ[σθ]αι πρὸς ἀλλήλους· ὅπως ἂν οὖν φα-
10 *[ίν]ωνται καὶ οἱ ὀργεῶνες τῶι τε τῆς πόλεως νόμωι πειθαρ-*
χοῦντες ὃς κελεύει τοὺς Θρᾶικας πέμπειν τὴμ πομπὴν εἰ-
[ς Π]ε[ι]ραιᾶ καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῶι ἄστει ὀργεῶνας οἰκείως [δ]-
ιακείμενοι· v *ἀγαθεῖ τύχει δεδόχθαι τοῖς ὀργεῶσιν* v *[τὴ]-*
[ν μὲν] πονπὴ[ν ὡ]ς ἂν [ἕ]λωνται οἱ ἐν τῶι ἄστει συνκαθι[στάνα]-
15 *ι τὴμ πομπὴν καὶ τήνδε <ο>ὖν ἐκ τοῦ πρυτανείου εἰς Πει[ραιᾶ]*
πορεύεσσθαι ἐν τῶι αὐτῶι τοῖς ἐκ τοῦ Πειραιέως· τ[οὺς δὲ ἐ]-
ν τῶι Πειραιεῖ ἐπιμελητὰς ὑποδέχεσσθαι τούτου[ς παρέ]-
χοντας ἔν τε τῶι Νυμφαίωι σφ<ό>γγους καὶ λεκάνας κ[αὶ ὕδωρ]
καὶ στεφάνους καὶ ἐν τῶι ἱερῶι ἄριστον καθάπερ [καὶ ἑαυ]-
20 *τοῖς παρασκευάζουσιν· ὅταν δὲ ὦσιν αἱ θυσίαι εὔ[χεσθαι]*
τὸν ἱερέα καὶ τὴν ἱέρειαν πρὸς ταῖς εὐχαῖς ἃς εὔ[χονται]
καὶ τοῖς ὀργεῶσι τοῖς ἐν τῶι ἄστει κατὰ ταὐτά, ὅ[πως ἂν τού]-
23 *των γινομένων καὶ ὁμονοοῦντος παντὸς τοῦ ἔθ[νους αἵ τ]-*
ε θυσίαι γίνωνται τοῖς θεοῖς καὶ τὰ ἄλλα ὅσα πρ[οσήκει]
25 *κατά τε τὰ πάτρια τῶν Θραικῶν καὶ τοὺς τῆς πόλ[εως νόμου]-*
ς καὶ ἔχει καλῶς καὶ εὐσεβῶς παντὶ τῶι ἔθν[ει τὰ πρὸς τοὺ]-
ς θεούς· εἶναι δ' αὐτοῖς καὶ ἐὰν περὶ ἄλλο[υ τινὸς βούλωντ]-
αι προσιέναι πρὸς τοὺς ὀργεῶνας πρ[όσοδον ἀεὶ πρώτοις]
μετὰ τὰ ἱερὰ καὶ ἐάν τινε[ς βούλωνται τῶν ἐν τῶι ἄστει]
30 *ὀργεώνων ἐπεισιέ[ναι εἰς τοὺς ὀργεῶνας ἐξεῖναι αὐτοῖ]-*
ς εἰσιέναι κ[αὶ λαμβάνειν καὶ μὴ τελοῦντας τὴν φορὰν διὰ]
βίου τὸ μέρ[ος — — — — — — — — — — — — — — — —]

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Θεοί. Όταν άρχοντας ήταν ο Πολύστρατος, την όγδοη μέρα του μήνα Εκατομβαιώνα (σημ. μέσα Ιουλίου – Αυγούστου) στην τακτική συνέλευση ο Σωσίας, γιός του Ιπποκράτη πρότεινε: επειδή ο δήμος των Αθηναίων έχει παραχωρήσει στους Θράκες, μόνους από τα υπόλοιπα έθνη, το δικαίωμα να αποκτήσουν γη και να ιδρύσουν ιερό, σύμφωνα με την απόκριση του μαντείου της Δωδώνης, και να οδηγούν την πομπή από την εστία που βρίσκεται μπροστά από το πρυτανείο. Και τώρα οι εκλεγμένοι από τους *ὀργεῶνες* του άστεως για να επιμεληθούν την κατασκευή ιερού στο *ἄστυ* θεωρούν ότι πρέπει να διατηρούν φιλικές σχέσεις μεταξύ των *ὀργεώνων*, με σκοπό να φανεί ότι και οι *ὀργεῶνες* υπακούουν στον νόμο της πόλης, ο οποίος επιτάσσει τους Θράκες να οδηγούν την πομπή στον Πειραιά και να έχουν φιλικές σχέσεις με τους *ὀργεῶνες* της πόλης. *Ἀγαθῇ τύχῃ*, οι *ὀργεῶνες* αποφάσισαν: όταν οι *ὀργεῶνες* της πόλης αποφασίσουν να συμμετέχουν στην πομπή, η οποία οδηγεί από το πρυτανείο στον Πειραιά, να συμμετέχουν όπως και οι *ὀργεῶνες* του Πειραιά. Οι επιμελητές των Πειραιωτών *ὀργεώνων* να τους υποδέχονται παρέχοντας τους στο ιερό των Νυμφών σφουγγάρια, λεκάνες, νερό, στεφάνια και πρόγευμα στο ιερό, όπως ετοιμάζουν για τους εαυτούς τους. Όταν τελούνται θυσίες ο ιερέας και η ιέρεια να απευθύνουν τις ίδιες προσευχές και για τους *ὀργεῶνες* της πόλης. Εφόσον γίνονται όλα αυτά και ομονοεί όλο το έθνος, οι θυσίες θα γίνονται προς τους θεούς και όλα όσα πρέπει, σύμφωνα με τις πατροπαράδοτες συνήθειες των Θρακών και τον νόμο της πόλεως, και όλο το έθνος θα έχει ρυθμίσει με καλό και ευσεβή τρόπο τις υποθέσεις που αφορούν τους θεούς. Και εάν θέλουν να ζητήσουν κάτι άλλο από τους *ὀργεῶνες*, αυτοί να έχουν προτεραιότητα, πρώτοι μετά τα ιερά και εάν κάποιοι θέλουν να γίνουν μέλη των *ὀργεώνων* να τους επιτρέπεται να ενταχθούν χωρίς να καταβάλλουν εισφορά ισοβίως.

V. *IG* ii^2 1328A (Foucart 4-5, Michel 1559, *LSCG* 48, *CCCA* 2.263, *GRA* I 34, *AGRW Sourcebook* no. 19, *SEG* 25.159, 32.348, 40.295, 46.2363, 49.14, 53.163, 56.3, Tracy, *ALC*, 126 (χρονολ.), Poland A2g-h), 183/2 π.Χ.

[ἐπ]ὶ Ἑρ[μο]γέν[ο]υ ἄρχοντος· Μουνιχιῶνος ἀγορᾶι κυρίαι· Σίμων Σίμωνος Πόριος ε[ἶπεν]·
ἐπειδὴ συμβαίνει πλείω [ἀ]νηλώματα γείνεσθαι καὶ διὰ ταῦ[τα ἀξιοῦσιν]
αἱ ἀεὶ λανχάνουσαι ἱέρειαι διάταξίν τινα ἐα[υταῖς] γενέσθαι [ε]ὐσχήμονα
καθ' ἣν λει[το]υργήσουσιν μηδεμι[ᾶ]ς [α]ὐ[τ]ᾳ[ῖ]ς ἐπι[θ]έτ[ου] δαπάνης ἐπικειμένη[ς],
ἀ[γαθ]εῖ τύχει δεδόχθαι τοῖς ὀργεῶσιν, τὴν λαχοῦσαν ἱέρειαν εἰς [τὸν] μετὰ [Ἑρ]-
μογένην ἄρχοντα ἐνιαυτόν, κατὰ ταὐτὰ δὲ καὶ τὰς λοιπὰς [σ]τ[ρω]ννύειν
θρόνους δύο [ὡς] καλλίστους, περιτιθέναι δὲ ταῖς φιαληφόροις καὶ τ[α]ῖ[ς πε]-
ρὶ τὴν θεὸν οὔσαις ἐν τῶι ἀγερμ[ῶ]ι κόσμον ἀρ[γυροῦ]ν· [ἐὰ]ν [δ]ὲ παρὰ ταῦ-
τα ποιεῖ, κύριοι ἔ[σ]τωσαν οἱ ὀργεῶνες ζημιοῦντε[ς τὴ]ν [π]α[ρ]αβαίνουσά[ν]
τι τῶν γεγραμμένων μέχρι δραχμῶν π[εν]τήκον[τα κα]ὶ εἰσπραττ[όν]-
των τρόπωι ὅτωι ἂν [δύνωνται· μ]ὴ ἐξεῖναι δὲ μηθενὶ μηδ' ἐπιψηφίσαι
τὸν εἰθισμένον ἔπαινον αὐταῖς· κύριοι δ' ἔστωσαν καὶ τὸ φύλλον τᾷ[ξ]α[ι]
ὑπὲρ τῆς ἀπειθούσης· καθιστάτω δὲ ἡ ἀεὶ λανχάνουσα ἱέρε[ια ζάκο]-
ρον ἐκ τῶν ἱερειῶν [τ]ῶν γεγενε<ι>ῶν π[ρ]ότερον, δ[ὶ]ς δὲ τὴν αὐτὴν [μὴ ἐξεῖ]-
ναι καταστῆσαι ἕωσ ἂν ἅπασαι διέλθωσιν, εἰ δ[ὲ μή], ἔν[οχ]ος ἔ[στω]
ἡ ἱέρεια τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις. ἀναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα τ[ὸν]
γραμματέα εἰς στήλην λιθίνην καὶ στῆσαι ἐν τῶι ἱερῶι.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Όταν άρχοντας ήταν ο Ερμογένης, τον μήνα Μουνιχιώνα (σημ. μέσα Απριλίου - Μαΐου) στην τακτική συνέλευση ο Σίμων, γιός του Σίμωνα από τον δήμο του Πόρου πρότεινε: Επειδή συμβαίνει να έχουν γίνει μεγάλα έξοδα και γι'αυτά οι ιέρειες που κληρώνονται ζητούν να γίνει μία ανάλογη κατανομή εσόδων σε αυτές, σύμφωνα με την οποία να ασκούν το λειτούργημα τους χωρίς να υπόκεινται σε επιπλέον δαπάνες. *Ἀγαθεῖ τύχῃ*, οι *ὀργεῶνες* αποφάσισαν: Η ιέρεια που θα κληρωθεί για το έτος μετά το έτος του άρχοντα Ερμογένη, ομοίως και οι λοιπές, να στρώνουν δύο θρόνους όσο το δυνατόν πιο όμορφα, να στολίζουν με ασημένια κοσμήματα τις κοπέλλες που μεταφέρουν τις φιάλες (*φιαληφόροι*) και εκείνες γύρω από την θεά κατά τη συλλογή των εισφορών (*ἀγερμὸς*). Εάν κάποια ενεργήσει αντίθετα προς τα οριζόμενα, οι *ὀργεῶνες* να έχουν την εξουσία να επιβάλλουν πρόστιμο στην παραβάτιδα αυτού του κανόνα έως 50 δραχμές και να τα εισπράττουν με όποιον τρόπο μπορούν. Να μην επιτρέπεται σε κανένα να θέσει σε ψηφοφορία τον καθιερωμένο έπαινο για αυτές. (Οι *ὀργεῶνες*) να έχουν την εξουσία να αποθέσουν φύλλο πάνω σε αυτές που δεν συμμορφώνονται (δηλ. να τις αφαιρέσουν το αξίωμα). Η ιέρεια που κληρώνεται να ορίζει την βοηθό της (*ζάκορος*) ανάμεσα στις ιέρειες παρελθόντων ετών, χωρίς να επιτρέπεται να οριστεί το ίδιο πρόσωπο δύο φορές πριν οριστούν όλες οι υπόλοιπες, αλλιώς η ιέρεια θα είναι υπεύθυνη να καταβάλλει το ίδιο πρόστιμο. Ο γραμματέας να φροντίσει να αναγραφεί αυτό το ψήφισμα σε λίθινη στήλη και να την στήσει στο ιερό.

VI. *IG* ii^2 1339 (Foucart 21, Michel 1562, *GRA* I 46, *AGRW Sourcebook* no. 6, *SEG* 42.249 & 1803, 44.255, 46.2363, 47.26, 55.29, 56.2070, *BE* 2003 no. 272, *APMA* 3, 28 no. 465, 5, no. 1503, *Topoi* 8 (1998) 258 (χρονολ.), *REG* 113 (2000) 188-92 (χρονολ.), Poland A46), 37/36(;) π.Χ.

[ἀγαθῆι τύχηι· ἐ]πὶ Διοκλέους τοῦ Διοκλέ[ο-
[υς ἄρχοντος], ταμιεύοντος Ἀρόπου τοῦ Σε-
[λεύκου — — —]ως Ἡροϊστῶν τῶν Διοτίμου
[καὶ Ζήνωνος? κ]αὶ Παμμένου, ὧν ἀρχερανιστὴς
5 *[Ζηνίων? Διοτί]μου Μαραθώνιος· ἔδοξεν τῶ[ι κοι]-*
[νῶι τῶν Ἡρ]οϊστῶν, προνοηθῆναι τῆς [προσ]-
[όδου ὅπω]ς οἱ ἀποδημοῦντες τῶν Ἡ[ροϊσ]-
[τῶν καθ' ὁν]δηποτεοῦν τρόπον διδῶ[σι εἰς]
[τὴν θυσίαν?] δραχμὰς τρεῖς, οἱ δὲ ἐπιδη[μοῦν]-
10 *[τες καὶ] μὴ παραγινόμενοι ἐπάναγκ[ες]*
[ἀποδιδῶ]σι τὴν φορὰν τὰς ἓξ δραχμ[ὰς ἐ]-
[ὰν καὶ μὴ? λάβ]ωσιν τὰ μέρη· ἐὰν δὲ μὴ διδ[ῶσι]
[τὴν φοράν, ἔ]δοξεν μὴ μετέχειν αὐτο[ὺς]
[τοῦ ἐράν]ου ἐὰν μή τινι συμβῆι διὰ πέ[ν]-
15 *[θος ἢ διὰ ἀ]σθένειαν ἀπολειφθῆναι· ὁμ[οί]-*
[ως δὲ ἔδοξ]ε ἐμβιβάζειν ἐξεῖναι τοῖς [τε]-
[λοῦσιν ἔραν]ον δραχμῶν τριάκοντα κα[ὶ]
— — — — — ων ἓξ δραχμῶν καὶ μὴ π..c.3..
...c.9..., ὑπὲρ τούτων δὲ ἀναδιδ[όν]-
20 *[αι τὴν ψῆφον — — — — — — — —]*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Αγαθή τύχη. Όταν άρχοντας ήταν ο Διοκλής γιος του Διοκλέους, ταμίας ο Άροπος γιος του Σελεύκου ... των Ηροϊστών του Διοτίμου και του Ζήνωνα και του Παμμένη, στους οποίους ἀρχερανιστὴς είναι ο Ζηνίων γιός του Διότιμου από τον Μαραθώνα. Το σωματείο (*κοινόν*) των Ηροϊστών αποφάσισε: Να ληφθεί πρόνοια για τα εισοδήματα ώστε όσοι από τους Ηροϊστές είναι εκτός Αθηνών να δώσουν μ'όποιον τρόπο μπορούν για θυσία 3 δρχ., όσοι βρίσκονται στην Αθήνα και δεν παρευρίσκονται να αποδώσουν την εισφορά των 6 δρχ. υποχρεωτικά ακόμα και εάν δεν πάρουν το μερίδιο (από τη θυσία). Αν δεν καταβάλλουν την εισφορά, αποφασίστηκε να μην συμμετέχουν στον ἔρανο (;) εκτός περιπτώσεων πένθους ή ασθένειας. Παρομοίως αποφασίστηκε να επιτρέπεται σ' όσους συγκροτούν έρανο 30 δρχ. να εγγράφονται ... 6 δρχ. ... για αυτά δε να αποφανθεί με ψηφοφορία.

VII. *SEG* 31.122 (Lupu, *NGSL* 5, *GRA* I 50, *AGRW Sourcebook* no. 10, *SEG* 36.198, 39.311, 44.255, 48.2171, 55.2097, Byrne, *RCA*, 522 (χρονολ.)), περ. 94 μ.Χ.

ἀγαθῇ τύχῃ. ἐπὶ Τίτου Φλαβίου Κόνωνος ἄρχοντο-
ς καὶ ἱερέως Δρούσου ὑπάτου, Μουνιχιῶνος ὀκτὼ
καὶ δεκάτῃ· ἔδοξεν τῷ ἀρχερανιστῇ ⟦Μάρκῳ⟧ Αἰμιλίῳ
Εὐχαρίστῳ Παιανιεῖ συνόδου τῆς τῶν Ἡρακλιαστῶν τῶν
5 *ἐν Λίμναις) (τάδε δοκματίσαι· ἐάν τις ἐν τῇ συνόδῳ*
μάχην ποιήσῃ, τῇ ἐχομένῃ ἡμέρᾳ ἀποτινέτω προστείμ-
ου ὁ μὲν ἀρξάμενος δραχμὰς δέκα) (ὁ δὲ ἐξακολουθ-
ήσας δραχμὰς πέντε) (καὶ ἐξάνανκα πραττέσθω τῶν ϲ-
[υ]νερανιστῶν ψῆφον λαβόντων ἐκβιβάσαι) (τῆς δὲ ἐνθήκ-
10 *ης τῆς τεθείσης ὑπὸ τοῦ ἀρχερανιστοῦ καὶ ὅση ἂν ἄλλη ἐν-*
θήκη ἐπισυναχθῇ, ταύτης μηθεὶς κατὰ μηδένα τρόπον ἁπτ-
[έ]σθω πλείω τοῦ τόκου τοῦ πεσομένου) (μὴ πλέω δὲ δαπανάτ-
[ω] ὁ ταμίας δραχμῶν ⟦τ· ἔδοξε⟧ ἐκ τοῦ τόκου) (ἐὰν δέ τι πλείων-
[ο]ς ἅψηται ἢ ἐκ τῆς ἐνθήκης) (ἢ ἐκ τοῦ τόκου ἀποτεινέτω προσ-
15 *[τ]είμου τὸ τριπλοῦν· ὁμοίως δὲ καὶ ἂν ταμιεύσας τις ἐπιδειχθῇ*
[ν]ενοσφισμένος) (ἀποτινέτω τὸ τριπλοῦν. περὶ δὲ ἱερεωσυν-
[ῶ]ν ὧν ἄν τις ἀγοράσῃ παραχρῆμα κατατιθέστω) (ἐν τῷ ἐχ-
[ο]μένῳ ἐνιαυτῷ) (αὐτῷ τῷ ἀρχερανιστῇ, καὶ λανβανέτω πρόσ-
[γ]ραφον παρὰ τοῦ ἀρχερανιστοῦ, λαμβάνων δὲ ἐξ ἔθους τὰ διπλᾶ
20 *[μ]έρη ἐκτὸς τοῦ οἴνου· οἱ δὲ ἐργολαβήσαντες ὑϊκὸν ἢ οἰνικὸν μ-*
[ὴ] ἀποκαταστήσαντες ἐν ᾧ) (δειπν⟦οῦ⟧σιν ἐνιαυτῷ ἀποτινέτω-
σαν τὸ διπλοῦν. οἱ δὲ ἐργολαβοῦντες ἐνγυητὰς εὐαρέστους
παρατιθέτωσαν τῷ ταμίᾳ καὶ τῷ ἀρχερανιστῇ. καταστάνεσθαι δὲ γ'
⟦παννυχιστὰς⟧ τοὺς δυναμένους· ἐὰν δὲ μὴ θέλωσιν τότε ἐκ πάντ-
25 *ων κληρούσθωσαν καὶ ὁ λαχὼν ὑπομενέτω· ἐὰν δὲ μὴ ὑπομένῃ ἢ*
μὴ θέλῃ παννυχιστὴς εἶναι λαχὼν ἀποτινέτω προστείμου δραχμὰς ἑκ-
ατόν) (καταστάνεσθ{ωσαν}αι δὲ ἐπάνανκες ἐκ τῆς συνόδου πράκ-
τορες δέκα) (ἐὰν δέ τινες μὴ θέλωσιν πράκτορες ὑπομένειν κληρούσθω-
σαν ἐκ τοῦ πλήθους δέκα) (ὁμοίως δὲ καὶ ἐὰν ὁ ταμίας ἀποδιδοῖ λόγον ἀγ-
30 *ορᾶς γενομένης καταστάνεσθαι ἐγλογιστὰς τρεῖς καὶ τοὺς ἐγλογιστὰς*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὀμνύειν αὐτόν τε τὸν Ἡρακλῆν καὶ Δήμητρα κα[ὶ] Κόρην)(κληροῦσθαι δὲ τῆς ἡμέρ-
ας ἑκάστης ἐπὶ τὰ κρέα ἀνθρώπους δύω)(ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοὺς σ‖τρε‖πτού-
ς ἀνθρώπους δύω)(ἐὰν δέ τις τῶν πεπιστευμένων εὑρεθῇ ῥυπαρόν τ-
[ι] πεποιηκὼς ἀποτινέτω δραχμὰς εἴκοσι)(αἱρείσθω δὲ ὁ ἀρχεραν̄ιστὴς
35 *οὓς ἂν βούληται ἐκ τῆς συνόδου ‖εἰς τὸ συνεγ‖δανίσαι τὴν ἐνθήκην μετ' αὐτοῦ*
ἀνθρώπους γ'. διδότωσαν δὲ τὴν σιμίδαλιν πάντες τῇ δημοσίᾳ χοίνικι [.'].
ἐγδιδόσθαι δὲ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ὑπὸ τοῦ ταμ[ίο]υ θῦμα τῷ θεῷ,
κάπρον μ^ν κ</ ἐὰν δέ τις τῶν ἐκ τοῦ ἐράνου τέκνον [τ]ίσι θέλῃ ἰσάγιν
διδότω ὑϊκοῦ μ^ν ιϛ<, ἐὰν δέ τις ἐμβῆναι θέλῃ διδότω ὑϊκοῦ μ^ν λγ'
40 *καταβάλλεσθαι δὲ τὸν λόγον ὅταν οἱ ἐγλογισταὶ ὀμόσαντε[ς]*
ἀποδῶσι τῷ ἀρχεραν̄ιστῇ τὸν λόγον καὶ ἐπιδίξωσι εἴ τι ὀφίλι ὁ
ταμίας. ξύλα δὲ ἐγδιδόσθαι ὑπὸ τοῦ καθ' ἔτος ταμίου τὰς δὲ φορὰς
καταφέριν τῷ ταμίᾳ ἐπάναγκες ἰς τὰς ἐγδόσις· ὁ δὲ μὴ κατενένκας
ἀποτινέτω τὸ διπλοῦν ὁ δὲ μὴ δοὺς τὸ κάθολον ἐξέρανος
45 *ἔστω· μὴ ἐξέστω δὲ τῶν ἐν τῷ ἅλσι ξύλων ἅπτεσθαι στέφα-*
[νο]ν δὲ φέριν τῷ θεῷ ἕκαστον.

Αγαθή τύχη. Όταν άρχοντας και ιερέας του υπάτου Δρούσου[46] ήταν ο Τίτος Φλάβιος Κόνων, την δεκάτη ογδόη του (μηνός) Μουνιχιώνος (σημ. μέσα Απριλίου - Μαΐου). Ο αρχεραν̄ιστής του σωματείου (*σύνοδος*) των *Ἡρακλιαστῶν ἐν Λίμναις* Μάρκος Αιμίλιος Ευχάριστος από την Παιανία αποφάσισε να θεσπίσει τα εξής: Εάν κάποιος βιαιοπραγήσει κατά τη διάρκεια εκδήλωσης του σωματείου (*ἐν τῇ συνόδῳ*), την επόμενη μέρα να πληρώσει πρόστιμο, αυτός που ξεκίνησε (τη βιαιοπραγία) δέκα δραχμές και αυτός που συνέχισε πέντε δραχμές και τα υπόλοιπα μέλη του σωματείου (*συνεραν̄ισταὶ*) μετά από ψηφοφορία υποχρεωτικά να τον αναγκάζουν να συμμορφωθεί. Αναφορικά με το ποσό (*ἐνθήκη*) που έχει χαρίσει ο αρχεραν̄ιστής και όποιο άλλο ποσό δοθεί, κανείς δεν έχει το δικαίωμα να το αγγίξει με κανένα τρόπο εκτός από τους τόκους. Αποφασίστηκε ο ταμίας να μην δαπανά περισσότερες από 300 δρχ. από τους τόκους. Αν αγγίξει μεγαλύτερο ποσό είτε από το κεφάλαιο είτε από τους τόκους, να το καταβάλλει εις τριπλούν ως πρόστιμο. Παρομοίως, και αν κάποιος που διετέλεσε ταμίας αποδειχθεί καταχραστής, να καταβάλλει το τριπλάσιο (του ποσού που καταχράστηκε). Αναφορικά με το αξίωμα του ιερέα, αυτός που θα το αγοράσει θα πρέπει να καταβάλλει το τίμημα στον αρχεραν̄ιστή αμέσως μέσα στο επόμενο έτος και θα λάβει από αυτόν απόδειξη (*πρόσγραφον*). Επίσης, θα λαμβάνει, σύμφωνα με τη συνήθεια, διπλή μερίδα (από τα θυσιαζόμενα) εκτός από κρασί. Αυτοί που θα αναλάβουν την προμήθεια χοιρινού κρέατος και κρασιού, εάν δεν δεν τηρήσουν τις υποχρεώσεις τους στη διάρκεια του έτους που είναι υποχρεωμένοι να παρέχουν τα απαραίτητα για το δείπνο, να καταβάλλουν πρόστιμο εις διπλούν. Οι (παραπάνω) εργολάβοι θα πρέπει να παράσχουν αξιόπιστους εγγυητές στον ταμία και στον αρχεραν̄ιστή. Να ορίζονται 3 ικανά άτομα ως υπεύθυνοι για τους νυχτερινούς εορτασμούς (*πανν̄υχισταὶ*). Εάν αυτοί που ορισθούν δεν αποδεχθούν, να γίνεται κλήρωση από το σύνολο των μελών και όποιος κληρωθεί θα πρέπει να ασκήσει τα καθήκοντα. Εάν δεν ασκεί τα καθήκοντα του ή δεν επιθυμεί να είναι *πανν̄υχιστὴς* αν και κληρώθηκε, να πληρώνει πρόστιμο εκατό δραχμών. Να ορίζονται από το σωματείο (*ἐκ τῆς συνόδου*) υποχρεωτικά δέκα

46. Για το αξίωμα του ιερέα του *Δρούσου ὑπάτου* βλ. Camia Fr. (2012) "A note on the Athenian hiereus of Drusus hypatos" *Tekmeria* 11, 37-50.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εισπράκτορες (*πράκτορες*), εάν κάποιοι δεν επιθυμούν να ασκήσουν τα καθήκοντα του εισπράκτορα να κληρώνονται δέκα από το σύνολο των μελών. Παρομοίως, όταν ο ταμίας υποβάλλει απολογισμό, να ορίζονται, κατά την διάρκεια συνέλευσης (*ἀγορᾶς γενομένης*) τρείς ελεγκτές (*ἐγλογισταὶ*) οι οποίοι να ορκίζονται στον Ηρακλή και στην Δήμητρα και στην Κόρη. Να κληρώνονται κάθε μέρα δύο άτομα για το κρέας. Παρομοίως, δύο άτομα για τις στριφτές πίτες (*στρεπτοὶ*). Εάν κάποιος από αυτούς που έχει εμπιστευθεί (το σωματείο) αποδειχθεί να έχει διαπράξει κάποια απιστία να πληρώνει είκοσι δραχμές. Ο αρχερανιστής να επιλέγει 3 άτομα, όποιους επιθυμεί, από τα μέλη του σωματείου για να παραχωρήσουν από κοινού το κεφάλαιο ως δάνειο. Να συμβάλλουν όλοι σε σιμιγδάλι σύμφωνα με το δημόσιο μέτρο του *χοίνικος*. Ο ταμίας να παρέχει κάθε χρόνο για θυσία στον θεό αγριογούρουνο αξίας 20 μνων. Εάν κάποιος από τα μέλη του σωματείου επιθυμεί να εισάγει το παιδί του να δίνει χοιρινό κρέας αξίας 16 μνων. Εάν κάποιος θέλει να εισέλθει στο σωματείο να δίνει χοιρινό κρέας αξίας 33 μνων. Ο λογαριασμός να κλείνει όταν οι ελεγκτές, αφού ορκιστούν, αποδώσουν το πόρισμα στον αρχερανιστή και υποδείξουν τυχόν οφειλές του ταμία. Ο ταμίας που εκλέγεται κάθε χρόνο θα παρέχει ξύλα. Οι εισφορές θα καταβάλλονται υποχρεωτικά στον ταμία για τα έξοδα . Όποιος δεν καταβάλλει (τις εισφορές) να τις πληρώνει εις διπλούν και αυτός που δεν καταβάλλει το σύνολο (των οφειλών του) να διαγράφεται από το σωματείο. Δεν επιτρέπεται να αγγίξει κανείς τα ξύλα που βρίσκονται στο άλσος. Όλα τα μέλη του σωματείου να φορούν στέφανο προς τιμήν του θεού.

VIII. *IG* ii^2 1368 (Foucart 2, *Syll*^{3} 1109, Michel 1564, *LSCG* 51, Pfohl, *GrInschr.* 100, Jaccottet 4, *GRA* I 51, *AGRW Sourcebook* no. 7, *SEG* 17.38, 32.254 & 1570, 34.113 & 269, 35.111, 36.199, 37.141, 38.2011, 41.104 & 1752, 42.124, 43.1215, 44.175, 45.232, 49.483 & 2357, 53.27 & 2225, 55.29, 259 & 1975, 58.150, 433 & 1915, 60.172, *BE* 1987 nos 584 & 587-88, 1988 no. 555, 1994 no. 308, 1997 no. 234, 2000 no. 351, 2011 no. 244, Byrne, *RCA*, 522 (χρονολ.), Poland A59), 164/5 μ.Χ.

ἀγαθῇ τύχῃ.
ἐπὶ ἄρχοντος Ἀρ(ρίου) Ἐπαφροδείτου, μηνὸς
Ἐλαφηβολιῶνος ἡ ἑσταμένου, ἀγορὰν
συνήγαγεν πρώτως ὁ ἀποδειχθεὶς
5 *ἱερεὺς ὑπὸ Αὐρ(ηλίου) Νεικομάχου τοῦ ἀνθι-*
ερασαμένου ἔτη ιζ καὶ ἱερασαμένου
ἔτη κγ καὶ παραχωρήσαντος ζῶντος
εἰς κόσμον καὶ δόξαν τοῦ Βακχείου
τῷ κρατίστῳ Κλα(υδίῳ) Ἡρώδῃ, ὑφ' οὗ ἀνθιερεὺς
10 *ἀποδειχθεὶς [ἀν]έγνω δόγματα τῶν*
ἱερασαμένων Χρυσίππου καὶ Διονυσίου,
καὶ ἐπαινέσαντος τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ ἀρ-
χιβάχχου καὶ τοῦ προστάτου ἐξ(εβόησαν)· "τούτοις
ἀεὶ χρώμεθα", "καλῶς ὁ ἱερεύς", "ἀνάκτησαι
15 *[τ]ὰ δόγματα· σοὶ πρέπει", "εὐστάθειαν τῷ*
Βακχείῳ καὶ εὐκοσμίαν", "ἐν στήλῃ τὰ δό-

Αγαθή τύχη
Όταν άρχοντας ήταν ο Αρ. Επαφρόδειτος
την 8η του μήνα Ελαφηβολιώνα (σημ. μέσα
Μαρτίου - Απριλίου), συγκάλεσε συνέλευση
ο ιερέας που υποδείχθηκε από τον Αυρ.
Νεικόμαχο, ο οποίος διετέλεσε ανθιερεύς
για 17 χρόνια και ιερεύς για 23 χρόνια και
παραιτήθηκε εν ζωή, χάριν της καλής φήμης
και της δόξας του σωματείου (Βακχείου),
υπέρ του Κλα. Ηρώδη από τον οποίο αφού
τοποθετήθηκε ανθιερεύς διάβασε τις απο-
φάσεις των τέως ιερέων Χρυσίππου και
Διονυσίου και αφού ο ιερεύς και ο αρχίβακ-
χος και ο προστάτης συμφώνησαν (όλοι)
φώναξαν «Θα τα χρησιμοποιούμε πάντοτε»,
«Μπράβο στον ιερέα», «επανέφερε τους
νόμους, σου ταιριάζει», «σταθερότητα και
τάξη στο σωματείο», «να γραφτούν σε στή-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

γματα" "ἐπερώτα". ὁ ἱερεὺς εἶπεν· ἐπεὶ καὶ
ἐμοὶ καὶ τοῖς συνιερεῦσί μο[υ] καὶ ὑ-
μεῖν πᾶσιν ἀρέσκει, ὡς ἀξιοῦτε ἐπε-
20 *ρωτήσομεν. καὶ ἐπερώτησεν ὁ πρό-*
εδρος Ῥοῦφος Ἀφροδεισίου· ὅτῳ δοκεῖ
κύρια εἶναι τὰ ἀνεγνωσμένα δόγμα-
τα καὶ ἐν στήλῃ ἀναγραφῆναι, ἀράτω
τὴν χεῖρα. πάντες ἐπῆραν. ἐξ(εβόησαν)· "πολλοῖς
25 *ἔτεσι τὸν κράτιστον ἱερέα Ἡρώδην"*
"νῦν εὐτυχεῖς, νῦν πάντων πρῶτοι
τῶν Βακχείων", "καλῶς ὁ ἀνθιερεύς", "ἡ στή-
λη γενέστω". ὁ ἀνθιερεὺς εἶπε· ἔσται ἡ
στήλη ἐπὶ τοῦ κείονος, καὶ ἀναγραφή-
30 *σονται· εὐτονήσουσι γὰρ οἱ προεστῶ-*
τες τοῦ μηδὲν αὐτῶν λυθῆναι.
31a vacat spatium unius versus
μηδενὶ ἐξέστω ἰόβακχον εἶναι, ἐὰν μὴ
πρῶτον ἀπογράψηται παρὰ τῷ ἱερεῖ
τὴν νενομισμένην ἀπογραφὴν καὶ
35 *δοκιμασθῇ ὑπὸ τῶν ἰοβάκχων ψή-*
φῳ, εἰ ἄξιος φαίνοιτο καὶ ἐπιτήδειος
τῷ Βακχείῳ. ἔστω δὲ τὸ ἰσηλύσιον
τῷ μὴ ἀπὸ πατρὸς (δην.) ν' καὶ σπονδή.
ὁμοίως καὶ οἱ ἀπὸ πατρὸς ἀπογραφέ-
40 *σθωσαν ἐπὶ (δην.) κε' διδόντες ἡμιφόριον*
μέχρις ὅτου πρὸς γυναῖκας ὦσιν.
συνίτωσαν δὲ οἱ ἰόβακχοι τάς τε ἐνά-
τας καὶ τὰς ἀμφιετηρίδας καὶ Βακχεῖ-
α καὶ εἴ τις πρόσκαιρος ἑορτὴ τοῦ θεοῦ,
45 *ἕκαστος ἢ λέγων ἢ ποιῶν ἢ φιλοτει-*
μούμενος, καταβάλλων μηνιαίαν
τὴν ὁρισθεῖσαν εἰς τὸν οἶνον φοράν·
ἐὰν δὲ μὴ πληροῖ, εἰργέσθω τῆς στιβά-
δος[47]*, καὶ εὐτονείτωσαν οἱ τῷ ψηφίσμα-*
50 *τι ἐνγεγραμμένοι, χωρὶς ἢ ἀποδημίας*
ἢ πένθους ἢ νόσου ἢ ⟨εἰ⟩ σφόδρα ἀνανκαῖός
τις ἦν ὁ προσδεχθησόμενος ἰς τὴν στιβά-
δα, κρεινάντων τῶν ἱερέων. ἐὰν δὲ ἰοβάκ-
χου ἀδελφὸς ἰσέρχηται ψήφῳ δοκιμασθείς,
55 *διδότω (δην.) ν'· ἐὰν δὲ ἱερὸς παῖς ἐξωτικὸς καθεσ-*
θεὶς ἀναλώσῃ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τὸ Βακχεῖον,
ἔστω μετὰ τοῦ πατρὸς ἰόβακχος ἐπὶ μιᾷ

λη οι αποφάσεις», «Θέσε το ερώτημα». Ο ιερέας είπε: «Επειδή και σε μένα και στους συνιερείς μου και σε όλους σας αρέσει, θα θέσω το ερώτημα, όπως ζητάτε». Και ο πρόεδρος Ρούφος γιος του Αφροδείσιου έθεσε το ερώτημα «Όποιος νομίζει ότι οι αποφάσεις που διαβάστηκαν πρέπει να έχουν ισχύ και να γραφτούν σε στήλη να σηκώσει το χέρι». Και όλοι σήκωσαν. Φώναξαν: «Εις πολλά έτη ένδοξε ιερέα Ηρώδη» «τώρα είμαστε καλότυχοι, τώρα είμαστε το πρώτο σωματείο», «Μπράβο στον ανθιερέα», «Να γίνει η στήλη». Ο ανθιερέας είπε: «Η στήλη θα τοποθετηθεί πάνω σε μια κολώνα και θα γραφτεί η απόφαση, για την τήρηση τους θα φροντίζουν οι επικεφαλής»

Κανείς δεν επιτρέπεται να θεωρείται *ἰόβακχος*, εάν δεν υποβάλλει στον ιερέα την καθιερωμένη αίτηση και δεν εγκριθεί ύστερα από ψηφοφορία από τους (υπόλοιπους) ἰοβάκχους, εάν είναι άξιος και κατάλληλος για το σωματείο (*Βακχεῖον*). Το τέλος εγγραφής (*ἰσηλύσιον*) ανέρχεται στο ποσό των 50 δηναρίων και μία σπονδή για αυτούς που ο πατέρας τους δεν είναι μέλος. Παρομοίως, αυτοί που ο πατέρας είναι μέλος να εγγράφονται καταβάλλοντας 25 δηνάρια – δηλ. το ήμισυ του κανονικού- μέχρι την ενηλικίωση. Οι ἰόβακχοι θα συγκεντρώνονται την ένατη μέρα κάθε μήνα (*ἐνάται*), κατά τον ετήσιο εορτασμό (*ἀμφιετηρίδαι*), τις ημέρες (αφιερωμένες) στον Βάκχο (*Βακχεῖα*) και σε όποιο άλλο έκτακτο εορτασμό του θεού. Κάθε μέλος θα μιλά ή θα ενεργεί ή θα δείχνει ζήλο για το σωματείο και θα καταβάλλει την καθορισμένη μηνιαία εισφορά για κρασί. Εάν δεν το κάνει, απαγορεύεται να συμμετέχει στις συγκεντρώσεις (*στιβάς*). Και οι αναφερόμενοι στο ψήφισμα (αξιωματούχοι) να φροντίζουν για την εφαρμογή του, εκτός περιπτώσεων αποδημίας, πένθους, ασθένειας ή εάν είναι αναγκαία η παρουσία του στη συγκέντρωση, μετά από απόφαση του ιερέα. Εάν αδελφός ἰοβάκχου επιθυμεί να εγγραφεί στο σωματείο, αφού εγκριθεί με ψηφοφορία, να καταβάλλει 50 δηνάρια. Εάν αμύητο αγόρι που υπηρετεί

47. Για τη σημασία του όρου *στιβάς* βλ. Jaccottet (2011).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

σπονδῇ τοῦ πατρός. [vv] *τῷ δὲ ἀπογραψαμένῳ καὶ ψηφοφορηθέντι διδότω ὁ ἱερεὺς ἐπιστολὴν ὅτι ἐστὶν ἰόβακχος, ἐὰν πρῶτον δοῖ τῷ ἱερεῖ τὸ ἰσηλύσιον, ἐνγραφομένου τῇ ἐπιστολῇ τὰ χωρήσαντα εἰς τόδε τι. οὐδενὶ δὲ ἐξέσται ἐν τῇ στιβάδι οὔτε �something σαι οὔτε θορυβῆσαι οὔτε κροτῆσαι, μετὰ δὲ πάσης εὐκοσμίας καὶ ἡσυχίας τοὺς μερισμοὺς λέγειν καὶ ποιεῖν, προστάσσοντος τοῦ ἱερέως ἢ τοῦ ἀρχιβάκχου.* [vvvv] *μηδενὶ ἐξέστω τῶν ἰοβάκχων τῶν μὴ συντελεσάντων εἴς τε τὰς ἐνάτας καὶ ἀμφιετηρίδας εἰσέρχεσθαι ἰς τὴν στιβάδα μέχρις ἂν ἐπικριθῇ αὐτῷ ὑπὸ τῶν ἱερέων ἢ ἀποδοῦναι αὐτὸν ἢ ἰσέρχεσθαι.* [vvv] *μάχης δὲ ἐάν τις ἄρξηται ἢ εὑρεθῇ τις ἀκοσμῶν ἢ ἐπ' ἀλλοτρίαν κλισίαν ἐρχόμενος ἢ ὑβρίζων ἢ λοιδορῶν τινα, ὁ μὲν λοιδορηθεὶς ἢ ὑβρισθεὶς παραστανέτω δύο ἐκ τῶν ἰοβάκχων ἐνόρκους, ὅτι ἤκουσαν ὑβριζόμενον ἢ λοιδορούμενον, καὶ ὁ ὑβρίσας ἢ λοιδορήσας ἀποτιν[νύ]τω τῷ κοινῷ λεπτοῦ δρ(αχμὰς) κε', ἢ ὁ αἴτιος γενόμενος τῆς μάχης ἀποτιννύτω τὰς αὐτὰς δρ(αχμὰς) κε', ἢ μὴ συνίτωσαν ἰς τοὺς ἰοβάκχους μέχρις ἂν ἀποδῶσιν. ἐὰν δέ τις ἄχρι πληγῶν ἔλθῃ, ἀπογραφέστω ὁ πληγεὶς πρὸς τὸν ἱερέα ἢ τὸν ἀνθιερέα, ὁ δὲ ἐπάναγκες ἀγορὰν ἀγέτω, καὶ ψήφῳ οἱ ἰόβακχοι κρεινέτωσαν προηγουμένου τοῦ ἱερέως, καὶ προστειμάσθω πρὸς χρόνον μὴ εἰσελθεῖν ὅσον ἂν δόξῃ καὶ ἀργυρίου μέχρι (δην.) κε'.* [v] *ἔστω δὲ τὰ αὐτὰ ἐπιτείμια καὶ τῷ δαρέντι καὶ μὴ ἐπεξελθόντι παρὰ τῷ ἱερεῖ ἢ τῷ ἀρχιβάκχῳ, ἀλλὰ δημοσίᾳ ἐνκαλέσαντι.* [v] *ἐπιτείμια δὲ ἔστω τὰ αὐτὰ τῷ εὐκόσμῳ μὴ ἐκβαλόντι τοὺς μαχομένους. εἰ δέ τις τῶν ἰοβάκχων εἰδὼς ἐπὶ τοῦτο ἀγορὰν ὀφείλουσαν ἀχθῆναι μὴ ἀπαντήσῃ, ἀποτεισάτω τῷ κοινῷ λεπτοῦ δρ(αχμὰς) ν'. ἐὰν δὲ ἀπειθῆι πρασσόμενος, ἐξέστω τῷ ταμίᾳ κωλῦσαι αὐτὸν τῆς εἰσόδου τῆς εἰς τὸ Βακχεῖον μέ-*

τον θεό καταβάλλει τα απαιτούμενα στους θεούς και στο σωματείο, να θεωρείται μαζί με τον πατέρα του μέλος, με τον όρο ο πατέρας του να τελέσει μία σπονδή. Ο ιερέας να δίνει επιστολή σε αυτούς που ζήτησαν και εγκρίθηκε η αίτηση (εγγραφής) τους ύστερα από ψηφοφορία ότι είναι *ἰόβακχος*, εφόσον καταβάλλει πρώτα το τέλος εγγραφής στον ιερέα, ο οποίος θα αναφέρει στην επιστολή τις καταβολές και τον σκοπό τους. Σε κανέναν δεν επιτρέπεται κατά τη διάρκεια της συγκέντρωσης ούτε να τραγουδά, ούτε να θορυβεί ούτε να χτυπά τα πόδια ή τα χέρια του, αλλά με τάξη και ησυχία να λένε και να τελούν το τμήμα που τους αναλογεί, όταν το επιτάσσει ο ιερέας ή ο αρχίβακχος. Δεν επιτρέπεται σε κανένα από τα μέλη που δεν κατέβαλε την εισφορά για τον εορτασμό της ενάτης ημέρας ή για τους ετήσιους εορτασμούς να εισέρχεται στη συγκέντρωση, πριν αποφασίσει ο ιερέας εάν πρέπει να καταβάλλει ή να του επιτρέψει την παρουσία. Εάν κάποιος αρχίσει να βιαιοπραγεί ή να συμπεριφέρεται με μη κόσμιο τρόπο ή να κάθεται σε θέση άλλου ή να εξυβρίζει ή να κατασυκοφαντεί, τότε το θύμα της εξύβρισης ή της κατασυκοφάντησης να εμφανίζει δύο μέλη του σωματείου τα οποία ενόρκως θα δηλώσουν ότι άκουσαν να εξυβρίζεται ή να κατασυκοφαντείται (το θύμα) και ο δράστης να καταβάλλει στο ταμείο του σωματείου 25 δραχμές, επίσης ο υπαίτιος βιαιοπραγίας θα καταβάλλει το ίδιο ποσό των 25 δραχμών, αλλιώς δεν θα συμμετέχει στις συγκεντρώσεις των ἰοβάκχων μέχρι να πληρώσει. Εάν φτάσει στο σημείο να επιφέρει τραυματισμό, το θύμα να υποβάλλει γραπτή προσφυγή στον ιερέα ή τον ανθιερέα και ο τελευταίος να είναι υποχρεωμένος να συγκαλέσει την συνέλευση των μελών υπό την προεδρία του και τα μέλη να αποφασίσουν, ύστερα από ψηφοφορία, να επιβάλλεται ποινή αποκλεισμού από τις εκδηλώσεις για όσο χρονικό διάστημα κριθεί αναγκαίο και χρηματικό πρόστιμο μέχρι 25 δηνάρια. Οι ίδιες ποινές επιβάλλονται και στο θύμα που δεν απευθύνθηκε στον ιερέα ή στον αρχίβακχο, αλλά προσέφυγε σε δημόσια αρχή. Οι ίδιες ποινές επιβάλλονται και στον εὔκοσμο ο οποίος

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

χρις ἂν ἀποδοῖ. [vvvv] *ἐὰν δέ τις τῶν*
εἰσερχομένων τὸ ἰσηλύσιον μὴ
διδοῖ τῷ ἱερεῖ ἢ τῷ ἀνθιερεῖ, εἰργέσ-
105 *θω τῆς ἑστιάσεως μέχρις ἂν ἀπο-*
δοῖ, καὶ πρασσέσθω ὅτῳ ἂν τρόπῳ
ὁ ἱερεὺς κελεύσῃ. [vv] *μηδεὶς δ' ἔπος*
φωνείτω μὴ ἐπιτρέψαντος τοῦ ἱε-
ρέως ἢ τοῦ ἀνθιερέως ἢ ὑπεύθυνος
110 *ἔστω τῷ κοινῶι λεπτοῦ δρ(αχμῶν) λ'.*
ὁ ἱερεὺς δὲ ἐπιτελείτω τὰς ἐθίμους
λιτουργίας στιβάδος καὶ ἀμφιετη-
ρίδος εὐπρεπῶς καὶ τιθέτω τὴν
τῶν καταγωγίων σπονδὴν στι-
115 *βάδι μίαν καὶ θεολογίαν, ἣν ἤρ-*
ξατο ἐκ φιλοτειμίας ποιεῖν ὁ ἱε-
ρασάμενος Νεικόμαχος. [vv] *ὁ δὲ ἀρχί-*
βακχος θυέτω τὴν θυσίαν τῷ
θεῷ καὶ τὴν σπονδὴν τιθέτω
120 *κατὰ δεκάτην τοῦ Ἐλαφηβολι-*
ῶνος μηνός. [vv] *μερῶν δὲ γεινομέ-*
νων αἱρέτω ἱερεύς, ἀνθιερεύς,
ἀρχίβακχος, ταμίας, βουκολικός,
Διόνυσος, Κόρη, Παλαίμων, Ἀφρο-
125 *δείτη, Πρωτεύρυθμος. τὰ δὲ ὀνό-*
ματα αὐτῶν συνκληρούσθω
πᾶσι. [vv] *ὃς δ' ἂν τῶν ἰοβάκχων λάχῃ κλῆ-*
ρον ἢ τειμὴν ἢ τάξιν, τιθέτω τοῖς ἰο-
βάκχοις σπονδὴν ἀξίαν τῆς τάξεως,
130 *γάμων, γεννήσεως, Χοῶν, ἐφηβείας,*
πολειτείας, ῥαβδοφορίας, βουλείας, ἀ-
θλοθεσίας, Πανέλληνος, γερουσίας,
θεσμοθεσίας, ἀρχῆς ἡσδηποτεοῦν,
συνθυσίας, εἰρηναρχίας, ἱερονείκου,
135 *καὶ εἴ τίς τι ἐπὶ τὸ κρεῖσσον ἰόβακχος ὢν*
τύχοιτο. [v] *εὔκοσμος δὲ κληρούσθω ἢ καθιστ-*
τάσθω ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ἐπιφέρων τῷ ἀκοσ-
μοῦντι ἢ θορυβοῦντι τὸν θύρσον τοῦ θε-
οῦ. [vv] *ᾧ δὲ ἂν παρατεθῇ ὁ θύρσος, ἐπικρεί-*
140 *ναντος τοῦ ἱερέως ἢ τοῦ ἀρχιβάκχου*
ἐξερχέσθω τοῦ ἑστιατορείου. [v] *ἐὰν δὲ ἀ-*
πειθῇ, αἱρέτωσαν αὐτὸν ἔξω τοῦ πυλῶ-
νος οἱ κατασταθησόμενοι ὑπὸ τῶν
ἱερέων ἵπποι, καὶ ἔστω ὑπεύθυνος
145 *τοῖς περὶ τῶν μαχομένων προστεί-*

δεν απομάκρυνε τους βιαιοπραγούντες. Εάν κάποιο μέλος, ενώ γνωρίζει για τη σύγκληση της απαιτούμενης συνέλευσης, δεν παραστεί να πληρώνει στο ταμείο του σωματείου 50 δραχμές. Εάν δεν συμμορφωθεί, ο ταμίας να του απαγορεύει τη συμμετοχή στις εκδηλώσεις του σωματείου μέχρι να πληρώσει. Εάν κάποιο μέλος δεν πληρώσει το τέλος εγγραφής στον ιερέα ή στον ανθιερέα, να μην συμμετέχει στα δείπνα μέχρι να το καταβάλλει και να εξαναγκαστεί να πληρώσει με όποιον τρόπο διατάξει ο ιερέας. Κανείς να μην απαγγέλει ύμνο εάν δεν το επιτρέψει ο ιερέας ή ο ανθιερέας, αλλιώς να πληρώνει στο ταμείο του σωματείου 30 δραχμές. Ο ιερέας θα τελεί τις καθιερωμένες τελετές κατά τη συγκέντρωση και τον ετήσιο εορτασμό αξιοπρεπώς. Να τελεί μία σπονδή κατά τη συγκέντρωση για τον εορτασμό των *Καταγωγίων* και να απαγγέλλει λόγο για τον θεό (*θεολογία*), συνήθεια την οποία ξεκίνησε ο τέως ιερέας Νικόμαχος λόγω του ζήλου του. Ο αρχίβακχος να τελεί την θυσία προς τιμήν του θεού και την σπονδή την δέκατη μέρα του μήνα Ελαφηβολιώνα. Αφού χωριστούν οι μερίδες του θυσιασμένου ζώου, να μοιράζονται στον ιερέα, ανθιερέα, αρχίβακχο, ταμία, βουκολικό, Διόνυσο, Κόρη, Παλαίμων, Αφροδίτη, Πρωτεύρυθμο. Αυτοί που θα υποδυθούν τους ρόλους να κληρώνοναι από το σύνολο των μελών. Σε όποιο από τα μέλη τύχει κληρονομιά, ή του αποδοθούν τιμές ή αναλάβει κάποιο αξίωμα, να τελεί σπονδή ανάλογη με το γεγονός – γάμος, γέννηση, Χοές, ενηλικίωση, απονομή πολιτείας, ανάληψη αξιώματος ραβδούχου, εκλογή στο Συμβούλιο, προεδρία σε αγώνες, εκλογή στο *Πανελλήνιον*, εκλογή σε γερουσία, εκλογή ως νομοθέτης, εκλογή σε οποιοδήποτε αξίωμα, ορισμός ως συμμετόχου στην τέλεση θυσιών, ως επικεφαλής αστυνομίας, ή νικητής σε ιερούς αγώνες και ό,τι άλλο καλύτερο τύχει σε μέλος του σωματείου. Ο *εὔκοσμος* να κληρώνεται ή να ορίζεται από τον ιερέα και να υποδεικνύει με την ράβδο του θεού (*θύρσος*) αυτόν που συμπεριφέρεται απρεπώς ή θορυβεί. Όποιος υποδειχθεί, μετά από απόφαση του ιερέα ή του αρχίβακχου να βγαίνει έξω από τον χώρο εστίασης. Εάν δεν συμμορφώνεται, να τον

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

μοις. ᵛᵛ ταμίαν δὲ αἱρείσθωσαν οἱ ἰόβακχοι ψήφῳ εἰς διετίαν, καὶ παραλαμβανέτω πρὸς ἀναγραφὴν τὰ τοῦ Βακχείου πάντα, καὶ παραδώσει ὁμοίως τῷ μετ' αὐτὸν ἐσομένῳ ταμίᾳ. παρεχέτω δὲ οἴκοθεν τὸ θερμόλυχνον τάς τε ἐνάτας καὶ ἀμφιετηρίδα καὶ στιβάδα, καὶ ὅσαι ἔθιμοι τοῦ θεοῦ ἡμέραι καὶ τὰς ἀπὸ κλήρων ἢ τειμῶν ἢ τάξεων ἡμέρας. ᵛᵛ αἱρείσθω δὲ γραμματέα, ἐὰν βούληται, τῷ ἰδίῳ κινδύνῳ, συνκεχωρήσθω δὲ αὐτῷ ἡ ταμιευτικὴ σπονδὴ καὶ ἔστω ἀνείσφορος τὴν διετίαν. ᵛᵛ ἐὰν δέ τις τελευτήσῃ ἰόβακχος, γεινέσθω στέφανος αὐτῷ μέχ<ρ>ι (δην.) ε', καὶ τοῖς ἐπιταφήσασι τιθέσθω οἴνου κεράμιον ἕν, ὁ δὲ μὴ ἐπιταφήσας εἰργέσθω τοῦ οἴνου.

απομακρύνουν βιαίως έξω από την πόρτα οι ίπποι που ορίζονται από τον ιερέα και να οφείλει τα ίδια πρόστιμα όπως οι βιαιοπραγούντες. Τα μέλη του σωματείου να εκλέγουν ταμία, ύστερα από ψηφοφορία, κάθε διετία. Ο εκλεγμένος να παραλαμβάνει όλη την περιουσία του σωματείου για καταγραφή και να την παραδίνει ομοίως στον διάδοχο του. Θα παρέχει με δικά του χρήματα το λάδι για τα λυχνάρια κατά τον εορτασμό της ένατης μέρας, κατά τον ετήσιο εορτασμό, τις συγκεντρώσεις, τις συνήθεις μέρες του θεού και τους εορτασμούς για κληρονομιά, απονομή τιμών ή ορισμό σε αξίωμα. Να επιλέγει ο ταμίας, εφόσον το επιθυμεί, γραμματέα με δική του ευθύνη. Να παραχωρείται στον ταμία η ταμιευτική σπονδή και να εξαιρείται από την καταβολή εισφορών για μια διετία. Εάν κάποιο μέλος πεθάνει, να κατατίθεται στεφάνι αξίας έως 5 δηνάρια και μια κανάτα κρασί να διατίθεται σε αυτούς που παρίστανται στην εκφορά. Όποιο μέλος απουσιάζει να μην έχει μερίδιο στο κρασί.

IX. *IG* ii² 1369 (Foucart 20, Michel 1563, *LSCG* 53, *GRA* I 49, *AGRW Sourcebook* no. 8, *SEG* 25.175, 29.139, 31.122, 44.255, 45.2351, 55.29 & 1975, 58.150, *BE* 1980 no. 223, Poland A50), δεύτερο μισό 2ου αι. μ.Χ.

[εἰς?] μνήμην φθιμένοις καὶ ἀλλήλους ἀν-
[έθηκ]αν
.....
ἄρχων μὲν Ταυρίσκος, ἀτὰρ μὴν Μου-
νιχιὼν ἦν,
ὀκτ[ω]καιδεκάτῃ δ' ἔρανον σύναγον
φίλοι ἄνδρες
καὶ κοινῇ βουλῇ θεσμὸν φιλίης ὑπέ-
γραψαν.
.....
νόμος ἐρανιστῶν.
[μη]δενὶ ἐξέστω ἰσι[έν]αι ἰς τὴν σεμνοτάτην
σύνοδον τῶν ἐρανιστῶν πρὶν ἂν δοκι-
μασθῇ εἴ ἐστι ἁ[γν]ὸς καὶ εὐσεβὴς καὶ ἀγ-
α[θ]ός· δοκιμα[ζέ]τω δὲ ὁ προστάτης [καὶ]
[ὁ] ἀρχιεραν̣ιστὴς καὶ ὁ γ[ρ]αμματεὺς κα[ὶ]
[οἱ] ταμίαι καὶ σύνδικοι· ἔστωσαν δὲ ο[ὗ]-
[τ]οι κληρωτοὶ κατὰ ἔ[το]ς χωρὶς πρ‖ισπρ‖οστάτ[ου]
ὁμολείτωρ δὲ ἔ‖ι‖στω δ[ιὰ] βίου αὐτο[ῦ]

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ὁ ἐπὶ ἡρώου καταλιφθείς· αὐξανέτω δ[ὲ]
40 *ὁ ἔρανος ἐπι φιλοτειμίαις· εἰ δέ τις μά-*
χας ἢ θορύβ̣ους κεινῶν φαίνοιτο,
ἐκβαλλέσθω τοῦ ἐράνου ζημιού-
μενος ‖ε‖ Ἀττ[ι]καῖς κε' ἢ πληγαῖς αἰκ‖αικ‖ιζό-
μενος ταῖς διπλαῖς πέ‖τ‖ρα κρίσεως.

Αφιερώθηκε στη μνήμη των τεθνεώτων και των υπολοίπων. Όταν άρχοντας ήταν ο Ταυρίσκος την δεκάτη ογδόη του μήνα Μουνιχιώνα (σημ. μέσα Απριλίου - Μαΐου), φίλοι άνδρες ίδρυσαν σωματείο (*ἔρανος*) και ομόφωνα κατέστρωσαν θεσμό φιλίας. Νόμος των μελών του σωματείου (*ἐρανιστῶν*). Κανείς δεν επιτρέπεται να εισέλθει στο πιο σεμνό σωματείο των *ἐρανιστῶν* πριν εξεταστεί και αποδειχθεί ότι είναι αγνός και ευσεβής και αγαθός. Να διεξάγει την εξέταση ο προστάτης και ο *ἀρχιερανιστὴς* και ο γραμματέας και οι ταμίες και οι σύνδικοι. Αυτοί να επιλέγονται με κλήρωση κάθε χρόνο εκτός από τον προστάτη. Το αξίωμα του *ὁμολείτωρα* να ασκεί ισοβίως αυτός που έχει επιφορτιστεί με την φροντίδα του ηρώου. Το σωματείο θα μεγαλουργήσει χάρη στις εθελούσιες συνδρομές και προσφορές. Αν κάποιος αποδειχθεί ότι βιαιοπραγεί ή δημιουργεί αναστάτωση, θα αποβάλλεται από το σωματείο, πληρώνοντας πρόστιμο 25 αττικές δραχμές ή με διπλό αριθμό ραβδισμών χωρίς περαιτέρω κρίση.

X. *IG* ix (1)^2 670 (*LSCG* 181, Jaccottet 153, *GRA* I 61, *AGRW Sourcebook* 30) Φύσκος-Λοκρίδα, (μέσα 2^{ου} αιώνα μ.Χ.)

ἀγαθῇ τύχῃ. νόμ-
ος θιάσου Ἀμάνδου
[κατὰ συνό]δ̣ους δύω κατα-
[τετ]ἑ̣λεσται· τοὺσς ⟨θιασώτας⟩ τῷ κοιν-
5 *[ῷ] δ̣ᾳπανᾶν δέκα τέσσαρας*
[ὀβολ]ο̣ὺς κὲ μὴ ἔλασον· τὸ κοινὸ[ν]
[παρ]έχεσθαι λύχνους τρῖς· με-
νάδα μαινάδι μὴ ἐπεγερθῆνε
μηδὲ λοιδορῆσε· ὁσαύτως
10 *μήτε βουκόλον ἐπεγερθῆνα[ι]*
μήτε λοιδορῆσε· ἐὰν δέ τις,
δώσι τῷ κοινῷ καθ' ἓν ῥῆμα
προστίμου δ(ρ.) δ'· τὸν δὲ κατὰ
σύνοδον μὴ συνελθόντα
15 *ἐπειδημοῦντα ὁμοίως·*
[ὁ δὲ] κεῖς ὅρος μὴ συνελθὼν
[ἀποτ]ίσι τῷ κοινῷ δ(ρ.) ε'· μενὰς
18 *[ἐὰν μὴ] ἐνένκῃ τῇ εἱερᾷ νυκτ-*
..6...Τ̣ΡΙΑΣΙΕ, ἀποτίσι
20 *[τῷ κοινῷ] δ̣(ρ.) ε'· {ὁμοίως} δὲ κὲ*
[βουκόλος] ἐὰν μὴ ἐ̣ν[ένκῃ]
— — — — —Α̣Ν̣Γ̣Ι̣Ι̣— — — — — —

Αγαθή τύχη. Ο κανονισμός του σωματείου (*θιάσου*) του Αμάνδου έχει επικυρωθεί σε δύο συνεδριάσεις (*συνόδους*). Τα μέλη του σωματείου (*θιασῶται*) θα δαπανούν για το σωματείο (*κοινόν*) δεκατέσσερεις οβολούς και όχι λιγότερο. Το σωματείο θα παρέχει τρία λυχνάρια. Καμία *Μαινάδα* να μην επιτίθεται ή να μην κακολογεί άλλη *Μαινάδα*. Παρομοίως κανείς *Βουκόλος* να μην επιτίθεται ούτε να κακολογεί (*άλλον Βουκόλον*). Εάν κάποιος (κάνει κάτι από αυτά), να καταβάλλει στο σωματείο (*κοινόν*) πρόστιμο 4 δραχμών για κάθε κουβέντα. Παρομοίως και όποιος ενώ βρίσκεται στην πόλη δεν συμμετέχει στις συνεδριάσεις. Όποιος δεν παρευρίσκεται (στη συγκέντρωση) στο βουνό, να καταβάλλει στο σωματείο 5 δραχμές. Εάν κατά την ιερή νύχτα, *Μαινάδα* δεν φέρει ... να καταβάλλει στο σωματείο 5 δραχμές, παρομοίως δε και ο *Βουκόλος* αν δεν φέρει ...

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Β. Κανονιστικά κείμενα ρωμαϊκών σωματείων στα λατινικά

Ι. Κανονισμός του σωματείου των λατρευτών του θεού Σιλβανού (*Lex familiae Silvani*) *AE* 1929 no. 161 (*FIRA* III² 37, *AE* 1930 no. 131, 1937 no. 177, 1956 no. 234, 1983 no. 317, 2002 no. 397) Trebula Mutuesca, περ. 60 μ.Χ.[48]

M(arco) Manilio Vopisco C(aio) Velle[[a]]o Paterculo co(n)s(ulibus) / Idibus Iuli(i)s dedicavit / familiae Silvani crustulum mulsum ab se dedit / decrevit familia Silvani M(arco) Valerio Dextro immunitatem // Silvano consacravit(!) et familiae M(arcus) [Va]lerius M(arci) f(ilius) Dexter impensa su[a] // M(arcus) Valerius Phoebus quaestor / donum dedit // C(aius) Flavenus C(ai) Qui(rina) Firmus / L(ucius) Flavenus C(ai) Qui(rina) Rufus / P(ublius) Petronius Sp(uri) Col(lina) Sabinus / T(itus) Mescinius Sp(uri) Col(lina) Eros / M(arcus) Pilius Sp(uri) Col(lina) Priscus / M(arcus) Valerius Sp(uri) Col(lina) Ianuarius / M(arcus) Valerius Sp(uri) Col(lina) Martialis / Ti(berius) Claudius Sp(uri) Col(lina) Felicio / C(aius) Ludius Sp(uri) Col(lina) Celer / M(arcus) Patuleius Sp(uri) Col(lina) Sabinus / Q(uintus) Herennius Sp(uri) Col(lina) Virgula / L(ucius) Matutinus Sp(uri) Col(lina) Crescens / P(ublius) Ussienus Sp(uri) Col(lina) Tertius / M(arcus) Valerius M(arci) Qui(rina) Burrus / M(arcus) Valerius M(arci) Qui(rina) Firmus / M(arcus) Patuleius Sp(uri) Col(lina) Atimetus / T(itus) Sextius Sp(uri) Col(lina) Clemens / L(ucius) Albius Sp(uri) Col(lina) Proculus / P(ublius) Decius P(ubli) Qui(rina) Salinus // C(aius) Flavenus Faustus / C(aius) Flavenus Natalis / L(ucius) Pomponius Certus / C(aius) Appuleius Faustio / P(ublius) Alfius Surus / P(ublius) Gavius Crescens / Q(uintus) Sal[[i]]enus Asticus / Sex(tus) Avonius Nymphodotus / [[L(ucius) Sempronius Ochlus]] / Q(uintus) Vettedius Diaconus / [[M(arcus) Mamius Modestus]] / C(aius) Flavenus Gemellus / C(aius) Nonius Castus / [[P(ublius) Terentius Albanus]] / [[P(ublius) Mecionius Optatus]] / C(aius) Nonius Mnester / C(aius) Annius Comes / Q(uintus) Allius Ferox // P(ublius) Aquilius Chius / T(itus) Messius Clemens / T(itus) Zonius Mercator / Q(uintus) Villius Valens / M(arcus) Mamius Felicio / [[T(itus) Cosidius Angelus]] / C(aius) Marius Horus / C(aius) Nonius Herma / C(aius) Nonius Sabinus / C(aius) Nonius Ampelus / L(ucius) Sempronius Clemens / P(ublius) Plautius Fortior / Mopsus / P(ublius) Papurius Faustio / M(arcus) Livius Crescens / [[Sex(tus) Cae]]senius Nymphodotus / M(arcus) Valerius Martialis / C(aius) Flavenus Spendo / A(ulus) Terentius Albanus / C(aius) Iulius Abas(cantus) // L(ucius) Aelius Sp(uri) Col(lina) Niger / Q(uintus) Salenus Q(uinti) Qui(rina) Fortunat(us) / [[P(ublius) Tirienus P(ubli) Qui(rina) Restitutu(s)]] / L(ucius) Folius L(uci) Qui(rina) Clemens / Q(uintus) Salenus Q(uinti) Qui(rina) Pulcher / C(aius) Osennius C(ai) Lem(onia) Secundus / L(ucius) Titius Primus / L(ucius) Sempronius Priscus / L(ucius) Sergius Apollinaris / T(itus) Sextius Cynthius / Sex(tus) Vitusius Faventius / L(ucius) Aelius Nilus / Cn(aeus) Pompeius Amabilis / L(ucius) Marcius Polybius / Q(uintus) Articuleius Fortunat(us) / [[C(aius) Folius Fortunatus]] / C(aius) Sermutius Crescens / L(ucius) Maecius Crescens / L(ucius) Tarvillius Priscus / M(arcus) Patuleius Crescens // M(arcus) Valerius Firmus / titulum / adiecit a se / d(ecreto) f(amiliae) //

48. Βλ. Buonocore, M. & O. Diliberto (2006) «Approfondimenti sull'album e la lex della familia Silvani da Trebula Mutuesca» *MEP* 9/11, 211-54.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Lex familiae Silvani / b(ona) F(ortuna) qui ex familia magistri facti erunt / ad sacrum faciendum deo accipient / ex arca HS CCXL suo quique die et n / minus adicere debeat ase HS CCX[L] / si ita non fecerit d(are) d(ebeat) HS CCC cum ad / sacrum ventum erit nequis litiget / ne rixam faciat ne extran/um invitet ea die si ita fecerit d(are) d(ebeat) HS XX / qui ex ea familia decesserit ut ei confe/rant singuli HS VIII quis decumanis / moram faciat plus triduo qui ita fece/rit aut exequias non fuerit nisi certa / causa d(are) d(ebeat) HS XX ex cuius decuria deliquerit / eorum cura erit tollere si ita non fecerit d(are) d(ebeat) HS X / item qui ex eo corpore decesserit sequi eum / debeat aut heredem eius HS DLX et locus eius / HS C si tamen testamento suo nominarit / si minus caducum erit hoc amplius / dare legare debeat familiae HS L n(ummum) / decumani quisquis decuriae suae non / denuntiarit d(are) d(ebeat) HS V in singulos hom(ines).

(Προηγείται κατάλογος ονομάτων μελών). Νόμος του σωματείου (των λατρευτών) του θεού Σιλβανού. Αγαθή τύχη. Τα μέλη του σωματείου που θα εκλεγούν αξιωματούχοι για την τελετή που αφιερώνεται στο θεό, θα λάβουν από το κοινό ταμείο 240 σηστέρσια, ο καθένας την ανάλογη μέρα και θα είναι υποχρεωμένοι να επιστρέψουν 240 σηστέρσια από την τσέπη τους. Σε περίπτωση που δεν γίνει αυτό να οφείλουν 300 σηστέρσια. Όταν φθάσει ο χρόνος για την ιερή τελετή, κανείς να μην καβγαδίζει ή να βιαιοπραγεί ή να προσκαλεί τρίτο άτομο εκείνη την ημέρα. Εάν γίνει κάτι τέτοιο να οφείλει 20 σηστέρσια. Τα μέλη του σωματείου θα καταβάλλουν 8 σηστέρσια για κάθε περίπτωση θανάτου μέλους (του σωματείου). Οι δεκάδαρχοι (*decumani*) να μην περιμένουν περισσότερο από τρείς ημέρες (για την καταβολή). Όποιος δεν καταβάλλει ή δεν συμμετέχει στην εισφορά χωρίς λόγο να υποχρεώνεται να πληρώνει 20 σηστέρσια. Οι δεκάδαρχοι (*decumani*) να φροντίζουν να διαγράφεται το όνομα του αποβιώσαντος από την decuria. Εάν δεν γίνει αυτό, να οφείλουν 10 σηστέρσια. Κατά τον ίδιο τρόπο, το θανών μέλος του σωματείου θα αφήνει στους διαδόχους και κληρονόμους του 560 σηστέρσια και επίσης τη θέση του αξίας 100 σηστερσίων, εάν τους κατονομάσει στην διαθήκη του. Εάν υπάρχει περισσότερη ή λιγότερο «αδέσποτη» περιουσία, θα μπορεί να κληροδοτήσει προς όφελος του σωματείου ποσό 50 σηστερσίων σε μετρητά. Αν ένας δέκαρχος (*decumanus*) δεν αναγγείλει (τον θάνατο μέλους) στην ανάλογη *decuria*, θα οφείλει 5 σηστέρσια για κάθε άτομο.

II. Κανονισμός του σωματείου των εμπόρων ελεφαντόδοντου και ξύλου κέδρου (*negotiatores eborarii et citrarii*), *FIRA* III^2 33 (*CIL* vi 33885, *ILS* 7214, Waltzing III 134), 117-138 μ.Χ.

[———— Iulius] Aelianus ius scholae tetrastyli | [————] Aug. quo conveniretur a negotiantibus |[————] eboraris dedit.

[Item] placere, ut si alius quam negotiator eborarius aut citriarius [p]er | [fr]audem curatorum in hoc collegium adlectus esset, uti curatores eius | [cau]sa ex albo raderentur ab ordine. Debebunt utique curatores de eo, | [que]m adlecturi fuerint, ante ad quinq(uennalem) referre. |

[Placere] item, uti k(alendis) Ian(uariis) strenua (denarii) V ex arca n(ostra) a curatoribus n(umero) IIII sui cuiusq(ue) || [anni m]ustacium et palma et carica et pir[a—]osch[—, item]

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

VIII[I kal(endas)] Febr(uarias) | [natali Ha]driani Aug(usti) sportulae darentur (denarii) V, et a curatorib(us) praestari pl[a]c(uit) | [pan(em) et] vin[um et] caldam passive iis, qui ad tetrastylum epulati fuerint: | [item—— natali I]uli Aeliani sportulae ex arca darentur (denarii) III et a cur(atoribus) | [pan(em) et vinum et caldam pas]sive praestari placuit iis qui ad tetrastylum epulati || [fuerint: item—— natali I]uli Flacci fili sportulae ex arca darentur (denarii) III et a curatorib(us) | [pan(em) et vinum et caldam passiv]e praestari placuit iis qui ad tetrastylum epulati fuerint: | [item———] sport(ulae) ex arc(a) darentur (denarii) III pan(is) et vinum et cald(a) passive iis | [qui ad tetrastylum epulati f]uerint. Item placere uti cena rec[ta] III idus Aug(ustas) die imperi | [Hadriani Aug(usti)——] sport(ulae) dare[n]tur a curat(oribus) n(umero) IIII sui cuiusq(ue) anni. ||

[Item placere———]a (denar..) [—] omnibus annis divideretur. Item | [ut curatores quaterni singulis] annis fierent ex albo per ordinem. Item placere, | [qui curatores facti erunt, u]t sui anni commoda cuncta acciperent: | [singulis annis k(alendis) —— quod supere]sset in arca corporis curatores dividerent aequis | [portionibus, aut si quid tardius] inferrent centesim(is) datis a curatorib(us) sing(ulis) || [mensibus——]. Item placere uti adlect[i—]ne eod(em) anno praestarent | [——— sumpt]us ab utrisque erogentur [———]. Item placere [uti | quisquis adlectus e]sset, inferret arcae (denarios) [—].

Iulius] Aelianus αφιέρωσε το δικαίωμα στο τετράστυλο κτίριο ----του Αυγούστου, στο οποίο συγκεντρώνονται οι έμποροι ----οι έμποροι του ελεφαντόδοντου.

Επίσης, αποφασίστηκε ότι εάν άλλος, πλην έμπορου ελεφαντόδοντου ή ξύλου κέδρου, χρησιμοποιώντας απατηλά μέσα, γίνει δεκτός από τους επιμελητές (*curatores*) στο σωματείο (*collegium*), οι επιμελητές, εξαιτίας αυτού του λόγου, θα τον απομακρύνουν από τον κατάλογο (των μελών) προσηκόντως. Επίσης, οι επιμελητές οφείλουν να παρουσιάσουν αυτόν που δέχθηκαν με απάτη, ενώπιον του επικεφαλής (*quinquennalis*) (του σωματείου).

Επίσης αποφασίστηκε, (να δίνεται?) στις καλένδες του Ιανουαρίου (1 Ιανουαρίου) δώρο 5 δηναρίων από το κοινό ταμείο στους 4 επιμελητές στο έτος των οποίων γαμήλιο γλυκό (*mustacium*), χουρμάδες (*palma*), ξερά σύκα (*carica*) και αχλάδια (*pira*) --- επίσης, την 9η των Καλανδών του Φεβρουαρίου (20 Ιανουαρίου) την γενέθλιο ημέρα του Αδριανού Σεβαστού να διανέμεται το ποσό των 5 (δηναρίων) και ψωμί, κρασί και ζεστό νερό σε εκείνους τους επιμελητές που διακρίθηκαν, οι οποίοι θα δειπνήσουν στο τετράστυλο. Επίσης, στη γενέθλιο ημέρα του *Iulius Aelianus* θα διανέμεται από το ταμείο (του σωματείου) το ποσό των 3 (δην.) και ψωμί, κρασί και ζεστό νερό σε εκείνους τους επιμελητές που διακρίθηκαν, οι οποίοι θα δειπνήσουν στο τετράστυλο. Επίσης, στη γενέθλιο ημέρα του γιού του *Iulius Flaccus* θα διανέμεται από το ταμείο (του σωματείου) το ποσό των 3 (δην.) και ψωμί, κρασί και ζεστό νερό σε εκείνους τους επιμελητές που διακρίθηκαν, οι οποίοι θα δειπνήσουν στο τετράστυλο. [Επίσης - - -] θα διανέμεται από το ταμείο (του σωματείου) το ποσό των 3 (δην.) και ψωμί, κρασί και ζεστό νερό, οι οποίοι θα δειπνήσουν στο τετράστυλο. Επίσης, αποφασίστηκε ότι ένα κανονικό γεύμα την 3η των Ειδών του Αυγούστου (16 Αυγούστου), την ημέρα του αυτοκράτορα Αδριανού Σεβαστού - - - θα γίνεται διανομή σε 4 επιμελητές αυτού του έτους. [Επίσης, αποφασίστηκε - - -] (δην.) όλων των ετών να διαμοιράζονται. Επίσης, αποφασίστηκε να ορίζονται επιμελητές τέσσερεις φορές τον χρόνο κατά σειρά από τον κατάλογο. Επίσης αποφασίστηκε όποιοι επιμελητές είναι ενεργοί να επωφεληθούν από όλα κατά τη διάρκεια του έτους: [Στις καλένδες κάθε έτους - - - αυτά που] παρέμειναν

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

στο ταμείο του σωματείου (*corporis*), οι επιμελητές θα τα μοιράσουν σε ίσα μερίδια ή εάν κάποιος φέρει με καθυστέρηση εκατοστό ...Επίσης, αποφασίστηκε ότι τα νέα μέλη ... τον ίδιο χρόνο συμβάλλουν ... το κόστος και από τις δύο πλευρές θα καταβληθεί ... Επίσης αποφασίστηκε ότι όποιος γίνει μέλος να καταβάλλει στο ταμείο (δην.) ...

III. Κανονισμός του σωματείου των λατρευτών (*collegium cultorum*) *Αρτέμιδος* (Dianae) και Αντίνοου (Antinoi), Bendlin (2011) (*CIL* xiv 2112, *ILS* 7212, Waltzing III 2311, *Fontes* I 49 and 175, *FIRA* I² 46, *FIRA* III² 35, *AE* 1983 no. 181, *AE* 2003 no. 288) Lanuvium, 133 και 136 μ.Χ.

L(ucio) [Ceionio] Commodo Sex(to) Vettuleno Civica Pompeiano co(n)s(ulibus) a(nte) d(iem) V Idu Iun(ias). | |

[Lanuvii in] templo Antinoi, in quo L. Caesennius Rufus, | *[patronu]s municipi, conventum haberi iusserat per L. Pompeium* | *[— —]um, q(uin)q(uennalem) cultorum Dianae et Antinoi, pollicitus est se* | *[daturum don]aturum eis ex liberalitate sua (sestertium) XV m(ilium) n(ummum) usum, die* | *[natal]is Dianae idib(us) Aug(ustis) (sestertios) CCCC n(ummos), et die natalis Antinoi V k(alendas)* | | *[Decembr(es)] (sestertios) CCCC n(ummos), et praecepit legem ab ipsis constitutam sub tetra*|*[stylo A]ntinoi parte interiori perscribi in verba infra scripta :* |

[M. Antonio Hiber]o P. Mummio Sisenna cos. kal(endis) Ian(uariis) collegium salutare Dianae | *[— —] et Antinoi constitutum, L. Caesennio L. f(ilio) Quir(ina) Rufo dict(atore) III idemq(ue) patr(ono).* |

K a p u t e x s (e n a t u s) c (o n s u l t o) p (o p u l i) R (o m a n i). | |

'Quib[us coire co]nvenire collegiumq(ue) habere liceat. Qui stipem menstruam conferre vo|*len[t in fune]ra, in it collegium coeant, neq(ue) sub specie eius collegi nisi semel in men*|*se c[oeant co]nferendi causa, unde defuncti sepeliantur '.* |

[Quod fa]ust[um fe]lix salutareq(ue) sit imp. Caesari Traiano Hadriano Aug(usto) totiusque | *[do]mus [Aug(ustae)] nobis [n]ostris collegioq(ue) nostro : et bene adque industrie contraxerimus, ut* | | *[e]xitus d[efu]nctorum honeste prosequamur. Itaq(ue) bene conferendo universi consentire* | *debemus, u[t long]o tempore inveterescere possimus.*

Tu, qui novos in hoc collegio | *intrare vole[s, p]rius legem perlege et sic intra, ne postmodum queraris aut heredi tuo* | *controver[si]am relinquas.*

L e x s c o l l e g i. |

[Plac]uit universis ut quisquis in hoc collegium intrare voluerit dabit kapitulari nomine | | *(sestertios) C n(ummos) et vi[ni] boni amphoram, item in menses sing(ulos) a(sses) V.*

Item placuit, ut quisquis mensib(us) | *contin[uis se]x non pariaverit et ei humanitus acciderit, eius ratio funeris non habebitur,* | *etiamsi [test]amentum factum habuerit.*

Item placuit : quisquis ex hoc corpo|*re n(ostro) pariatu[s] decesserit, eum sequentur ex arca (sestertii) CCC n(ummi), ex qua summa decedent exe*|*quiari nomine (sestertii) L n(ummi), qui ad rogus dividentur : exequiae autem pedibus fungentur.* | |

Item placuit : quisquis a municipio <non> ultra milliar(ium) XX decesserit et nuntiatum fuerit, eo exire debebunt | *electi ex corpore n(ostro) homines tres, qui funeris eius curam agant, et rationem populo reddere debebunt* | *sine dolo m[al]o : et si quit in eis fraudis causa inventum*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

fuerit, eis multa esto quadruplum. Quibus | [funeraticium] eius dabitur, hoc amplius viatici nomine ultro citro sing(ulis) (sestertii) XX n(ummi). Quod si longius | [a municipio su]pra mill(iarium) XX decesserit et nuntiari non potuerit, tum is qui eum funeraverit testa| |[tor rem tabu]lis signatis sigillis civium Romanor(um) VII, et probata causa funeraticium eius, sa|[tis dato ampli]us neminem petiturum, deductis commodis et exequiario e lege collegi dari | [sibi petito a co]llegio : dolus malus abesto. Neque patrono neque patronae neque d[omino] | || neque d[o]minae neque creditori ex hoc collegio ulla petitio esto, nisi si quis testamento heres | nomina[tu]s erit. Si quis intestatus decesserit, is arbitrio quinq(uennalis) et populi funerabitur. |

Item placuit : q[ui]squis ex hoc collegio servus defunctus fuerit, et corpus eius a domino dominav[e] | iniquitat<<a>>e sepulturae datum non fuerit, neque tabellas fecerit, ei funus imag[ina]|rium fiet.

Item placuit : quisquis ex quacumque causa mortem sibi adsciveri[t], || eius ratio funeris non habebitur. |

Item placuit, ut quisquis servus ex hoc collegio liber factus fuerit, is dare debebit vini [bo]|ni amphoram.

Item placuit : quisquis magister suo anno erit ex ordine al[bi] | ad cenam faciendam et non observaverit neque fecerit, is arcae inferet (sestertios) XXX n(ummos) : | insequens eius dare debebit, et is eius loco restituere debebit. ||

Ordo cenarum : VIII id(us) Mar(tias) natali Caesenni [—] patris ; V k(alendas) Dec(embres) nat(ali) Ant[inoi] ; | idib(us) Aug(ustis) natali Dianae et collegi ; XIII k(alendas) Sept(embres) na[t(ali) Caes]enni Silvani fratris ; pr(idie) n[on(as) — —] | natali Corneliae Proculae matris ; XIX k(alendas) Ian(uarias) na[t(ali) Cae]senni Rufi patr(oni) munic[ipi]. |

Magistri cenarum ex ordine albi facti q[u]o ordine homines quaterni ponere debeb[unt] | vini boni amphoras singulas et panes a(ssium) II, qui numerus collegi fuerit, et sardas [nu]| |mero quattuor, strationem, caldam cum ministerio. |

Item placuit, ut quisquis quinquennalis in hoc collegio factus fuerit, is a sigillis eius temporis, | quo quinquennalis erit, immunis esse debebit, et ei ex omnibus divisionibus partes dupl[as] | dari ; item scribae et viatori a sigillis vacantibus partes ex omni divisione sesquip[las] | dari placuit. ||

Item placuit, ut quisquis quinquennalitatem gesserit integre, ei ob honorem partes se[squi]|plas ex omni re dari, ut et reliqui recte faciendo idem sperent. |

Item placuit, si quis quid queri aut referre volet, in conventu referat, ut quieti et | hilares diebus sollemnibus epulemur. |

Item placuit, ut quisquis seditionis causa de loco in alium locum transierit, ei multa es| |to (sestertii) IIII n(ummi). Si quis autem in obprobrium alter alterius dixerit aut tu[mul]|tuatus fuerit, ei multa esto (sestertii) XII n(ummi). Si quis quinquennali inter epul[as] | obprobrium aut quit contumeliose dixerit, ei multa esto (sestertii) XX n(ummi). |

Item placuit, ut quinquennalis sui cuiusque temporis diebus sollemn[ibus ture] | et vino supplicet et ceteris officiis albatus fungatur, et die[bus natalibus] || Dianae et Antinoi oleum collegio in balinio publico pon[at antequam] | epulentur.

Όταν ύπατοι ήταν ο Lucius Ceionius Commodus και ο Sextus Vettulenus Civica Pompeianus (δηλ. το έτος 136 μ.Χ.) πριν την 5η ημέρα των Ειδών του Ιουνίου (9 Ιουνίου), στο Lanuvium στο ναό του Αντίνοου, στο οποίο ο Lucius Caesennius Rufus πάτρωνας της

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κοινότητας (*patronus municipi*) έδωσε εντολή μέσω του Lucius Pompeius ---us πρόεδρου (*quinquennalis*) των λατρευτών της Αρτέμιδος (Dianae) και του Αντίνοου να συγκληθεί συνέλευση. Ο Caesennius Rufus υποσχέθηκε ότι θα τους παραχωρήσει, χάριν ελευθεριότητας (*ex liberalitate*), τον τόκο σε ποσό 15.000 σηστερσίων, κατά την γενέθλιο ημέρα της Αρτέμιδος (Dianae) στους Ειδούς του Αυγούστου (13 Αυγούστου), 400 σηστέρσια και κατά την γενέθλιο ημέρα του Αντίνοου την 5η των Καλενδών του Δεκεμβρίου (27 Νοεμβρίου), 400 σηστέρσια. Και επισύναψε τον «νόμο» (*lex*) που οι ίδιοι θέσπισαν για να αναγραφεί καθ' ολοκληρίαν στο κάτω μέρος του τετραστύλου του Αντίνοου από την μέσα πλευρά, έτσι ώστε να διαβάζονται τα ακόλουθα.

Όταν ύπατοι ήταν ο Marcus Antonius Hiberus και ο Publius Mummius Sisenna (δηλ. το έτος 133 μ.Χ.) στις Καλένδες του Ιανουαρίου (1η Ιανουαρίου), το σωματείο της Σωτήρος (*salutare*) Αρτέμιδος (Dianae) [...] και του Αντίνοου ιδρύθηκε όταν ο Lucius Caesennius, Rufus γιος του Lucius, της φυλής Quirina, διατελούσε *dictator* για τρίτη φορά και επίσης προστάτης (*patronus*).

Παράγραφος από απόφαση της Συγκλήτου του ρωμαϊκού λαού

«Σε ποιούς θα επιτρέπεται να συναθροίζονται και να οργανώνονται σε σωματεία: αυτοί που επιθυμούν να συγκεντρώνουν μηνιαίες εισφορές [...] να συγκεντρώνονται σε αυτό το σωματείο, αλλά όχι στο όνομα αυτού του σωματείου παρά μόνο μία φορά τον μήνα με σκοπό [...] και να ενταφιάζουν τους αποβιώσαντες.»

Αυτό ας είναι ευνοϊκό, ευοίωνο, ευτυχές και σωτήριο για τον Αυτοκράτορα Καίσαρα Τραϊανό Αδριανό Σεβαστό και τον οίκο του, για μας, για τους δικούς μας και το σωματείο μας. Είθε να έχουμε συντάξει μια καλή και καρποφόρα συμφωνία έτσι ώστε να συνοδεύουμε με τιμές τους αποβιώσαντες. Επομένως, όλοι πρέπει να συμφωνήσουμε να συνδράμουμε ανάλογα, για να είναι σε θέση το σωματείο να συνεχίσει να υπάρχει και στο απώτερο μέλλον.

Εσύ, που επιθυμείς να γίνεις μέλος στο σωματείο, πρώτα διάβασε ολόκληρο τον κανονισμό (*lex*) και στη συνέχεια γίνε μέλος έτσι ώστε κατόπιν να μην παραπονιέσαι ή να αφήνεις ανοιχτές διαφορές στους κληρονόμους σου.

Κανονισμός του σωματείου (*Lexs collegii*)

Αποφασίστηκε από όλους ότι όποιος επιθυμεί να γίνει μέλος αυτού του σωματείου να καταβάλλει ως τέλος εγγραφής (*kapitulari nomine*) 100 σηστέρσια και έναν αμφορέα κρασιού καλής ποιότητας και στη συνέχεια 5 asses μηνιαίως.

Επίσης, αποφασίστηκε ότι όποιος δεν πληρώσει τις συνδρομές του για έξι συνεχείς μήνες και αποβιώσει, θα απωλέσει τα χρήματα του στον λογαριασμό του για την κηδεία (*funus*) ακόμα και εάν έχει συντάξει διαθήκη.

Επίσης αποφασίστηκε ότι όποιο μέλος του σωματείου μας αποβιώσει και ο λογαριασμός του είναι τακτοποιημένος, θα δοθούν 300 σηστέρσια από το ταμείο (*arca*), από τα οποία θα αφαιρεθεί το ποσό των εξόδων κηδείας, 50 σηστέρσια, τα οποία θα διανεμηθούν κατά την κηδεία, η οποία θα γίνει πεζῇ.

Επίσης, συμφωνήθηκε ότι όποιος απεβίωσε σε απόσταση μεγαλύτερη των 20 μιλίων (περ. 30 χλμ.) από την κοινότητα (*municipium*) και ο θάνατος του ανακοινώθηκε, το σωματείο μας θα εκλέξει τρία μέλη τα οποία θα πρέπει να πάνε εκεί και να φροντίσουν για την κηδεία του (*funus*) και θα πρέπει να παρουσιάσουν απολογισμό των εξόδων στο σωματείο καλόπιστα. Εάν διαπιστωθεί ότι έχουν διαπράξει κάποια απάτη, τότε να πληρώνουν πρόστιμο ίσο με τέσσερεις φορές (το ποσό που ιδιοποιήθηκαν). Στα τρία αυτά μέλη θα παραχωρείται το ποσό για τα έξοδα κηδείας (*funeraticium*) και επιπλέον 20 σηστέρσια στο

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

καθένα ως έξοδα κίνησης. Αλλά εάν κάποιο μέλος αποβιώσει σε απόσταση μεγαλύτερη των 20 μιλίων από την κοινότητα (*municipium*) και δεν ήταν δυνατόν να ανακοινωθεί ο θάνατος του στο σωματείο, τότε αυτός που ανέλαβε τα έξοδα ταφής, αφού τα «έγγραφα» με τις μαρτυρίες σημανθούν με τις σφραγίδες 7 Ρωμαίων πολιτών και η υπόθεση εγκριθεί, μπορεί να αξιώσει να λάβει τα έξοδα κηδείας (*funeraticium*) από το σωματείο, εφόσον γίνει βέβαιο ότι κανείς άλλος δεν θα τα αξιώσει και αφού αφαιρεθούν τα έξοδα κηδείας σύμφωνα με τον κανονισμό του σωματείου, με καλή πίστη. Και καμία αξίωση ούτε από προστάτη (*patronus, patrona*) ή από κύριο (*dominus, domina*) ή από πιστωτή (*creditor*) εναντίον του σωματείου να μην υπάρξει, εκτός εάν εγκαθίστανται κληρονόμοι σύμφωνα με διαθήκη. Εάν κάποιο μέλος αποβιώσει «αδιάθετο» (*intestatus*), ο πρόεδρος (*quinquennalis*) και τα μέλη (*populus*) θα έχουν την διακριτική ευχέρεια να αποδώσουν τα έξοδα κηδείας.

Επίσης, αποφασίστηκε ότι όποιο μέλος του σωματείου αποβιώσει σε κατάσταση δουλείας και το σώμα του δεν δοθεί για ταφή από τον κύριο του αδικαιολόγητα, και δεν υπάρχουν «έγγραφα», ένα νεκρικό πορτραίτο θα γίνει γι' αυτόν.

Επίσης, αποφασίστηκε ότι όποιος, για οποιοδήποτε λόγο, αυτοκτονήσει, θα απωλέσει τα χρήματα που βρίσκονται στο λογαριασμό του για τα έξοδα κηδείας (*funus*).

Επίσης, αποφασίστηκε ότι όποιος δούλος απελευθερωθεί από το σωματείο, θα πρέπει να δίνει έναν αμφορέα καλού κρασιού.

Επίσης, αποφασίστηκε ότι όποιος θα είναι αξιωματούχος (*magister*) σύμφωνα με την σειρά του καταλόγου των μελών, υπεύθυνος για την προετοιμασία των δείπνων και δεν συμμορφώνεται ή δεν τα προετοιμάζει, θα καταβάλλει 30 σηστέρσια στο ταμείο. Ο επόμενος στον κατάλογο θα πρέπει να προετοιμάζει τα δείπνα και ο μη συμμορφούμενος θα πρέπει να αποκαταστήσει τη ζημία.

Κατάλογος των δείπνων: Την 8η των Ειδών Μαρτίου (6 Μαρτίου), γενέθλιος ημέρα του Caesennius ..., ο πατέρας. Την 5η των Καλενδών Δεκεμβρίου (26 Νοεμβρίου) γενέθλιος ημέρα του Αντίνοου. Ειδοί Αυγούστου (15 Αυγούστου), γενέθλιος ημέρα της Αρτέμιδος (Diana) και του σωματείου. Την 13η των Καλενδών Σεπτεμβρίου (18 Αυγούστου), γενέθλιος ημέρα του Caesennius Silvanus, αδελφού. Την 9η των Καλενδών Σεπτεμβρίου (22 Αυγούστου), γενέθλιος ημέρα της Cornelia Procula, μητέρας. Την 19η των Καλενδών Ιανουαρίου (11 Δεκεμβρίου), γενέθλιος ημέρα του Caesennius Rufus, προστάτη της κοινότητας (*patronus municipii*).

Οι αξιωματούχοι οι επιφορτισμένοι με τη διεξαγωγή των δείπνων θα ορίζονται τέσσερεις κάθε φορά σύμφωνα με τη σειρά του καταλόγου των μελών και θα πρέπει να παρέχουν έναν αμφορέα καλού κρασιού ο καθένας, και ψωμί αξίας 2 asses για όσα μέλη έχει το σωματείο, τέσσερεις σαρδέλες, την προετοιμασία των κλινών και ζεστό νερό μαζί με την υπηρεσία.

Επίσης, αποφασίστηκε ότι όποιος γίνει πρόεδρος (*quinquennalis*) του σωματείου, θα εξαιρείται από την καταβολή εισφορών κατά τη διάρκεια της θητείας του και θα του παρέχεται διπλή μερίδα σε όλες τις διανομές. Επίσης, συμφωνήθηκε ότι ο γραφέας (*scriba*) και ο «άγγελος» (*viator*) θα εξαιρούνται από την καταβολή εισφορών και θα τους παρέχεται μιάμιση μερίδα σε κάθε διανομή.

Επίσης, αποφασίστηκε ότι όποιος άσκησε τα καθήκοντα του προέδρου έντιμα, σε αυτόν τιμητικά θα του δίνεται μιάμιση μερίδα σε οποιαδήποτε διανομή, έτσι ώστε οι υπόλοιποι θα ελπίζουν να τύχουν των ίδιων τιμών επιδεικνύοντας παρόμοιο ζήλο στην εκτέλεση των καθηκόντων του.

Επίσης, αποφασίστηκε όποιος επιθυμεί να παραπονεθεί ή να θίξει κάποιο ζήτημα, θα

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

το κάνει σε συνέλευση, έτσι ώστε να δειπνούμε με ησυχία και καλή διάθεση στις εορτές.

Επίσης, αποφασίστηκε ότι όποιος μετακινείται από θέση σε θέση προκαλώντας αναταραχή, θα καταβάλλει πρόστιμο 4 σηστερσίων.

Ακόμα εάν κάποιος υβρίζει άλλο μέλος ή προκαλεί αναστάτωση, θα καταβάλλει πρόστιμο 12 σηστερσίων.

Εάν κάποιος υβρίζει ή φέρεται απρεπώς προς τον πρόεδρο (*quinquennalis*) κατά την διάρκεια του δείπνου, θα καταβάλλει πρόστιμο 20 σηστερσίων.

Επίσης, αποφασίστηκε ότι κατά τη διάρκεια των εορτάσιμων ημερών της θητείας του ο πρόεδρος (quinquennalis) θα τελεί τις τελετές με λιβάνι και κρασί και θα εκτελεί τα υπόλοιπα καθήκοντα του ντυμένος με λευκά ενδύματα, ενώ στη γενέθλιο ημέρα της Diana και του Αντίνοου θα παρέχει λάδι για το σωματείο στα δημόσια λουτρά πριν το δείπνο.

IV. Κανονισμός του σωματείου των λατρευτών των *Aesculapi* και *Hygiae*, *FIRA* iii[2] 36 (*CIL* vi 10234, *ILS* 7213, Waltzing III 1083, *Fontes* I 176), Ρώμη, 153 μ.Χ.

Salvia C. f(ilia) Marcellina ob memoriam Fl. Apolloni proc(uratoris) Aug(usti) qui fuit a pinacothecis et Capitonis Aug(usti) l(iberti) adiutoris | eius, mariti sui optimi piissimi, donum dedit collegio Aesculapi et Hygiae locum aediculae cum pergula et signum marmoreum Aesculapi et solarium tectum iunctum, in | quo populus collegi s(upra) s(cripti) epuletur, quod est via Appia ad Martis intra milliarium I et II ab urbe euntibus parte laeva inter adfines Vibium Calocaerum et populum; item | eadem Marcellina collegio s(upra) s(cripto) dedit donavitque (sestertium) L m(ilia) n(ummum) hominibus n(umero) LX sub hac condicione, ut ne plures adlegantur quam numerus s(upra) s(criptus), et ut in locum || defunctorum <<loca>> veniant et liberi adlegantur, vel si quis locum suum legare volet filio vel fratri vel liberto dumtaxat, ut inferat arkae n(ostrae) partem | dimidiam funeratici; et ne eam pecuniam s(upra) s(criptam) velint in alios usus convertere, sed ut ex usuris eius summae diebus infra scriptis locum confrequentarent: | ex reditu eius summae si quod comparaverint, sportulas hominib(us) n(umero) LX ex decreto universorum, quod gestum est in templo divorum in aede divi Titi con|ventu pleno, qui dies fuit V id(us) Mart(ias) Bruttio Praesente et Iunio Rufino cos., uti XIII k(alendas) Oct(obres) die felicissimo n(atali) Antonini Aug(usti) n(ostri) Pii p(atris) p(atriae) sportulas dividerent : in | templo divorum in aede divi Titi C. Ofilio Hermeti q(uin)q(uennali) p(er)p(etuo), vel qui tunc erit, (denarios) III, Aelio Zenoni patri collegi (den.) III, Salviae Marcellinae matri collegi (den.) III, imm[un(ibus)] || sing(ulis) (den.) II, cur(atoribus) sing(ulis) (den.) II, populo sing(ulis) (den.) I. Item pl(acuit) pr(idie) non(as) Nov(embres) n(atali) collegi dividerent ex reditu s(upra) s(cripto) ad Martis in scholam n(ostram) praesentibus q(uin)q(uennali) (den.) VI, patr(i) colleg(i) (den.) VI, | matri collegi (den.) VI, imm(unibus) sing(ulis) (den.) IIII, cur(atoribus) sing(ulis) (den.) IIII, panem [a(ssium)] III; vinum mensuras q(uin) q(uennali) s(extariorum) VIIII, patr(i) coll(egi) s. VIIII, imm(unibus) sing(ulis) s. VI, cur(atoribus) sing(ulis) s. VI, populo sing(ulis) s. III. Item pr(idie) non(as) Ian(uarias) | strenuas dividerent, sicut s(upra) s(criptum) est XIII k. Oct.

Item VIII k. Mart. die kare cognationis ad Martis eodem loco dividerent sportulas pane(m) et vinum, sicut s(upra) s(criptum) est | prid. non. Nov.

Item pr. id. Mart. eodem loco cenam, quam Ofilius Hermes q(uin)q(uennalis) omnib(us)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

annis dandam praesentibus promisit, vel sportulas sicut solitus est dare. Item | XI k. Apr. die violari eodem loco praesentibus dividerentur sportulae vinu pane, sicut diebus s(upra) s(criptis).

Item V id. Mai. die rosae eodem loco praesentib(us) dividerentur spor||tulae vinu et pane sicut diebus s(criptis). Ea condicione, qua in conventu placuit universis, ut diebus s(upra) s(criptis) ii, qui ad epulandum non convenissent, sportulae et pane et vin[u] | eorum venirent et praesentibus divideretur, excepto eorum, qui trans mare erunt vel qui perpetua valetudine detinetur.

Item P. Aelius Aug(usti) lib(ertus) Zenon | eidem collegio s(upra) s(cripto) ob memoriam M. Ulpi Aug. lib. Capitonis fratris sui piissimi dedit donavitque (sestertium) X m(ilia) n(ummum), uti ex reditu eius summae in contri|butione sportularum dividerentur.

Quodsi ea pecunia omnis, quae s(upra) s(cripta) est, quam dedit donavit collegio s(upra) s(cripto) | Salvia C. f. Marcellina et P. Aelius Aug. lib. Zeno, in alios usus convertere voluerint quam in eos usus, qui s(upra) s(cripti) s(unt), quos ordo collegi n(ostri) decrevit, et uti || haec omnia, q(uae) s(upra) s(cripta) s(unt), suis diebus ut ita fiant dividant<ur>que: quodsi adversus ea quid fecerint sive quid ita non fecerint, tunc q(uin)q(uennalis) vel curato|res eiusdem collegi, qui tunc erunt, si adversus ea quid fecerint, q(uin)q(uennalis) et curatores s(upra) s(cripti) uti poenae nomine arkae n(ostrae) inferant (sestertium) XX m(ilia) n(ummum). |

Hoc decretum ordini n(ostro) placuit in conventu pleno, quod gestum est in templo divorum in aede divi Titi V id. Mart. C. Bruttio Prae|sente A. Iunio Rufino cos., q(uin) q(uennali) C. Ofilio Hermete, curatorib(us) P. Aelio Aug. lib. Onesimo et C. Salvio Seleuco.

Η Salvia Marcellina κόρη του Caius στη μνήμη του Fl. Apollo, αυτοκρατορικού procurator, ο οποίος ήταν υπεύθυνος για την πινακοθήκη του παλατιού και στη μνήμη του Capito, αυτοκρατορικού απελεύθερου και βοηθού του, ευσεβούς και καλλίστου συζύγου της, δώρησε στο σωματείο του Ασκληπιού και της Υγείας ακίνητο για την ανέγερση ναίσκου με κατάστημα και ένα μαρμάρινο άγαλμα του Ασκληπιού και στεγασμένο «λιακωτό», στο οποίο τα μέλη του παραπάνω σωματείου μπορούν να δειπνούν. Το ακίνητο βρίσκεται στην Αππία οδό κοντά στο ναό του Άρη (Mars), μεταξύ του 1ου και 2ου μιλιαρίου, στ' αριστερά όπως κανείς αφήνει την πόλη, μεταξύ του ακινήτου του Vibius Calocaerus και δημόσιας γής. Παρομοίως, η ίδια Marcellina δώρησε στο παραπάνω σωματείο των 60 μελών 50.000 σηστέρσια με τους παρακάτω όρους:

Να μην εκλεγούν περισσότερα μέλη από τον παραπάνω αριθμό.

Η θέση των αποβιωσάντων να πωληθεί και ελεύθερα άτομα να γίνουν μέλη (του σωματείου) ή εάν κάποιος επιθυμεί να κληροδοτήσει την θέση του στο γιό ή αδελφό ή απελεύθερο, να δίνει στο ταμείο (*arca*) μας (του σωματείου) το μισό των εισφορών για ταφή. Τα παραπάνω κεφάλαια να μην χρησιμοποιηθούν για άλλους σκοπούς, αλλά από τους τόκους των κεφαλαίων (να καλύπτονται τα έξοδα για) να συγκεντρώνονται (τα μέλη) στον τόπο στις καθορισμένες ημέρες.

Από το εισόδημα του ποσού αυτού, εάν παράγεται, να γίνονται διανομές δώρων (*sportulae*) σε 60 άνδρες, σύμφωνα με την ομόφωνη απόφαση που ελήφθη σε γενική συνέλευση στο βωμό του «θείου» Τίτου την πέμπτη μέρα των Ειδών του Μαρτίου (11 Μαρτίου) όταν ύπατοι ήταν ο Bruttius Praesens και ο Iunius Rufinus με αντικείμενο την διενέργεια διανομών την 13η μέρα των Καλανδών του Οκτωβρίου (19 Σεπτεμβρίου), την ημέρα των γενεθλίων του (αυτοκράτορα) Αντωνίνου του Ευσεβούς Σεβαστού μας, πατέρα της πατρίδας.

Στο ναό των «θείων» αυτοκρατόρων, στον βωμό του «θείου» Τίτου, (να δίνεται) στον C. Ofilius Hermes ισόβιο πρόεδρο (*quinquennalis*) ή όποιος είναι τότε πρόεδρος 3 δην., στον Aelius Zenon «πατέρα» του σωματείου 3 δην., στη Salvia Marcellina «μητέρα» του σωμα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τείου 3 δην., στα μέλη που έχουν ατέλεια (*immunes*) 2 δην. στο καθένα, στους επιμελητές (*curatores*) στον καθένα 2 δην., και στο κάθε μέλος του σωματείου (*populus*) 1 δην.

Επίσης αποφασίστηκε ότι την προηγουμένη μέρα των Νονών Νοεμβρίου (4 Νοεμβρίου), γενέθλιο ημέρα του σωματείου, θα διανεμηθεί από το παραπάνω εισόδημα στις εγκαταστάσεις μας (schola) κοντά στον ναό του Άρη στον πρόεδρο 6 δην., στον «πατέρα» του σωματείου 6 δην., στη «μητέρα» του σωματείου 6 δην., στα μέλη που έχουν ατέλεια 4 δην. στο καθένα, στους επιμελητές 4 δην. στον καθένα, και ψωμιά αξίας 3 asses. Κρασί: Στον πρόεδρο, 9 μεζούρες[49], στον «πατέρα» του σωματείου 9 μεζούρες, στα μέλη που έχουν ατέλεια 6 μεζούρες στον καθένα, στον κάθε επιμελητή 6 μεζούρες, και στο κάθε μέλος 3 μεζούρες. Επίσης αποφασίστηκε την προηγουμένη μέρα των Νοννών Ιανουαρίου (4 Ιανουαρίου) να διανέμονται «πρωτοχρονιάτικα» δώρα (strenuas), όπως αναγράφεται παραπάνω για την 13η των Καλενδών του Οκτωβρίου (19 Σεπτεμβρίου).

Επίσης την 8η των Καλενδών του Μαρτίου (22 Φεβρουαρίου), την επέτειο της συγκρότησης του σωματείου, στον ίδιο τόπο, κοντά στον ναό του Άρη να διανέμεται ψωμί και κρασί, όπως αναγράφεται παραπάνω για την προηγούμενη μέρα των Νονών Νοεμβρίου (4 Νοεμβρίου).

Επίσης, αποφασίστηκε ότι την προηγουμένη των Ειδών του Μαρτίου ημέρα (14 Μαρτίου), στον ίδιο τόπο να λαμβάνει χώρα το δείπνο το οποίο ο Ofilius Hermes, ο πρόεδρος υποσχέθηκε να παραθέτει κάθε χρόνο για όλους τους παρόντες και να γίνεται διανομή δώρων. Επίσης την 11η των Καλενδών του Απριλίου (22 Μαρτίου) στον ίδιο τόπο την ημέρα των βιολετών να γίνεται διανομή κρασιού και ψωμιού στους παρόντες, όπως ορίζεται παραπάνω.

Επίσης αποφασίστηκε την 5η ημέρα των Ειδών του Μαίου (11 Μαΐου), ημέρα των ρόδων, στον ίδιο τόπο να γίνεται διανομή ψωμιού και κρασιού, όπως ορίζεται παραπάνω. Αυτό θα γίνεται υπό τον όρο της σύμφωνης γνώμης της συνέλευσης του σωματείου ότι στις προαναφερόμενες ημέρες, το μερίδιο σε ψωμί και κρασί αυτών που δεν παρευρέθηκαν στο δείπνο, θα πωληθούν και τα έσοδα θα μοιραστούν στους παρόντες, εκτός από τους αποδήμους ή εκείνους που εμποδίζονται από διαρκή αδυναμία να παρευρεθούν.

Επίσης, ο P. Aelius Zeno, αυτοκρατορικός απελεύθερος, δώρησε στο προαναφερόμενο σωματείο, στη μνήμη του ευσεβούς αδελφού του M. Ulpius Capito, αυτοκρατορικού απελεύθερου, το ποσό των 10.000 σηστερσίων, με σκοπό τα έσοδα του ποσού να συνυπολογίζονται στις διανομές.

Εάν όλα αυτά τα προαναφερόμενα ποσά, τα οποία δώρησε στο προαναφερόμενο σωματείο η Salvia Marcellina κόρη του Caius και ο P. Aelius Zeno, αυτοκρατορικός απελεύθερος, χρησιμοποιηθούν για άλλο σκοπό από αυτόν που προαναφέρεται και στον οποίον συμφώνησε το σωματείο μας και όλα αυτά που προαναφέρθηκαν όσον αφορά τις ημέρες και τις διανομές που θα γίνονται, εάν κάποιος κάνει κάτι αντίθετο ή παραλείψει να κάνει, τότε ο πρόεδρος ή οι επιμελητές του σωματείου αυτού ή όποιοι θα είναι τότε, όταν γίνει κάτι αντίθετο, οι προαναφερόμενοι πρόεδρος και επιμεληταί να πληρώνουν στο ταμείο (arca) μας 20.000 σηστέρσια. Αυτή η απόφαση ελήφθη σε γενική συνέλευση από τα μέλη μας, η οποία έλαβε χώρα στο ναό των «θείων» (αυτοκρατόρων) στον βωμό του «θείου» Τίτου, την 5η των Ειδών του Μαρτίου (11 Μαρτίου), όταν ύπατοι ήταν ο C. Bruttius Praesens και ο A. Iunius Rufinus (153 μ.Χ.), πρόεδρος ο C. Ofilius Hermes, και επιμελητές οι P. Aelius Onesimus αυτοκρατορικός απελεύθερος και ο C. Salvius Seleucus.

---

49. Μία μεζούρα (sextarius) ισοδυναμούσε με 0,546 λίτρα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

Γ. Κανονιστικά κείμενα από την ελληνο-ρωμαϊκή Αίγυπτο

I. *P. Lond.* 7.2193 (*SB* 5.7835 (= *HThR* 29 (1936) 39 επ.), Muszynski 42), Φιλαδέλφεια, 69-58(;) π.Χ.

r *Ὡρίωṇ Ἀρυώτου ἀγέλ(ης) αἰṇ(ῶν) (δραχμὰς)*
τριάκοντα δύο (γίνονται) λβ
ἀγαθῆι τύχηι.
νόμος ὃν ἔθεντο [κα]τὰ κοινὸν οἱ ἐκ τῆς τοῦ Διὸς Ὑψίστου συνόδου τοῦτον εἶναι κύριον,
5 *καὶ ποιοῦντες καθότι διαγ[ορ]εύει πρῶτον μὲν προχειρισάμενοι ἐπ' ἑαυτῶν*
ἡγούμενον Πετεσοῦ[χον] Ṭεεφβέννιος, ἄνδρα λόγιον, τοῦ τόπου καὶ τῶν ἀνδρῶν
ἄξιον, εἰς ἐ[ν]ιṇαυṭὸν [ἀπὸ τοῦ] προ[γ]ẹγ[ρ]αμένου μηνὸς καὶ ἡμέρας συνειṣ-
φ[ό]ṛ[οι]ς δὲ πᾶσι π[οιεῖσθ]ε κατὰ μῆνα πόσι[ν] μίαν α ἐν τῶι τοῦ Διὸς
ἱεṛῶι ẹ̣ṇ αἷς ἐν ἀνδ[ρῶνι] κοινῶι ṣṇέẹ̣δοṇṭες εὐχέσθωισαν καὶ τἆλλα τὰ νο-
10 *μιζό[μεν]α ὑπὲρ τε τ[ο]ῦ ẹ̣ẹο(ῦ) ẹ̣ẹαὶ κυρίο(υ) βαṣιλẹ̣ẹ̣ṣ· ὑπακούσειν δὲ πάντας τοῦ*
τε ἡγουμẹ̣-
νου ẹ̣ẹαὶ ṭ[οῦ] τούτου ὑπηρέτου ἔν τε τοῖς ἀṇẹ̣ήκουσι τῶι κοινῶι καὶ παρέσονται ἐπὶ τἀ[ς]
δοθει[σομ]έναις αὐτοῖς παραγγελίας ẹ̣ẹαὶ [σ]υṇẹ̣όγους καὶ συναγωγὰς καὶ ἀποδημί[ας]
καὶ μ[η]ι[δ]ενὶ αὐτῶν ẹ̣ξẹ̣ẹ̣στωι συνπε ματαρχησειν μηιδὲ σχίματα συνίστασ[θαι]
μηιδ' ἀπ[ο]χωρήισε[ιν] [ἐκ] ṭῆς τοῦ ἡγ[ου]μένου φράτρας εἰς ἑτέραν φράτραν
15 *καὶ μὴι γ[ ]ṇẹαγογ[-ca.?-] [ἕ]τερος τὸν ἕṭẹṛον ἐν τῶι συμποσίωι μηδὲ κακο-*
λογ[ήσειν] ἕτερος [τὸν] ἕτερον ἐν τῶṭ συμποσίωι μηιδὲ λαλήσειν μηι-
δὲ ἐπ[ικα]λήσειν καὶ μẹ̣ẹ̣ κατηιγορή[σ]ẹ̣ιṇ [[α]] τοῦ ἑτέρου μηιδὲ ἀπόρρησιν
διδ[όναι] ẹ̣πὶ τὸν ἐνι[αυτ]ὸν καὶ μὴι δα[σύ]ṇ[ι]ειν τὰς συμποσίας μηιδὲ ἐπείγεσ-
θα[ι ἀ]ẹ̣ὶ ṭ[ό]πον ἐκ τόπ(ου) [μη]ιδ' ἀπὸ κλισί(ας) εἰς ṭ[ὴ]ṇ ἑτέραν καὶ μὴι κωλύσειν τὸν
20 *[- ca.19 - δη]μοσίω[ι] καὶ ẹ̣[ντ(?)]ὶ ṭṛ[ῦ] πρός τε τὰς συμβολ(ὰς) καὶ τἆλλα ἐπὶ*
[- ca.28 -]ηπει καὶ εἰσενεγκεῖν ἕκαστος αὐτῷṇ
[- ca.35 -] ẹ̣[. . .] ἐὰν δέ τις αὐτῶν πατὴρ
[γένηται (?)- ca.37 -] ṇ[.]χ[.]ẹ̣η
v *Πνεφερῶ(ς) β τῆς ἀνὰ χειρ( ) Ασ*
25 *γ Ἀπολλώνιο(ς) ω*
Σωκράτης γ τῆς ẹ̣ṇẹ̣ṣṭ(ώσης) Ασ
δ Πετοσεῖρις Ασ
Πẹ̣[τ]ẹ̣ṣṛῦẹ̣χο(ς) β τῆς ἐπὶ χειṇ( ) Α[σ]
γ [. .] .ṛ Καλεῖβις [[Αρ]]

Ο Ωρίων γιος του Αρυώτου για αγέλη αιγών δρχ. τριάντα δύο, 32.
Αγαθή τύχη. «Νόμος» τον οποίον ενέκριναν από κοινού τα μέλη του σωματείου (*συνόδου*) του Δία Ύψίστου και τον έθεσαν σε ισχύ. Ενεργώντας όπως ορίζεται, πρώτον εξέλεξαν ως επικεφαλής τους τον Πετεσούχο γιο του Τεεφβένι, άνδρα καλλιεργημένο (*ἄνδρα λόγιον*), άξιο του τόπου και των μελών, για χρονικό διάστημα ενός έτους από τον παραπάνω μήνα και ημέρα. Με συνεισφορές όλων των μελών να οργανώνεται ένα (1) δείπνο κάθε μήνα στο ιερό του Δία

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

κατά τη διάρκεια του οποίου στον *ἀνδρῶνα* από κοινού να προσεύχονται κάνοντας σπονδή και να τελούν τις υπόλοιπες τελετές υπέρ του θεού και κυρίου, του βασιλιά. Όλοι (δηλ. τα μέλη) να υπακούουν στον επικεφαλής και στον βοηθό του σε ό,τι αφορά τις υποθέσεις του σωματείου, και να παρευρίσκονται, σύμφωνα με τις εντολές που θα τους δίνονται, σε συνελεύσεις (*συνλόγους*), συγκεντρώσεις (*συναγωγὰς*) και εκδρομές (*ἀποδημίαι*). Δεν επιτρέπεται σε κανένα μέλος ... ούτε να οργανώσει *φράξια*, ούτε να αποχωρήσει από την *φράτρα* του επικεφαλής για (να εισέλθει σε) *άλλη φράτρα*. Δεν επιτρέπεται σε κανένα μέλος να λογομαχεί για τη γενεαλογία του με *άλλον* κατά τη διάρκεια του συμποσίου, ούτε να συκοφαντεί *άλλο* μέλος κατά τη διάρκεια του συμποσίου, ούτε να φλυαρεί, ούτε να ενοχοποιεί, ούτε να κατηγορεί *άλλο* μέλος, ούτε να παραιτείται κατά τη διάρκεια του έτους, ούτε να απουσιάζει από το δείπνο, ούτε να περιέρχεται από θέση σε θέση και να μην εμποδίζει ... (Ακολουθεί αποσπασματικό κείμενο 4 γραμμών και 6 ονόματα μελών).

II. *P. Mich.* v 243 (Muszynski 46, *AGRW Sourcebook* 300), Τέβτυνις, 14-37 μ.Χ.

r *[-ca.?- ἔτ]ους Τιβερίου Καί̣σ̣ά̣ρ̣[ος] Σεβαστο̣ῦ Ἥρωνα Ὀρσεῦτος σὺν ὧι ἐπάναγκον εὐωχείσθωσαν κατὰ μῆνα τῇ ιβ,*
ἑκάστου εἰς ἐπιμήν̣[ι]ο̣ν τελοῦντος τὰς ἐξ ἴ̣σου κατ' ὄνομα κεκριμένας ἀργυρίου δραχμὰς δέκα δύο, κατὰ δὲ τοῦ ἀδωσιδικοῦντος ἐπὶ
τ̣ο̣ύτων καὶ τῶν ἄλ̣[λω]ν ἐξέστωι τῶι προ̣σ̣τάτηι ἐνεχυράζειν. ἐὰν δέ τις ἐκπαροινήσ̣η ζημιούσθωι ὃ ἐὰν τῶι κοινῶι δόξηι.
ἐ̣ὰ̣ν δέ τιν̣ι̣ [[ζ]] σύλλο̣[γ]ο̣ς παραγγελῆι καὶ μὴ παραγένηται, ζημιούσθωι ἐπὶ μὲν τῆς κώμης δραχ(μὴν) μίαν, ἐπὶ δὲ τῆς πόλεω(ς) δραχ(μὰς) τέσσαρας .
5 *[ἐ]ὰ̣ν δέ τις γ̣α̣μ̣ήσ̣η, δότωι (δραχμὰς) β, παιδογονίου ἄρρενο(ς) (δραχμὰς) β, θηλείας (δραχμὴν) α, ἀγορασμοῦ ἐγγαίου (δραχμὰς) δ, ἀγέλης προβάτων (δραχμὰς) δ, κτηνῶ(ν) (δραχμὴν) α.*
ἐάν τις παρίδ̣η τινὰ ἐν ἀηδίᾳ καὶ μὴ συνεπισχύσ̣η ἐπὶ τῶι συλλῦσαι αὐτὸν τῆς ἀηδίας, δ[ό]τ̣ω̣ι̣ (δραχμὰς) η̣. ὁ δ' ἐν ταῖς εὐωχίας
κατὰ κλισίαν προαναπείπτων τοῦ ἑτέρου δότωι περισσότερον τριώβολον τοῦ ἰδίου τόπου ἕκασ̣τ̣ο̣ς. ἐάν τις τοῦ ἑτέρου κατη-
γορήσ̣η ἢι διαβολὴν ποιήσηται, ζημι(ούσθω) (δραχμὰς) η̣. ἐάν τις τὸν ἕτερον ὑπονομεύσ̣η ἢι οἰκοφθορήσ̣η, ζημιο(ύσθω) (δραχμὰς) ξ. ἐάν τις πρὸς ἰδιωτικ(ὸν)
παραδοθῇ, ἐγγυάσθωσαν αὐτὸν ἕως ἀργ(υρίου) (δραχμῶν) ἑκατὸν π̣ρ̣ὸ̣ς ἡμέρ(ας) λ, ἐν αἷς ἀπευλυτήσει τοὺς ἄνδρας. εἴη μὲν ὑγιεία· ἐάν τις τῶν
10 *συνοδειτῶν τελευτήσ̣η, ξυράσθωσαν πάντ̣ε̣ς καὶ ἑστιάτωσαν ἡμέρ(αν) α, ἑκάστου παραχρῆμα εἰσφέροντος (δραχμὴν) α καὶ κάκεις δύο,*
ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων ἑστια<άσθωσα>ν ἡμέρ(αν) α. ὁ ἐπὶ κεφαλικοῦ μὴ ξυρησάμενος ζημιο(ύσθω) (δραχμὰς) δ. ὁ ἐπὶ πάντων μὴ μιανθεὶς
μ̣η̣δὲ [στέ]μ̣μ̣α καταστήσας ἐπὶ τὸν τάφον ζημιο(ύσθω) (δραχμὰς) δ. τὰ δ' ἄλλα ἃ ἐὰν τῶι κοινῶι δόξ̣η̣. κυρία <ἔ>στωι ὁ νόμος ὑπογραφεὶς ὑπὸ τῶν
πλείστων· κύριος τῶι προστάτ̣η̣ ἀποδοθήτωι. Ἡράκλειος Ἀφροδισίου (ὡς ἐτῶν) μβ ο(ὐλὴ) παρὰ μεσόφρ(υον).
Ὀρσῆς Κρονίδου (ὡς ἐτῶν) με ο(ὐλὴ) ὀφρ(ύει).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

15 *Μιεῦς Ἁρμιύσιος (ὡς ἐτῶν) μϛ ο(ὐλὴ) πρ(οσώπῳ) ἐξ ἀρ(ιστερῶν)*
Ἁρμιῦσις Φασῶτος (ὡς ἐτῶν) νε ο(ὐλὴ) . . . . δε(ξι).
(hand 2) Ἥρων Ὀρεῦτος εὐδωκῶ προστάτης καθὸς πρόκειται.
(hand 3) Σωτήρι[χ]ος Σωτηρίχου εὐδοκῶι.
(hand 4) Πάτρων Πατῦνις εὐτυκῶ
20 *(hand 5) Ἡρώδης Σωτηρίχου εὐδοκῶ.*
(hand 6) Ψενοβάστις Ἡρώδου εὐτοκο
(hand 7) Ἡρώδης Ἡρώδου τοῦ Ἰσιδώρου εὐδοκῶ.
(hand 8) Ὀρσενοῦ[φ]ις Ἁρμιυσις εὐδοκῶ. { }
(hand 9) Ἀπολ̣ḷόνιος Ἀφροδισίου ἐτογῶ.
25 *(hand 10) Ἡρακλῆ[ς] Ἀφροδισίου καὶ Ἁρμιῦσις Φασῶτος καὶ Ὀρσῆς*
Κρονίδου [κ]α̣ὶ Μιεῦς Ἁρμιυσις εὐδοκοῦμεν καθὼς
πρόκιτα̣[ι]. ἔγραψεν ὑπὲρ αὐτῶν Νικάνωρ
Ἡλιοδώ[ρο]υ διὰ τω μὴ εἰδέναι αὐτοὺς γράματα.
(hand 11) Ὀρσ[ε]νοῦφις Ὥρου εὐδοκῶι.
30 *Ὀρσε̣ν̣οῦφις Ἀφροδισίου εὐδοκῶι.*
Ἡρα̣κ̣λᾶς Πτο[λε]μ̣αίου εὐδοκῶι.
[ὑ]π̣[έγ]ραψ[εν ὑπὲρ αὐτῶν Ὀρ]σενοῦφ[ις] Ὥρου το̣ῦ̣
[- ca.13 - διὰ τ]ὸ̣ μὴ εἰδέναι
[αὐτοὺς γράμματα].
v
ερη . .̣πραξιω . . .χ̣

(Recto) ... έτος του (αυτοκράτορα) Τιβερίου Καίσαρα Σεβαστού, ο Ήρων γιος του Ορσεύτος μαζί με τον οποίον υποχρεωτικά θα δειπνούν την 12η κάθε μηνός και ο καθένας θα εισφέρει μηνιαίως τις 12 αργυρές δραχμές που αναλογούν στον καθένα. Αν κάποιος δεν συμμορφώνεται (*ἀδωσιδικοῦντος*) με αυτούς και με άλλους (κανόνες), ο επικεφαλής (*προστάτης*) θα έχει το δικαίωμα να λάβει ενέχυρα. Εάν κάποιος παραφέρεται λόγω οινοποσίας (*ἐκπαροινήσῃ*) θα του επιβάλλεται πρόστιμο, ό,τι το σωματείο αποφασίσει. Εάν κάποιος ειδοποιηθεί ότι θα γίνει συνέλευση και δεν προσέλθει, να του επιβάλλεται πρόστιμο, όταν πρόκειται η συνέλευση (*σύλλογος*) να γίνει σε χωριό 1 δρχ., ενώ όταν πρόκειτα να γίνει στην πόλη 4 δρχ. Αν κάποιο μέλος παντρευτεί να δίνει 2 δρχ., για τη γέννηση αγοριού (να δίνει) 2 δρχ., για τη γέννηση κοριτσιού 1 δρχ., για την αγορά αγέλης προβάτων 4 δρχ, για την αγορά βοοειδών, 1 δρχ. Εάν κάποιο μέλος αδιαφορήσει για σύντροφο του, ο οποίος έχει μπλέξει σε καβγά και δεν τον βοηθήσει να απεμπλακεί, να καταβάλλει 8 δρχ. Όποιος κατά τη διάρκεια του δείπνου καταλαμβάνει τη θέση άλλου (μέλους) να καταβάλλει επιπλέον 3 οβολούς για τη θέση του. Όποιος κατηγορήσει άλλο μέλος ή το συκοφαντήσει, να του επιβάλλεται πρόστιμο 8 δρχ. Όποιος υπονομεύσει άλλο μέλος ή φθείρει τον «οἶκο» του, να καταβάλλει 60 δρχ. Εάν κάποιο μέλος κατακρατηθεί στο σπίτι του για ιδιωτικό χρέος, τα υπόλοιπα μέλη να τον απελευθερώνουν προσφέροντας ως ασφάλεια ποσό μέχρι 100 δρχ. για 30 μέρες, μέσα στην οποία περίοδο θα πρέπει να ικανοποιήσει τους συντρόφους του. Να είναι όλοι υγιείς! Εάν κάποιο μέλος του σωματείου (*συνοδίτης*) αποβιώσει, όλα τα μέλη να ξυρίζουν τα κεφάλια τους και να δειπνούν για μία μέρα, όπου το κάθε μέλος θα συνεισφέρει αμέσως 1 δρχ. και 2 καρβέλια, και σε περίπτωση θανάτου άλλου (συγγενούς) να δειπνούν για μία μέρα. Όποιος

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

δεν ξυρίσει το κεφάλι του να πληρώνει πρόστιμο 4 δρχ. Όποιο μέλος δεν συμμετάσχει στην εκφορά και δεν καταθέσει στέφανο στον τάφο να πληρώνει πρόστιμο 4 δρχ. Και για τα υπόλοιπα ζητήματα θα ισχύει ό,τι αποφασίσει το σωματείο. Ο «νόμος» θα έχει ισχύ, αφού υπογραφεί από την πλειονότητα (των μελών), και θα δοθεί στον επικεφαλής. (Ακολουθούν ονόματα 19 μελών)

III. *P. Mich.* v 244 (*AGRW Sourcebook* 301), Τέβτυνις, 43 μ.Χ.

ἔτ[ο]υς τρίτου Τιβερί[ο]υ Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ Αὐτοκράτορος
μηνὸς Καισαρείου ἐπαγομένων τρίτηι
. . ἐν Τεβτύνι τῆς Πολέμωνος μερίδος τοῦ Ἀρσινοείτου νομοῦ. ἐλθόντες ἐπὶ τὸ
αὐτωὶ ὑ οἰπογεγραμμένοι ἄνδρες
τῶν ἀπὸ Τεβτύνεως ἀπολυσίμων οὐσίας Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ
Γερμανικοῦ Αὐτοκράτορος ἔδωξαν
ἑαυτοῖς κυνῇ γνώμῃ προχιρίσε τινὰ ἐξ αὐτῶν ἄνδρα ἀγαθώτατον καὶ ἐπιμελητὴν
Κρονίωνα Ἡρώδου ἐπ' ἐνιαυ-
5 *τὸν ἕνα ἀπὸ μηνὸς Σεβαστοῦ τοῦ ἰσιόντος τετάρτου ἔτους Τιβερίου Κλαυδίου*
Καίσαρος Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ,
Αὐτοκράτορος, τοῦ αὐτοῦ Κρονίωνος εἰσάγοντος τὰ δημόσια τῶν αὐτῶν ἀπολυσί-
μων λαογραφίας τε καὶ δαπανῶν
πασῶν τοῦ αὐτοῦ πλήθους. ἐὰν δὲ συνταγὴν δῦ ὁ ἡγούμενος ἐπ[ὶ] μὲν κώμης καὶ
μὴ παραγένηταί τις ζημιού-
σθωι εἰς τὸ κυνὸν ἀργυρίου δραχμὰς δύο πλὴν ἀνατιλεωση . . ὑ δραχμὴν μίαν, ἐπὶ
ξένης δραχμὰς τέσσα-
ρας, ἐπὶ δὲ τῆς μητροπώλεως δραχμὰς ὀκτώι. ἐὰν δέ τις τῶν ὑπογεγραμμένων
ἀνδρῶν παραδωιθῇ ἕως πρὸς
10 *[ἀ]ργυρίου δραχμῶν ἑκατὸν εἰκανοδοθήσαιται ὑπὸ τοῦ κυνοῦ ἐφ' ἡμέρας ἑξήκοντα.*
τὸν δὲ ἀδωσιδικοῦντα καὶ μὴ
πλημεροῦντά τι τῶν δημοσίων λαογραφίας ἠι καὶ δαπανῶν ἐξῖναι τῷ Κρονίωνι
ἐνεχυράζιν αὐτοὺς ἔν τε τῆι
πλατέᾳ καὶ ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ παραδιδόνε αὐτοὺς ἢ σώματα αὐτῶν· ἐφ' ὧι δὲ ὑ
οἰπογεγραμμένοι ἄνδρες διαγρά-
[ψ]ο[υσιν] ἐκ τοῦ κυνοῦ εἰς τὴν αὐτὴν οὐσίας ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ προγεγραμμένου
Κρονίωνος τὴν λαογραφίαν τοῦ αὐτοῦ ἰσιόν-
[τ]ος τετάρτου ἔτους Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ Αὐτο-
κράτορος· ἐφ' ὧι δὲ πίοντε κατὰ μῆνα
15 *ταῖς τοῦ θεοῦ Σεβαστοῦ ἡμέραις τοῦ αὐτοῦ Κρονίωνος προεκφέροντος πόσιν προ-*
πώσεως καὶ πάντας ἐνακούειν
τῶι αὐτῷ ἡγουμένῳ. ἐὰν δέ τις κεφαλεωτὴς τελευτήσῃ <ἢ> πατὴρ ἢ μήτηρ ἢ γυνὴ
ἢι τέκνον ἢ ἀδελφὸς ἢ ἀδελ-
φὴ καὶ μὴ μιανθῇ τις τῶν ὑπογεγραμμένων ἀνδρῶν ζημιούσθωι ὁ τοιοῦτος εἰς τὸ
κυνὸν ἀργυρίου δραχμὰς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τέσσαρες καὶ εἱστιαθήσαιται ὁ παθινὸς ὑπὸ τοῦ κυνοῦ ἐφ' ἡμέραν μίαν, τὸν δὲ ἀδωσιδικοῦντα καὶ μὴ πλημε-
ροῦντά τι ὁμοίως κα[ὶ] τῶν συμβολῶν καὶ δαπανῶν ἐξῖναι τῷ αὐτῷ ἡγουμένωι ἐνεχυράζιν καὶ
20 *παραδιδόνε καθὼς πρόκιται.*

r,1

Κρονίων Ἡρώδου ἡγο(ύμενος) ὡς (ἐτῶν) λε οὐλ(ὴ) ἀντικ(νημίῳ) ἀριστερῶι
Ὀννόφρις Νεφερῶτος ὡς (ἐτῶν) μ οὐλ(ὴ) ὀφρύει ἀριστερᾷ
Ψενκῆβκις Μαρρήους ὡς (ἐτῶν) λη οὐλ(ὴ) μετόπῳ ἐξ ἀρ(ιστερῶν) ὑπὲρ ὀφρ(ύν)
Πανεσνεῦς Ἁρμιύσιος ὡς [(ἐτῶν)] λ οὐλ(ὴ) ὀφρύει δεξιᾷ
25 *Σιγῆρις Πακήβκιος ὡς (ἐτῶν) κθ οὐλ(ὴ) μετόπῳ ἐξ ἀρ(ιστερῶν) παρὰ κρότα(φον)*
Πακῆβκις Σιγήρεως ὡς (ἐτῶν) λ̣ε οὐλ(ὴ) ἀντίχιρι ἀριστερῶι
Σεκονῶπις Παποντῶτος τ̣ο̣ῦ̣ κ̣α̣ὶ Διοδώρο(υ) ὡς (ἐτῶν) λβ ο(ὐλὴ) μετό(πῳ) μέσῳ.
Ἀνχιοῦς Ἀνχιοῦτος ̣ε̣ρ̣ ̣ε̣ . ̣ὡ̣ς̣ (ἐτῶν) λ οὐλ(ὴ) ἀντικ(νημίῳ) δεξιῶι
Ὀρσεῦς β Πετερμούθιο(ς) το(ῦ) καὶ Κ̣υ̣βερόμνε̣(ως) ὡς (ἐτῶν) λγ οὐλ(ὴ) ἀντίχι(ρι) ἀρ(ιστερῷ)
30 *Παπνεβτῦνις Παπνεβ[τ]ύ[ν]ιο(ς) ὡς (ἐτῶν) λγ οὐλ(ὴ) ὑπὲρ μῆλο(ν) ἀριστε[ρ]ὸν*
Κρονίων Λαβήσιος ὡ̣ς̣ [(ἐτῶν)] λ ο̣ὐλ(ὴ) ῥινὶ ὑπὸ μεσώφρουν
Εὔτυχο(ς) Εὐτύχο(υ) το(ῦ) . . . . ὡ̣ς̣ (ἐτῶν) λ οὐλ(ὴ) ἀτίχιρι δεξιῷ
Ὀρσεῦς Πετεσούχο(υ) τ̣ο[ῦ] Φ[. ̣] . . . ̣ο̣υ̣ς̣ ὡς (ἐτῶν) ν̣ οὐλ(ὴ) πήχι δεξιῷ
Πετεσοῦχο(ς) Πρώτο(υ) τ[ο(ῦ)] Ἑρ[μ]α[ίου] ὡ̣ς̣ (ἐτῶν) λε οὐλ(ὴ) πήχι δεξιῶι.

r,2

35 *Σισώεις Εὐτύχο(υ) οἰκοδόμο(ς) ὡς (ἐτῶν) λθ οὐλ(ὴ) μετόπῳ μέσωι*
Λαβῆσις Λαβήσεως ὡς (ἐτῶν) λε ουλαὶ μετόπωι
Ἁρμάεις Ἁρμάειος ὡς (ἐτῶν) λγ οὐλ(ὴ) ἀντίχιρι ἀριστερῷ
Κόμων Ἀνχιοῦτος ὡς (ἐτῶν) λζ οὐλ(ὴ) μετόπῳ ἐκ δεξιῶν
Ὀρσεῦς Παπνεβτύνεως ὡς (ἐτῶν) λ οὐλ(ὴ) δακτύλῳ μι(κρῷ) χ(ειρὸς) ἀρ(ιστερᾶς)
40 *Ἑρμᾶς Ἀνχιοῦτος ὡς (ἐτῶν) λγ οὐλ(ὴ) γό(νατι) ἀρ(ιστερῷ)*
Ὀρσεῦς Ἀρυώτου Νανᾶς ὡς (ἐτῶν) λδ οὐλ(ὴ) δακτύλῳ (πρώτῳ) χι(ρὸς) ἀρ(ιστερᾶς)
Ἁμάεις Μαρρήους ὡς (ἐτῶν) λε οὐλ(ὴ) ὀφρύει ἀριστερᾷ
Ὥρος Ἁρμιύσιος ὡς (ἐτῶν) λβ οὐλ(ὴ) δακτύλῳ (πρώτῳ) χιρὸ(ς) δεξιᾶς
Παποντῶς Παπνεβτύνε(ως) ὡς (ἐτῶν) λβ οὐλ(ὴ) ποδὶ ἀριστερῷ.

r,ctr

45 *(hand 2) Κρονίων Ἡρ[ώ]δου ἡγούμενος ἐψήφισμε καθὼς πρόκιται.*
(hand 3) Εὔτυχος Εὐτύχου τοῦ [καὶ] [. .] ̣πεου ἐψήφισμαι.

v

(hand 1) χιρόγρ(αφον) Κρονίωνο(ς) τοῦ Ἡρωδίωνος.

Κατά το τρίτο έτος του αυτοκράτορα Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρα Σεβαστού Γερμανικού, την 13η(;) του μήνα Καισαρείου (σημ. τέλη Ιουλίου – Αυγούστου), στην Τέβτυνι της επαρχίας Πολέμωνος του Αρσινοίτη νομού, συνήλθαν σε συνέλευση οι παρακάτω υπογραφόμενοι άνδρες από την Τέβτυνι, «ἀπολύσιμοι» των γαιών του αυτοκράτορα Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρα Σεβαστού Γερμανικού και αποφάσισαν ομόφωνα: να εκλέξουν έναν απ' αυτούς,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

τον άριστο Κρονίωνα γιο του Ηρώδη ως επιμελητή για διάστημα ενός έτους μέχρι το μήνα Σεβαστό (σημ. τέλη Αυγούστου - Σεπτεμβρίου) του επόμενου τέταρτου έτους του αυτοκράτορα Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρα Σεβαστού Γερμανικού. Ο ίδιος ο Κρονίων να συλλέγει τα έσοδα του κεφαλικού φόρου (*λαογραφία*) των «ἀπολυσίμων» και όλα τα έξοδα του σωματείου (*πλῆθος*). Εάν ο επικεφαλής (*ἡγούμενος*) καλέσει τα μέλη (σε συνέλευση) στο χωριό μέν και κάποιος δεν παρευρεθεί να πληρώνει πρόστιμο 2 αργυρές δρχ. εκτός εάν προβάλλει αντιρρήσεις ... 1 δρχ., αν (συγκαλέσει συνέλευση) εκτός χωριού, 4 δρχ., και αν σε μητρόπολη, 8 δρχ. Αν κάποιος από τους υπογράφοντες κατακρατηθεί, να παρέχει το σωματείο ως ασφάλεια το ποσό των 100 δρχ. (για την απελευθέρωση του) για διάστημα 60 ημερών. Όποιο μέλος, όμως, καταστεί υπερήμερο και δεν καταβάλλει τα οφειλόμενα για τον κεφαλικό φόρο ή τις δαπάνες (του σωματείου), ο Κρονίων θα έχει την εξουσία να τον συλλαμβάνει στον δρόμο ή στο σπίτι του και να τον παραδίνει αυτόν και τους δούλους του. Οι παρακάτω υπογράφοντες θα πληρώσουν από το κοινό ταμείο τον κεφαλικό φόρο για λογαριασμό του προαναφερθέντος Κρονίωνα στην παραπάνω ακίνητη περιουσία για το τέταρτο έτος του αυτοκράτορα Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρα Σεβαστού Γερμανικού. Οι παρακάτω υπογράφοντες θα δειπνούν μαζί κάθε μήνα την ημέρα του θεού Σεβαστού, οπότε και ο Κρονίων θα παρέχει τα ποτά για τις προπόσεις και όλοι θα υπακούουν τον επικεφαλής. Εάν κάποιος επικεφαλής ή πατέρας ή μητέρα ή σύζυγος ή παιδί ή αδελφός ή αδελφή πεθάνει και κάποιος από τους συμμετέχοντες δεν συμμετάσχει στο πένθος, να καταβάλλει 4 δρχ. στο σωματείο (*κοινόν*). Και ο πενθών να δειπνά με έξοδα του σωματείου για μία μέρα. Όποιο μέλος είναι υπερήμερο και δεν πληρώνει τις συνδρομές (*συμβολαί*) και δεν συμμετέχει στις δαπάνες, ο επικεφαλής να μπορεί να τον κατακρατά και να τον παραδίνει, όπως ορίζεται παραπάνω.
(Ακολουθούν ονόματα 25 μελών)
(Verso) Χειρόγραφο του Κρονίωνα, γιου του Ηρωδίωνα.

IV. *P. Mich.* v 245 (*SB* 5.8030, *FIRA* iii² 46, *AGRW Sourcebook* 302), Τέβτυνις, 47 μ.Χ.

ἔτους ἑβδόμου Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρος Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ
Αὐτοκράτορος μηνὸς Καισαρήου κε. ἐλθόντος ἐπὶ τὸ αὐτω ὑ ὑπο-
γεγραμμένυ ἄνδρες ἁλοπολυ τῶν ἀπὸ Τεβτύνεως ἐδοξανσαν
ἑαυτῦς κυνῇ γνώμῃ προχιρίσαι τινὰ ἐξ αὐτῶν ἄνδρα ἀγαθὸν
5 *τὸν καὶ ἐπιμελιτὴν καὶ εἰσακτον τῶν δημοσίων Ἀπύνχιν*
Ὀρσεῦτος τοῦ ἰσιόντος ὀγδώου ἔτους Τιβερίου Κλαυδίου
Καίσαρος Σεβαστοῦ Γερμανικοῦ Αὐτοκράτορος, τοῦ αὐτοῦ
Ἀπύνχεος εἰσάγοντος τὰ δημόσια τῆς αὐτῆς ἐργασίας
ἅπαντα τοῦ αὐτοῦ ἰσιόντος ἔτους, καὶ πάντας ἐπὶ τὸ αὐ-
10 *τὸ πολῖν το ται ἅλα ἐν τῇ προκιμένῃ κώμῃ Τεβτύνι καὶ*
κεκληρῶσθαι τὸν μὲν Ὀρσεῦν μόνον πολῖν τὸ γύψος
{μόνος} ἐν τῇ προκιμένῃ κώμῃ Τεβτύνι καὶ ἐν ταῖς συνκυ-
ροῦσι κώμαις, ὑπὲρ οὗ διαγράψι χορὶς τοῦ ἐπιβάλλοντος
αὐτῷ μέρους τῶν δημοσίων ἄλλας ἀργυρίου δραχμὰς ἑξήκοντα
15 *ἕξ. καὶ ὁμοίως ὁ αὐτὸς Ὀρσεῦς κεκληρῶσθαι τὴν Κερκῆσιν τοῦ*

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

πολῖν ἐν αὐτῇ μόνος ἄλλα, ὑπὲρ οὗ διαγράψι ὁμοίως {ὑπὲρ τού-
των} ἄλλας ἀργυρίου δραχμὰς ὀκτώι, καὶ κεκληρῶσθαι
Ἁρμιῦσιν τὸν καὶ Βελλῆν Ἁρμιύσιος μόνος τοὺ πολῖν
ἄλα καὶ γύψος ἐν κώμῃ Τριστόμου τοῦ καὶ Βουκόλου, ὑπὲρ
20 *οὗ τελέσι χορὶς τοῦ ἐπιβάλλοντος αὐτῷ μέρους δημοσίων*
ἄλλας ἀργυρίου δραχμὰς πέντε, ἐφ' ᾧ πωλήσουσι τὸ ἅλα τὸ
καλὸν ἐξ ὀβολῶν δύο ἡμίσους καὶ τὸ λεπτὸν ὀβολῶν δύο
καὶ τουπεὶ τὸ λεπτότερον ὀβολοῦ ἑνὸς ἡμίσους τῷ τε
ἡ[μ]ῶν μέτρῳ ἢ τῷ τοῦ θησαυροῦ. ὡς ἄν τις πολήσι ἐλατ-
25 *τῳ τούτω[ν] ζημιούσθω ὁ τοιοῦτος εἰς τὸ κυνὸν ἀργυρί-*
[ου] δραχμὰς ὀκτὼ καὶ ἰς τὸ δημόσιον τὰς ἴσας, καὶ ἐὰν
[δέ] τις αὐτῶν εὑρηθῇ πεπρακὼς ἐμπόρῳ πλύωι στα-
τῇρος ἀλλὸς ζημιούσθω ὁ τυοῦτος εἰς τὸ κυνὸν ἀργυρίου
δραχμὰς ὀκτὼ καὶ ἰς τὸ δημόσιον τὰς ἴσας. ἐὰν δὲ
29/30 *{ω πλ\υ/ῳι}*
30 *μέλλῃ ὁ ἔμπορος πλύω ἀγωράζιν (δραχμῶν) δ ἐπάνανκον*
31 *πάντος πολήσιν αὐτῷ κυνῶς. ἐὰν δέ τις ἐνινκῃ γύπσος καὶ μέλλῃ πολῖν ἐπὶ ξένης*
ἐπάναγκον αἰαθήσε-
τε ἐν τῦς τοῦ Ὀρσεῦτος Ἁρμιύσιος μέχρι οὗ λάβῃ ἐπὶ
ξένης καὶ πολήσῃ ἐφ' ᾧ πίονται κατὰ μῆνας ἀεὶ τῇ κε
35 *ἕ[κ]αστος ζύτου χοῦν ἕνα, ἐάν τε πλερετιν, ἐάν τε λι*
[ ] στάσεος, ἐπὶ μὲν κώμης (δραχμὴν) α, ἐπὶ δὲ ξένης (δραχμὰς) δ, ἐπὶ
δ[ὲ τῆς] μητροπόλεος (δραχμὰς) η. τὸν δὲ ἀδωσιτικοῦντα
[καὶ μ]ὴ [ἀ]ναπλεροῦντά τι τῶν δημοσίων ἢ καὶ τῶν
[προσε]νκληθησομένων αὐτῦς ἐξῖναι τῷ αὐτῷ Ἀπ-
40 *[ύνχι ἐνε]χυράσζιν αὐτοὺς ἔν τε τῇ πλατέᾳ καὶ ἐν*
[ταῖς οἰκί]αις καὶ ἐν τῷ ἀγρῶι καὶ παραδιδαιναι αὐτοὺς
[καθὼς πρό]κιται.
[. . . . .] . ἡγο[ύ]μενο(ς) (ὡς ἐτῶν) λβ οὐλὴ [ὀ]φρύει ἀρ[ι]στερᾷ
[-ca.?-] (ἐτῶν) λα οὐλὴ χιρεὶ ἀρ[ισ]τερᾷ
45 *[- ca.9 -]υτ . (ὡς ἐτῶν) νε [οὐ]λὴ ποδ[ὶ . . .] . . .*
[-ca.?-] (ὡς ἐτῶν) [. . . . .] . . . [-ca.?-]
[-ca.?-] (ὡς ἐτῶν) [-ca.?-]

Κατά το έβδομο έτος του αυτοκράτορα Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρα Σεβαστού Γερμανικού, την 25η του μήνα Καισαρείου (σημ. τέλη Ιουλίου – Αυγούστου), συνήλθαν σε συνέλευση οι παρακάτω υπογράφοντες αλατοπώλες (*ἁλοπῶλαι*) από την Τέβτυνι και αποφάσισαν ομόφωνα: να εκλέξουν έναν ανάμεσα τους, καλό άνθρωπο, τον Απύνχι γιο του Ορσεύτος, ως επιμελητή και εισπράκτορα των δημοσίων (φόρων) για το επόμενο όγδοο έτος του αυτοκράτορα Τιβερίου Κλαυδίου Καίσαρα Σεβαστού Γερμανικού. Ο Απύνχις θα συλλέξει όλους τους δημόσιους φόρους τους επιβαλλόμενους στο επάγγελμα για το επόμενο έτος. Επίσης (αποφάσισαν) ότι όλοι θα πωλούν κατά τον ίδιο τρόπο αλάτι στο παραπάνω χωριό της Τεβτύνεως, και ότι μόνο ο Ορσεύς έχει το δικαίωμα, ύστερα από κλήρωση, να πουλά γύψο στο χωριό της Τεβτύνεως και στα παρακείμενα χωριά, για το οποίο δικαίωμα θα καταβάλλει,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

εκτός από το μερίδιο του για τους δημόσιους φόρους επιπλέον 66 αργυρές δρχ. Παρομοίως, ο ίδιος ο Ορσεύς έχει αποκτήσει ύστερα από κλήρωση, το δικαίωμα να πωλεί αλάτι στην Κερκήσιν, για το οποίο δικαίωμα θα καταβάλλει επιπλέον 8 δρχ. Και ο Αρμιύσις ο επονομαζόμενος Βελλής, γιος του Αρμιύσι έχει αποκτήσει το δικαίωμα αποκλειστικής πώλησης αλατιού και γύψου στο χωριό Τρίστομο το επονομαζόμενο και Βουκόλος, για το οποίο θα καταβάλλει εκτός του μεριδίου του στους δημόσιους φόρους επιπλέον 5 αργυρές δραχμές, με τον όρο να πωλούν το καλό αλάτι προς 2½ οβολούς και το ελαφρύ προς 2 οβολούς και το πιο ελαφρύ προς 1½ οβολό, σύμφωνα με τα δικά μας μέτρα ή τα μέτρα της αποθήκης. Και όποιος πωλήσει σε χαμηλότερη τιμή από αυτή να πληρώνει πρόστιμο στο σωματείο 8 αργυρές δρχ. και άλλες 8 στο δημόσιο ταμείο. Και εάν κάποιος βρεθεί να έχει πωλήσει σε έμπορο αλάτι αξίας παραπάνω από 1 στατήρα, να πληρώνει πρόστιμο 8 αργυρές δρχ. στο σωματείο και άλλες 8 δρχ. στο δημόσιο ταμείο. Αλλά εάν ο έμπορος πρόκειται να αγοράσει (αλάτι αξίας) μεγαλύτερης των 4 δρχ., όλα τα μέλη πρέπει να το πωλήσουν από κοινού. Εάν κάποιος φέρει γύψο και πρόκειται να τον πωλήσει εκτός της περιοχής (όπου δραστηριοποιούνται τα μέλη του σωματείου), αυτός (ο γύψος) υποχρεωτικά θα παραμείνει στις εγκαταστάσεις του Ορσεύτος γιού του Αρμιύση μέχρι να το βγάλει εκτός και να τον πωλήσει. Αποφασίστηκε τα μέλη του σωματείου να πίνουν μαζί την 25η του μηνός έναν χού[50] μπύρας [...] στο χωριό 1 δρχ., εκτός χωριού 4 δρχ., στην μητρόπολη 8 δρχ. Αν κάποιος είναι υπερήμερος και δεν πληρώνει για τις δημόσιες υποχρεώσεις ή για απαιτήσεις εναντίον του, ο Άπυνχις θα έχει την εξουσία να τον συλλαμβάνει στον δρόμο ή στο σπίτι του ή στα χωράφια και να τον παραδίνει, όπως ορίζεται. (Ακολουθεί αποσπασματικό κείμενο με υπογραφές 5 ατόμων).

50. Ένας *χοῦς* ισοδυναμεί με περίπου 3,25 λίτρα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ακαδημία Αθηνών / Academy of Athens

ABSTRACT

I. N. ARNAOUTOGLOU: Thorybos, eustatheia *and the normative framework of Athenian cult associations*

The normative framework of Athenian cult associations has been studied mainly from an institutional aspect. In this article I suggest to approach it through the lenses of two distinct (or even opposing) notions, tumult (*thorybos*) and stability (*eustatheia*).

Following a brief presentation of the current debate on *thorybos* in the ancient Athenian socio-political context, I analyze the normative framework produced by the associations themselves (appended at the end with a rendering in modern Greek). Questions of organization and cult are prominent in Hellenistic regulations, while in Roman era associations intervene to catalogue its membership and penalize their improper behaviour during meetings. Athenian cult associations punish the non-payment of contributions, the non-implementation of their decisions, the non-compliance of their magistrates and members to their respective duties. Associations usually impose a pecuniary fine, most often fixed and rarely left to the discretion of the group. They could also exclude a member from their functions and events or expel him from the association altogether. Usually magistrates were responsible for the imposition and enforcement of penalties; the assembly of members was very rarely involved.

The normative framework of Athenian (and perhaps Greek) associations controlled disagreement, disruption, arguments and opposition through tolerance of tumult and noise. In contrast, in the Roman era there was little scope for forbearance even of occasional outbursts of disruption, since the Roman attitude towards associations was culminated in the volatile first-century BC political contests. A strict set of rules, reflected both in Greek and Roman evidence, dictated and regulated the expected behaviour even during the association's gatherings, see e.g. *IG* ii^2 1368. However, it would be mistaken to attribute this hardening of rules only to Roman influence or to imagine a manichaistic depiction of good-tolerant Greeks against bad-intolerant Romans; since the early Hellenistic era, there were efforts to limit the vocal expression of disagreement and hostility in the deliberation processes.

Key-words: *thiasos, thiasotai, koinon, archeranistes, Herakliastai, Iobakchoi, eranistai*, penalties, tumult, stability, rule violations, enforcement, exclusion, expulsion, property penalties.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ